eső

irodalmi lap

2024/2. nyár

BÁN MÓR – BÁNKI ÉVA – BENEDEK SZABOLCS
DARVASI LÁSZLÓ – JÓNÁS TAMÁS – KARAP ZOLTÁN
KEMÉNY ISTVÁN – KISS LÁSZLÓ
KOPRIVA NIKOLETT – KÖTTER TAMÁS
KÜRTI LÁSZLÓ – LÉVAI ALIZ MÁRIA
MAJOROS SÁNDOR – MARKÓ BÉLA – NAGY LEA
P. NAGY ISTVÁN – PETŐCZ ANDRÁS
SERFŐZŐ SIMON – SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY
SZŰCS SÁNDOR – TERÉK ANNA – URBÁN ANDREA
VÁMOS MIKLÓS – VEREBES ERNŐ – VIDÉKI PÉTER

A KÉPGRAFIKUSOK OLGYAI VIKTOR EGYESÜLETE ALKOTÓINAK
grafikáival

2024. nyár
XXVII. évfolyam 2. szám
Megjelenik negyedévente
Főszerkesztő: Jenei Gyula
Szerkesztő: Molnár H. Magor
Szerkesztőbizottság:
Fekete Marianna, Simon Ferenc, Verebes György
A szövegeket gondozza: Varga Sándor
Lapterv, tördelés: Cselle Judit
Alapító kiadók: Vass Lajos, Várszegi Tibor

Szerkesztőség levélcíme: 5000 Szolnok, Verseghy u. 7/a;
telefon: 30/153-0764; ímél: jeneigyula62@gmail.com
Szerkesztőségi titkár: Fekete Marianna;
telefon: 30/153-0768; ímél: fekete968@gmail.com
Honlap: www.esolap.hu
Kiadó: Max-kontír '99 Bt., 4461 Nyírtelek, József Attila u. 14.
Felelős kiadó: Fekete András
Készült az All in One Nyomda Kft. üzemében, Szolnokon
ISSN: 1419-7987

FÉSZEK

3 KÜRTI LÁSZLÓ
Nárcisz a csatában; Papagáj; Kiborgsáskák

4 KEMÉNY ISTVÁN
Lovag Dulcinea

5 JÓNÁS TAMÁS
1987

14 SERFŐZŐ SIMON
Az igazságot; Belefáradva a világba

15 URBÁN ANDREA
A felnyithatatlan katalógus; Az utolsó névsorolvasás; Fészek

17 NAGY LEA
A Titokzatos Kávézó; Nyúlcomb

19 SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY
Tibeti szél

HÁBORÚ, HÁTORSZÁG

25 LÉVAI ALIZ MÁRIA
Pocsolyák és altatódalok, csontok és tölgyfák árnyékában; Imák a repedésből; Reggelről reggelre; Örökölt utak

27 TERÉK ANNA
A sziréna légzése; Földet érés

29 P. NAGY ISTVÁN
Rossz hasonlatok

30 VEREBES ERNŐ
A távolság mögött

32 KOPRIVA NIKOLETT
Talán vagytok; Varjú az ablakban

34 BENEDEK SZABOLCS
Hídváros

42 BÁNKI ÉVA
Fogak

46 KISS LÁSZLÓ
Az előadás

49 DARVASI LÁSZLÓ
Neandervölgyiek

54 BÁN MÓR
A frontfeleség

69 VÁMOS MIKLÓS
Zöld vadászkalap

73 MARKÓ BÉLA
Erdélyi családtörténet

75 MAJOROS SÁNDOR
A nap, amikor Károly bácsinak keresztüllőtték a torkát

81 KÖTTER TAMÁS
Isten hozta az Európai Unióban

85 PETŐCZ ANDRÁS
Az öregember apja – háborús emlék

A FOR KALÁRA

89 KARAP ZOLTÁN
A fejben írásról

OLVASÓ

93 VIDÉKI PÉTER
Nincs visszatérés
(Jászberényi Sándor: Mindenki másképp gyászol)
Élet.Mű
(Oravecz Imre: Alkonynapló)

100 SZŰCS SÁNDOR
Legyünk-e vikingek?
(Kötter Tamás: Vikingek)

KÜRTI LÁSZLÓ

NÁRCISZ A CSATÁBAN

anyádtól önelfogadást, apádtól
önértékelést kellett volna tanulnod;
helyette most projektált sérelmeid
– felnőttéleted terhétől szabadulnál.
minden felelősséged másé:
mit nem ért ezen a munkaadó,
a főbérlő, a szomszéd meg a pasid?
a pszichológusodtól azt kapod,
hogy vétlen áldozat vagy – ezért fizetsz
neki: életedért felelősséget sose vállalj!
dőlj hátra bizalommal, itt végre valaki
főműsoridőben, óránkét egy tízesért
nem a telefonját nyomogatja. együttérzően
bólogat, hiába villog a némított mobil.

PAPAGÁJ

amikor kézben, teljes a pánik,
első hó, lebegő nagy pihék.
amikor csendben vagy, ő lapít.
de fognod kell csőrénél akkor is,
bosszúja éles, szárnya gyenge,
hiába röptetted két karnis között.
kint macskád, kutyád s vagy
fél perc haladék – a halál az udvar fölött
köröz. kora tavasz, tél vége, súlyos teher.
afrikában van az otthona. persze
hogy nálad bent a konyhában,
meleg és gőz és a sült hús szaga.
nemzőerő helyett alugyűrű a lábán,
számlálhasd, mennyi a rabidód vele.
költöztök családdal, százötvennel
a sztrádán. délebbre húztok végleg,
ahol a délimadár jól szeret. nem mar
és nem fél, nem szorong többet,
és kézből vacsorál, hogyha engeded.

FRIMMEL GYULA: KOMPOZÍCIÓ ÁGYÚDÖRGÉSSEL
LINÓMETSZET, 35×28 CM

KIBORGSÁSKÁK

azok a kiborgsáskák jutnak az eszembe,
új programot kapnak a rovarok,
már nem repülnek kendőnek, szoknyának,
zizegő szalmakalapnak. ami ma fontos,
holnap – mint egy káposztalepke – átvitorláz
a figyelem felette. mindegy, hogy te, én
vagy ő. úgy manőverez más vadászmezőkre,
mint drón, szivárványos, katonai szitakötő. nano-
részecskével turbózzák a sáskákat újabban,
nem a harmatos fűre, hanem robbanószerekre
csapnak le nyaranta. már nem a szerelem:
letarolni szagos, dús dombú rétet… hadászat,
terrorelhárítás. békefenntartó nanorovarok
dörzsölik lábukat.

KEMÉNY ISTVÁN

LOVAG DULCINEA

Sisakja

Forró a sisakom
eszmék és eszmények
elolvasott filozófia
lényegek és jelentéktelen
emlékek apró részletek
gyerekkori puha hóesés
előhívható és előhívhatatlan
tudás és érzések
kisbetűs Isten
pattognak és ropognak
nagy lánggal égnek
a sisakomon belül –
Ez az én fejem
ez az én lángoló hitem
nyald meg az ujjad
érintsd sisakomhoz
sisteregni fog!

Jövő

Most száz évvel jár a kora előtt
Lovag Dulcinea
a szemén kendő –
Hogy le ne tépje
a karja hátrakötve
nem akarja látni
min lovagol át –
Mellette szamarán
hű fegyverhordozója
ilyeneket mond:
„hí azt a mindenit!"
„azannya!"
„na ezt még én se hittem volna!"
„gazdám
biztos hogy ne szedjem le mégis
a szemedről azt a kendőt?"

Lovag Dulcinea a közhelyes gondolkodásról

A szélmalomról ő
őróla a szélmalom
a szélmalomról megint ő
és róla megint a szélmalom
ez az én szép szerelmem
Don Quijote sorsa
az emberek fejében –
Az emberek gondolkodása
szélmalom
ellene küzdeni szélmalomharc –
Több mint dicsőség
ellene küzdeni.

JÓNÁS TAMÁS

| regényrészlet |

1987

Aki mindent ért, a lényeget nem érti.

Egy szobánk volt. Béreltük. Nálunk az nem volt szokás. Ha az ember háza összedőlt, vagy kidobták onnan, ahol lakott, esetleg új életet akart kezdeni egy másik emberrel, mert az terhes lett, mindig talált üres házat a faluban. Azzal, hogy mi városba költöztünk, ezt a lehetőséget elvesztettük. Bérelnünk kellett. Találhattunk volna emeleti panel-, vagy ha a belvárosban keresgélünk, 17–18. századi téglalakást, de finnyásak voltunk, az ismerőset kerestük: romos, kifizethetőnek gondolt szoba-konyhát olyan utcában, aminek falusi forgalma volt, és fák álltak mindkét oldalán. A ház omladozott: az utcára néző ablakú szoba még tűrhető állapotú volt, mögötte a konyha már büdös, az abból nyíló fürdőszoba pedig egyszerűen beomlott, hátsó fala nem volt. Amikor felfedeztük, hogy az egyetlen szoba alja is penészedni kezdett, felismertük, hogy hamarosan el kell onnan költöznünk. Apám havonta lekaparta a falat, átfestette, de hiába, a fal alulról szívta magába a vizet, egy-egy eső után szinte azonnal kiültek rá a penészfoltok. A fürdőszobába pedig a szomszéd gondozatlan kertjéből gyakran betévedt egy sikló. Nem csak mi vettük észre, hamarosan feltűntek az éhes sünök is.

Ha egy elhajított kőnek tudata volna, azt hinné, saját akarata röpíti. Talán csak azért nem vettük észre a nyomorunkat, mert ahová kényszerültünk belőle, az is nyomorúságosnak látszott. Szóval akkoriban még nem örültünk a tanácsi lakásnak, ahová költözhettünk. De attól sem lettünk boldogok, hogy apám elvesztette a borítékos sorsjegyet. Nem csoda: nagyon leitta magát, miután megölték a bátyámat.

Először mentünk ki abba az erdőbe, ami miatt nyolc évvel korábban apám kijelentette, mindenképpen ezt a házat béreljük ki, innen ki lehet járni gombázni, vadazni. Értetlenkedve figyeltük, miért van mindenhol frissen festett pad, kövekkel körberakott tűzrakóhely, még fabódé is állt a bejáratánál, ahol sört, csokit, üdítőt lehetett venni. Némán figyeltük a táblát, ami a szabályokat sorolta, hogyan kell viselkedni az embernek, a gyerekeknek, de a kutyákra vonatkozó korlátozásokból volt a legtöbb. Ez parkerdő, mondta ki apám először szomorúan, majd dühösen, a táblára volt írva, mindannyian azt olvastuk.

– Még belépőt is kell fizetni! – csapta földhöz a korábban megvásárolt sörösüvegét. – Milyen vidék ez?

Azonnal jött a parkőr, hogy az üvegszilánkokat össze kell szedni, és mivel látta, hogy szándékoltan, kifejezett akarattal törte össze az úr a palackot, büntetést is kell fizetni, helyben vagy csekken, neki mindegy, de jobb lenne helyben.

Ha már több mint egy órát gyalogoltunk, vettünk új sört, kifizettük a büntetést és az este nyolc óráig érvényes belépőt, megsütöttük a szalonnát, és már hét órakor hazaindultunk.

Akkor este döntöttem el, hogy nekem kell egy bunker. Amilyen otthon is volt. Amibe le tudok ülni, nem találnak meg, kibír esőt, szélvihart, és amibe soha senkit nem engedek be. Barkócaberkenye-csemetéket ezen a környéken nem találtam, maradtak bunkernek az orgonabokrok. Azoknak a szárát hiába szurkáltam, nem forrták magukat őszre bogosra.

A Bagolyvár mögötti domb tetején kertek voltak. Nevetségesen kicsik. Oda jártunk eperért. Eleinte nem is értettük meg, hogy olyankor lopunk. A kerítések ugyan jelezték a területek határait, de azt hittük, azokat elsősorban a tulajdonosoknak állították, nehogy egymás földjére tévedjenek, láttam már abból rettenetes vitákat, kié a termés, főleg krumplin veszekedtek a parasztok. Ősz közepén már retteg az ember a téltől, azok a viták nem voltak feleslegesek. De ezek a kertek bosszantóan dicsekedtek a termésükkel: már messziről zöldellt az egész domboldal, alig bírták a tövek a súlyukat, és ahogy belekapott a talajmenti szél a levelekbe, elpirosodtam, mert eszembe juttatta, hogy szoknyát is képes volt így megemelni lányokon: kivillantak az eprek. Mintha véres pénzdarabokat szórt volna szét az Úristen a földön. A bátyám szélesen elmosolyodott. Nem először jártunk arra, tudtuk, merre nem érdemes menni, merre vannak a kizsigerelt kertek. De ahogy közelebb értünk, megtorpantunk. Tolvaj, takarodj! A szögesdrótra volt erősítve egy műanyag füzetborítóba csúsztatott papírdarab. Vonalas. Tolvaj, takarodj! Áramot vezettem a kerítésbe. A bátyám csak legyintett, biztosan nem igaz.

A bunkereit nem tudtam utánozni. Különös ügyessége volt hozzá, hogy rejtekhelyeket építsen. De gyorsan megunta mindet, és nekem adta. Ugyan én oda nem merészkedtem, ahová ő járkált. Volt már három bunkerem: a temetőben, a templomkertben, a szomszéd kertben, amit három éve elhagyott az öregasszony, aki magára maradt a házban. A bátyám szerint megmérgezte az urát, és a kertben temette el, amit belaktak azóta a kígyók. Most akkor én hogyan költözzek abba a bunkerbe, amit oda épített? Egy nap megkérdeztem anyámat, hova lett a szomszéd.

– Elhagyta az ura, ő meg a lányához költözött – anyám mindent tudott, ami a környéken történt.

El akartam neki panaszolni, hogy mit hazudott a bátyám, de megakadtam a szón: elhagyta. Mit jelent, hogy elhagyta az ura? Biztosan meghalt.

– Meghalt az ura?

Anyám a fejét rázta, hogy nem, de nem kezdett bele, hogy elmagyarázza, mit jelent valójában. Évekig nem értettem, csak akkor kezdtem kapizsgálni a jelentését, amikor anyám is fel-felcsattant mérgében, hogy elhagyja apámat, ha megint részegen jön haza. Csak a városi parasztok hagyják el egymást, akiknek nevetséges kicsi eperkertjük is van.

A bátyám átpattant a kerítésen, tényleg nem volt benne áram. Degeszre ettük magunkat. Még a csók sem lehet édesebb, mondtam ki a gondolatomat, ahogy ellustulva ültünk egy bükkfa árnyékában, szedegettük magunkról a potyogó botoshernyókat.

– Te még nem csókolóztál?

Azt hazudtam, nem. Nem tudhattam, hogy amit akkor csóknak gondoltam, csak az ajkak szégyenlős összeérintése volt. És hogy gyerekszáj a felnőttszájhoz nem illik olyan kifogástalanul. Akkoriban már nem vörösödtem el, ha olyasmire gondoltam, amit szégyenletesnek tartottam. Az igazi bunkerem a fejemben volt, tökéletes barlang, egyre tágasabb. De hogy még így is mennyire szűkös volt, csak aznap este tudtam meg, amikor a fürdőkádban ültem. Harmadikként került rám a sor, a víz már nem volt tiszta, összeesett szappanhabok között guggoltam, nem akartam beleülni a kádba, vaskád, rozsdásodott, tartani kellett tőle, hogy a lehámló darabok felsértik a fenekemet. A kályha, ami felmelegítette a vizet, már csak parázslott, és hiába állítottuk a leomlott fal helyére az egyik ósdi sifonunkat, befújt a szél. Fáztam. Muszáj volt mégis beleülni az egyre hűvösebb vízbe, úgy azonban nem láttam a padlót. Betonpadló. Raktak rá valamikor csempét, de már mind feltöredezett, itt-ott maradt még belőle néhány darab. Fényes barna lehetett új korában, az sem valami szép, de elhasználódva egyenesen undorító, ragacsos.

Már éppen ki akartam a vízből szállni, amikor a kinyújtott lábaim mellett elkezdett fodrozódni a víz, és lassan, ahogy a nap süllyed alá a horizonton, kiemelkedett belőle egy tenyeremhez hasonlóan nagy siklófej. Haragos sikló volt. Mellette a farka is kibukkant, mintha a hasán állna, majdnem olyan vastag volt, mint a feje alatt a törzse. A hasa sűrűn pikkelyezett, csillogó narancssárga, sehol egy folt vagy csík. Csakis nőstény lehetett. Apró, szédítően gazdag és színes pikkelyek vették körül óriási szemeit.

Az ember mindig egyedül van, mondogatta apám, ha vendégeink jöttek, máskor nem beszélt, és én csak akkor értettem meg, mit is akart ezzel mondani. Hiába volt a szobában és a konyhában még hét ember, a kígyóval szemben csak én egyedül, és ha mellettem állt volna valaki, az sem tudott volna segíteni, mert a kígyó csak engem nézett, amit éreztem, csak bennem vert tanyát, az én szívem dobogott fel, és csak bennem áradt szét az a különös nyugalom, amit akkor sem tudtam volna elmesélni, ha meg bírok szólalni. Így leszek egyedül szerelmes, így leszek egyedül apa, így fogok meghalni egyedül, és így gondolkodom most is, így lángol a nap magában, így szakadnak le a jégtömbök, így szökken szárba a pipacs, és így lángol egyedül a sivatagban minden csipkebokor, amit nem sajátít ki testéül az Isten.

Rettegtem. Lassan előrenyújtottam a nyakam, hogy mélyen a szemébe nézhessek ennek a csökevényes őshüllőnek: ez itt az én terem, az én időm, bennem munkálkodik a sarjadzó szeretet, ami figyel, ha közölni akarsz vele valamit. A kígyó a homlokomba mart. És mart volna újra, ha nem mozdul meg recsegve-ropogva mögötte a sifonunk. Henike szelleme lebegett előttem, és végre megszólalt:

– Ich bin gesperrt, erlöset mich, bitte!

– Henike! – Kiugrottam az kádból, nem törődtem sem a siklóval, sem a szellemmel, ahogy voltam, meztelenül átpréseltem magam a sifon mellett. Koromsötét volt kint, Henike ott állt a házunk mögött könnyeitől maszatos arccal.

– Meghalt az anyukám!

Átszaladtam hozzájuk, olyan könnyedén még sosem ugrottam át az udvarvégi kerítést. Henike tétován tipegett utánam, már elapadtak a könnyei. Megint a fényes, százwattos Hold alatt állt, ismerte már ezt az elveszettséget, nem törődött a vállán átvetett rózsaszín kistáskájával, pedig leszakadt róla, beleakadt az ingébe, nem vesztette el, csak húzta maga után.

A lakásuk ajtaja résnyire nyitva volt. A konyhaasztalon félig üres vörösboros üveg, mellette bontott Négercsók, csak egyetlen puffancs hiányzott belőle.

Henike anyukája a hideg padlón feküdt, de kényelmesen, mintha ágyban feküdne. Volt némi hab a szája szélén. Közel hajoltam, hogy megnézzem, nem a habcsókból van-e. Gyönyörű arca volt, Nefretitiére hasonlított. Bölcs és nyugodt. Napsugarak melengette rózsaszín virág. Vonásai finomak és kiegyensúlyozottak, tökéletesen szimmetrikusak. A homloka magas, egyenesen ívelt, mintha az ég felé emelkedne, fektében tompa tükör. A szemöldökei a kifinomult intellektus és méltóság karcolatai. A szeme nyitva volt, a tekintete mély és rejtélyes, mintha a világegyetem embertelen értelmét hordozná magában. Az az érzésem támadt, hogy mindent lát, és véglegesen belenémult a tudásba. A nyaka kicsit félrehajtva, a bordái finoman kiemelkedtek, mintha utoljára megfeszült volna, de olyan belső erővel és elszántsággal, amellyel képes legyőzni a halált.

Felkapcsolódott kint az udvari lámpa, Jozso bácsi súlyos lépteit hallottam, nem figyeltem rájuk, ismerősek voltak, és még mindig Nefretiti arcának szépségét csodáltam. A tetovált hasú, szőrös ember kicsapta az ajtót, és felháborodva nézett rám. Csak akkor jutott eszembe, hogy még mindig meztelen vagyok. Jozso bácsi nem kérdezett semmit, nagy erővel pofon vágott, majd leborult Nefretiti teste fölé, és zokogni kezdett.

Később kiderült, hogy Nefretitit megmérgezték. Sok gyanúsított volt, rengeteg fiatal fiú járt hozzá. Velük bosszantotta szerelmét, Jozso bácsit, azért is költözött a közös udvarba, abba a farkaslyukba.

A nőkkel az a baj, hogy elvesznek, és amikor visszajönnek, már nem ők azok, ezt válaszoltam anyámnak, amikor másnap megkérdezte, tényleg átjártam-e ehhez a kurvához. Nem értette, nem érthette.

***

Amikor az ember elképzeli, hogyan lehet szabadulni egy börtönből, legtöbbször abban reménykedik, hogy talál egy ajtót, amit ha kinyit, kiléphet a szabadságba. Rendben, gondolja, nem olyan könnyű kinyitni azt az ajtót, de valahol csak megvan a kulcs, ha kitartóan keresem, meglesz, talán véres, verejtékes munkával kell keresni, benézni minden árnyékos helyre, ásni, míg a talajvízben nem lehet fürdeni, és talán annak a mélyén egy kis ládikóban ragyog a gyémántfejes, karcsú aranykulcsocska, szinte incselkedve vigyorog. Pedig az ajtót kívülről zárták rád, a kulcsot nyilván magukkal vitték. Ha szabadulni akarsz, irtanod kell a dzsungelt, ami fojtogat, elrejt, lehúz. Ki kell tépkedned a füveket, le kell törnöd a fák gallyait, az indákat leszaggatni, hogy végül meg tudj fürödni a napfényben. Hozzá tudj szokni, elkezdd kívánni, ne tudj már nélküle élni. Váljon meggyőződéseddé, hogy kell a fény mindennek és mindenkinek, csak valami véletlen miatt kerültél abba árnyékos, ned-

ves börtönbe, amiben vagy, semmiképpen sem a bűneid vagy a szüleid bűnei miatt. Irts ki mindent, véletlenszerűen: kóborolj északra, nyugatra, amerre lehet, míg el nem jutsz a tengerig. Ami üres. Amit nézegetned kell évekig, életeken át, meg kell szoknod a ritmusát, ahogy árad, ahogy apad. El is kell hagynod, vissza kell térned arra a helyre, ahol az első napfényfürdőzésed volt. Aztán egy napon felfedezel egy új növényt, amit addig sosem láttál. Megkóstolod, megbetegszel tőle, kihányod, undorral gondolsz rá, örülsz, hogy túlélted. De azért csak figyeled, és látod, hogy éjjelente, amikor neked már rendszerint aludnod kellene, de a tenger utáni vágyakozásod éppen ébren tart, látni akarod újra, ahol a fény és a folyton párolgó és visszacsapódó víz eggyé válik, megjelenik egy állat, hasalva figyeled, ahogyan legel, és éppen azt a növényt, ami neked ellenségeddé vált, jóízűen csámcsog, majd tollászkodik és elrepül, pedig négy lába van. Minden éjjel meglesed attól fogva. A közelébe merészkedsz, elrepül, csapdába csalod, elpusztul. Míg egy éjjel fel nem mászol egy magas fára, ott várod, hogy a hátára ugorhass, és kapaszkodsz akkor, mert érzed, ez az az óra, amire vártál, markolod a sörényét, hiába ficánkol, nem bír levetni, beleharapsz, belehorpadsz a nyakába, rugdosod az oldalát, míg el nem fárad, meg nem unja, meg nem adja magát, és veled együtt fel nem repül a lassan hajnalodó égre, és te a felhők magasából visszanézve rá nem csodálkozol, miféle sötétben éltél, milyen kis helyen, és milyen nagy a világ, ami vár rád. És nem tudod, hova repültök, de érzed, ez az a szabadság, aminek hiánya szétmarta korábban a lelked, és azok a sebek be nem hegednek már soha, csak abban reménykedsz, hogy torz pusztulásod után marad utánad gyerek, aki élvezni tudja, amiért annyit harcoltál, sarat nyeltél, vért köptél. A szabadságnak nincsen kulcsa, csak nehéz, hosszú története van. Akart a fene magának szabadságot. Nem akartam magamnak szabadságot. Nem tudtam, hogy szabadabb lehetnék. Nem voltam éhes rá. Nem tudtam, hogy jobb szabadnak lenni. Gürcöljek valamiért, ami annyira kikészít, hogy amit kapok, már nem ízlik? Hogyan lehetne szabad az, aki valahonnan megszabadul? Hiszen már oda, ahonnan eljött, nem mehet vissza, és akár tetszik neki, akár nem, ahová került, azt kellene szeretnie. Ha csak kínlódva tudja, arra gondolhat, hogy onnan is szabadulhat. Rászokva a véres, verítékes munkára, megint menekülhet onnan is, míg rá nem jön, hogy maga a menekülés az otthona. Így lesz a reménytelenség kiközösítettje. Aki végül már a reményben sem reménykedik. Alkalom szüli a tolvajt. Ha nincs alkalom, nincs tolvaj. Nincs gonosz terv, hogy majd eltulajdonítom másét: felismert lehetőség van. Meglesett boldogság. Kivillanó mellbimbó, félrecsúszott bugyi. A tulajdonos felelőssége lenne a tolvajjá való vedlés? Vagy lehetőség a tanításra: teremtek neked alkalmat szelíd bűnre, potenciális tolvaj, egy közülünk. Lásd, milyen ostobák, akik birtokolnak valamit. Nekik veszteség, neked lecke. Nem fog bocsánatot kérni tőled, mert tolvajjá lettél miatta. De ha kérne, se adhatnál. Butuska, szíves gyerek, néha eszedbe jut az is, hogy így akartak neked adni. Kaptál valamit, amitől sokkal szegényebb lettél. Alkalmat teremtettek neked, hogy szerelmet lopjál, és te gyanútlanul lettél önfeledt bűnözővé.

– Kibe vagy szerelmes? – kérdezte gyöngyöző homlokú osztálytársam, kövér, pápaszemes fiú, aki mögöttem ült. Soroltam neki a neveket, a legmagasabb lányokéit az osztályból. Cinkát, Henikét, anyját nem mertem, hiszen nem ismerte őket, és nem is hittem, hogy tudná, mit jelent: Cinka mellébe, Nefretiti hasába, Henike tekintetébe, ruhácskáiba.

– Én is – felelte Tibor.

– Mindbe?

– Amelyik összejön.

Miért kellene vágynunk ezekre a lányokra, gondolkodtam el. Ez csupán a kényszerű idetartozás konfekcióbizonyítéka. Ha sikerül elhazudni egy idegen ízlésnek való alávetettséget, elkerülhető a boldogtalanság leleplezése. Aki boldogtalan, áruló, nem közülünk való.

A reménytelenség hálószobatitok. A legfelháborítóbb az, hogy muszáj lennie. Mert a köztörvényes reményt csak az teremti meg. Minden szép, ami nem undorító. Az undorítónak ítélt érzések tétova rajongójaként bosszantottak a kérdéssel felkínált lehetőségek.

– A Zsuzsába igazából.

– Ő utál téged.

Muszáj volt elmosolyodnom, annyira gyorsan érkezett a visszaigazolás.

Öreg tanáraink küldönceként akkor Zsuzsa lépett oda hozzánk, az iskolaudvar hátsó részén rejtőzködtünk, a focipálya jobb kapuja mögötti építési halom takarásában, a gondnok ablaka alatt, ahol érdemes volt mindig suttogni, különben kicsapódott az ablak, és ránk átkozta élete minden baját az Edit néni, akinek a férje mosolygós alkoholista volt, ha csak lehetett, rejtegette a felesége, de nem tudta mindig rejtegetni, kedves, viccelődős férfiembert nem lehet, tekintélyes bajusszal, simogatott minket, Edit néni sosem látott süteményeit kínálgatta, talán a lányoknak egy kicsivel többször, mint nekünk, lecsapott vállú kamasz fiúknak. Abban az évben az a pletyka járta, hogy valamelyik nyolcadikos lány terhes is lett tőle, de aztán kiderült az unalmas igazság, csak a magányos rajvezetőnk lett állapotos, Juli néni, akire már éppen ráfért, legalábbis mi, diákok így láttuk, túl sokat dohányzott a szőke, rövidre vágott hajú, harmincas nő, ami nyilvánvalóan azt jelentette, hogy nem szeretkezett eleget, nem csoda, meghalt a férje autóbalesetben vagy rákban, de annyi biztos, hogy tavaly.

– Nekünk is vannak személyiségi jogaink, nem lehet csak úgy ránk törni, a nagyszünet szent – oktatta ki Tibi Zsuzsát, aki megvetően nézett ránk: hülyegyerekek vagytok, azok is maradtok.

– Szerintem a fanszőrzete is vörös – magyarázott nekem Tibi, miután Zsuzsa elvonult, mint egy sértett hercegnő, és nekem nem sokkal később követnem kellett őt, mert értem küldte őt a tanári kar. – Akinek a haja vörös, lent is vörös. De ha szőke vagy, még lehet a fanszőrzeted fekete, és a barnáké is lehet az, bár általában a barna haj barna szőrzettel jár, megfelelő támpontul szolgálhat a kérdést illetően, ha meg tudod lesni a hónalj szőrzetét. Egy biztos: ha szőkés pihékkel áldotta meg az Isten a szeméremdomborzatodat, a koponyád szőrzete sem lehet barna, sem fekete, sem vörös.

A becsület kedvéért azért hozzátette a fentiekhez, hogy szerinte, de hát ő ritkán téved ilyen jellegű dolgokban.

Zsuzsa gyönyörű, elérhetetlen lány volt, az illata után mentem, ahogy követtem a tanáriba, édeskés, mégis távolságtartó testszaga volt, a szappan és a tizennégy éves testének tiszta párolgása valami olyan elegyet alkotott, hogy legfeljebb színekkel és mozgásokkal tudtam volna leírni. Már várt a tanári előszobájába nyíló nagyajtó előtt, felfelé biccentett a fejével, ami a megvetés jele, az ajtót előzékenyen kinyitotta nekem, de ő nem lépett be rajta, csak a küldetését teljesítette, mint aki tudja, hol a helye, engedelmes, szabályokat ismerő és gyakorló beavatott, akiből előbb-utóbb nagyobb hatalmú úr lesz, mint ezekből a szolgalelkű tanárokból odabent. És akkor elmosolyodott, amitől azonnal leizzadtam, mélyen a szemembe nézett, nem értettem, mi történik.

– Ne félj – súgta kedves, halk hangon, amitől azonnal remegni kezdett a térdem. Addig nem féltem, megszoktam már, hogy hívatnak, rengeteg bajt csináltam, a legtöbbször

nem is tudtam róla, hogy baj, amit csinálok: az ebédlőasztalnál nem szabad megnyalni a merőkanalat, ki kell menni nagyszünetben, a körződben lévő grafitbetét éppen olyan hosszú kell, hogy legyen, mint a tű, és nem szabad meggyűrni a tankönyvek lapjait, aláhúzni meg pláne nem szabad a lényeges mondatokat, mert a könyvet majd tovább kell adnod, nem a tiéd, csak kölcsönbe kaptad, és ügyelni kell rá, hogy mindig piros zokni legyen rajtad, és nálad legyen a nyakkendő, az is piros, és jelentkezni is muszáj, mielőtt megszólalsz, hiába kérdeznek a tanárok olyan közvetlenül, hogy úgy érzed, azonnal válaszolhatsz rá.

– Ne félj! – és Zsuzsa szélesre tárta előttem a tiltott ajtót, ami a titkárnő asztaláig vezetett, rajta tárcsázós, tekergő, kígyókábeles telefon, mögötte pedig a párnázott igazgatói ajtaja, ahol vagy mély csend volt, mint a Mariana-árokban, vagy ordibálós perpatvar, amikor az igazgatónő elhordta mindennek a rosszalkodó gyerekek szüleit, hogy mit képzelnek ők, ez itt egy neves iskola, Zrínyi nem ezért... csinált valamit, sosem tudtam meg, hogy mit. Ugyanis ez Ilona volt. Nem Miklós.

Az igazgató előtt álltam, minden szagra, mozdulatra figyeltem, támadásra készen fogadtam az igazgatóhelyettes-nő széles mosolyát, engem te többet nem bántasz, mit akarsz, már csak egy hónap van hátra az iskolából, és soha többet nem foglak látni, és soha többet nem fogsz nekem parancsolni, megütni, kiabálni velem, a hozzád hasonló embereket, ha felnőtt leszek, meg fogom alázni, kizárólag szavakkal rakom őket a helyükre, hogy ne bánthassanak senkit, aki náluk gyengébb.

És akkor olyasmit mondott, hogy le kellett ülnöm, és mivel nem volt előttem szék, a földre ültem le, az igazgatónő pedig odalépett hozzám, és a kezét nyújtotta:

– Az úttörőtanács döntött így.

Az ostoba vénemberek, gondoltam, és felnéztem rá, a szemébe néztem, már nem volt bennem harci düh, féltem.

– Nem lesz semmi baj – mondta. – Mindenben segítek. Édesapáddal már beszéltem.

Igazából Jozso bácsi hasát sosem láttam teljesen, mert a gatyáját magasra húzta, valami fura, inkább kivörösödött sebre emlékeztető karcolásokat láttam az alhasán, a köldöke mintha hibásan rajzolt szem lett volna. Nefretitit elvitte a halottas kocsi, két fekete gumikesztyűs férfi jött érte, megszívták az orrukat kétszer is, mielőtt felemelték volna, lábtól, vállтól, és vitték a teherkocsiba, gondosan rácsapták az ajtót, nehogy útközben kinyíljon, kiessen.

Jozso bácsi végignézte, már nyugodt volt. Magához intett, megsimogatta a fejem. A felesége ott állt, ahol korábban többször is Henike a Hold alatt, de most nappal volt, az állkapcsát előretolta, a szemét összehúzta. Jozso bácsi a gatyát igazgatta magán, zavarban volt, és akkor láttam meg, hogy egy kígyó volt a hasára tetoválva, az egyik szeme a köldöke volt – és akkor láttam meg, hogy az én kígyóm volt, aki a fürdőkádban látogatott meg.

Jozso bácsi felesége odalépett hozzám, arcon köpte az urát, majd elkapta a fejem, két kézzel szorított, és hosszasan szájon csókolt. Az izmos nyelvével fel akarta nyitni a számat, de erősen szorítottam, nem engedtem. Nefretiti ezt lágyan, szinte könyörögve csinálta. Sírni támadt kedvem, úgy éreztem, olyan dolgok történnek körülöttem, amiket nem értek, de a fájdalmat igen, ami erre kényszerítette ezeket a felnőtteket, és megijedtem, hogy én is ilyen leszek. Hiába tartottam vissza a levegőt, hogy elfojtsam, nem sikerült: elsírtam magam. Jozso bácsi pofonvágta a feleségét, miután megbámulta a könnyeimet.

A kapuban, ami mindig tárva-nyitva állt, megjelent a besúgónk. A mi környékünkön egy élt, de a várost járva fel lehetett ismerni többet is: bőrkabátban jártak, nem is akartak rej-

tőzködni. Ott voltak mindenhol, ahol történt valami, veszekedés, gyerekek ricsaja, temetés, esküvő. Nem ritkán meg is vendégelték őket, de még amikor ittak, magasra hajtva a fejüket, kihörpintve a stampedlit, a szemük akkor is nyitva volt, és figyeltek, mi történik körülöttük. A mi besúgónk már erősen őszült, a bajsza is, de mindig gondosan borotválta, néha a belső zsebébe nyúlt, mintha ki akarna venni valamit, de sosem vett ki semmit. Talán csak megtapogatta, hogy ott van-e még, aminek ott kellett lennie. Haragudtam rá, bár nem tudtam, miért, félelmet ébresztett az emberekben, meghunyászkodtak előtte még a férfiak is, és utáltam a huncut mosolyát, amivel a szép lányokra nézett. Most komor volt.

– Ki ölte meg? – ennél ostobább kérdést el sem tudtam képzelni, ez nem lehet nyomozó, ez valóban besúgó, ráadásul hülye.

Észrevette, hogy tanulmányozva figyelem, és az arcomra ki is ülhetett a megvetés. Odalépett hozzám, és lehajolt, mintha kisiskolás lennék, pedig alig volt egy fejjel magasabb nálam. – Te mit tudsz?

– Én elmegyek innen.

– Aztán hova? – készen állt a nevetésre, bármit is válaszolok, hiszen innen nem megy, nem mehet senki sehova, ez a szegénynegyed, innen kitörni lehetetlen.

– Nyugatra! Ausztriába, három hét múlva.

Megfagyott benne a vér, erre a válaszra nem számított. Az ő munkája éppen az volt, hogy a nyugati határszélen nyakon csípje a rendszerellenes bűnözőket, akik el akarták árulni a szocializmust, és a kapitalizmus karjaiba akarták vetni magukat.

Újra a belső zsebébe nyúlt, gyorsan elővette a jegyzetfüzetét, gyűrött, de bőrborítású kis füzetecskét, vele apró ceruzát, már alig maradt belőle valami, annyit faragták, felcsapta a füzetet, és írni kezdett bele.

– Ki az apád? Miért akarsz elszökni, mi a neved, hány éves vagy? – záporoztak a kérdések.

– Jutalomutazást kaptam az úttörőszövetségtől.

Mélyen a szemembe nézett, hazudok-e.

– Nem hazudik – szólt Jozso bácsi, bujkált az arcán valami kaján mosoly, amit rejtegetni próbált.

– Tegnap mondta el az igazgatónő. Már készül az útlevelem.

A besúgó felegyenesedett, megsimogatta az ősz bajszát, majd sérült jelentősége teljes tudatában körbenézett:

– Még visszajövök – és kiviharzott a kapun.

Jozso bácsi aznap másodszor simogatta meg a fejemet.

– Miért ez a kígyó van a hasára tetoválva?

– Rengeteg van erre... amikor annyi idős voltam, mint te, egyet megettem, széttéptem a fogaimmal – az égre nevetett, ijesztő volt alulról látni a tokáját.

– Ha terhes volt, engem többet nem látsz! – Jozso bácsi halkan ciccegett, és közben a tokáját simogatta, mintha észrevette volna, hogy azt figyeltem. – Mert akkor kiszúrom a szemeidet!

– El is lehetne válni – kotnyeleskedtem, de azonnal meg is bántam, olyan megvetően nézett rám mindenki.

– És ha tőled volt terhes? – Jozso bácsi úgy kérdezte ezt tőlem, mintha rám akarná kenni a felelősséget, én meg elfehéredtem, nem volt erőm kimondani a szégyentől, hogy tőlem nem lehet. Már amennyire én tudtam.

A bátyámnak akkor már évek óta elveszett a neve. Apám is csak gyereknek szólította, a haverjai meg, ha tőlem kérdezgettek felőle, azt mondogatták, a testvéred, mintha nem lett volna több, igaz, velük ők nem törődtek. És akinek nincs neve, az hamarosan meg is hal. Azoknak, akiket elfelejtenek, előbb-utóbb megáll a szívük, és a felejtés azzal kezdődik, hogy elkopik az ember neve, a sorsa is lényegtelenné válik, hiszen csak egy lesz a sok közül, beazonosíthatatlan, másokéhoz hasonló történetekkel.

A bátyám szerelmes lett, végre igazán, megbolondult, ide-oda szaladgált, mint egy kecske, nem aludt, nem jött haza, nem evett, virágokat gyűjtött meg leveleket írt, fütyörészett, vagy komor arccal ült a földön, a kert végében, de leggyakrabban felmászott a házunk tetejére, és onnan nézte a városszéli, unalmas világot, várta, hogy hazaérkezzen a lány, aki pékségben dolgozott, jó illata volt mindig, sárga szalag a hosszú, fekete hajában, és mosolygott, mint akit óvatosan simogatnak, boldognak tűnt, ahogy kopogott a magas, de vastag sarkú cipője a töredezett járdán, s míg kiflit majszolt, megrázta rajta csíkos flanelszoknyáját a szél. Amikor a házunk elé ért, a bátyám átugrott a közeli fára, arról mászott le, hogy az útjába ugorjon, és karcolástól vérző szájjal szájon csókolja. Szerettem nézni ezt a jelenetet, ami mindennap megismétlődött öt óra körül. A szomszédunk háza tetején ültem, a kémény mögött gubbasztottam, hogy ne láthassanak. Így lettem tanúja a gyilkosságnak is. Cinka is megleshette a mindennapos szerelmi találkozót, de én őt nem láthattam, mert ő meg két házzal lejjebb rejtőzködött, a felhajtón parkoló piros Skoda mögött. Mindig ott parkolt, senki sem látta, hogy valamikor is utaztak volna vele. Az egész család furcsa volt, mintha nem mozdultak volna ki a házból, templomba nem jártak, boltban nem találkozhattál velük. Néha füst szállt fel az udvarukból, ami gondosan körbe volt kerítve, s borostyán futotta be a magas kerítést, ne lehessen belátni. Húst süthettek olyankor, az illata messze szállt, gyakran megfordult a gyomrom miatta. Egyszer becsöngettem hozzájuk, húsvéthétfőn, locsolkodni, vigyorgó kislány nyitott ajtót, és nyújtotta a nyakát, hogy kölnizzem, nem is kellett verset mondanom, boldogan nyújtotta át a papírtízest, amit már a kezében szorongatott.

– Anyu, meglocsoltak! – és köszönés nélkül becsapta előttem az ajtót.

Ki akartak hallgatni a rendőrök, értem jöttek, mondjam el, mit láttam, de apám nem engedett, „elmondta már, amit látott", és kitessékelte a rendőröket, ami nagy bátorság volt tőle, de azok akkor kivételesen nem erősködtek, azonnal elmentek. Apám meg szó nélkül elindult a Munkás söröző̈be, ahol másnap reggelig ivott, és ahol elvesztette a borítékos sorsjegyet.

– Na? – kérdezte Zsuzsa, ahogy szabadultam az igazgatóiból, megvárt kint, az akkor már kongó folyosón, közben ugyanis becsöngettek.

Néztem a hosszú, vörös haját, a széles mosolyát, és új félelem támadt rám, Cinka szúró mozdulata villant fel előttem, ahogy a bátyám szívébe mélyeszti az ijesztően vastag pengéjű kést. Megijedtem, hogy mi lesz énvelem, ha véletlenül beleszeretek ebbe a Zsuzsába, aki még most is, amikor nem is lenne kötelező, viseli a nyakkendőt.

– Hagyjál már engem békén! – mondtam neki, de olyan ügyetlenül, hogy inkább könyörgésnek tűnt, pedig durva parancsnak szántam.

SERFŐZŐ SIMON

AZ IGAZSÁGOT

Cinka István tanár úrnak Zagyvarékasra

Az igazságot dolgos kezű
emberek közt tanultam.
Nem gyűrött könyvekből,
kinyüstölt iskolapadban.

Beleláthattam a világba,
mit kell tennem érte.
Szavaim egyenesen szóljanak,
mindenki megértse.

Kiálljanak igazuk mellett,
ne beszéljenek félre.
Meg is esküdjenek rá,
kézfölemelve az égre.

BELEFÁRADVA A VILÁGBA

Szőnyegek leterítve
a küszöb elé, be a konyhába,
asztal elé,
sáros lábbal megközelíteni se volt szabad,
nem még bakancsával
rálépni apámnak.

Mert akkor már
hozhattam is a fateknőt,
abba vizet, anyám kezében a gyökérkefe
hadd csuszkolja ki a piszkot.

Csak amikor már
magára maradt a teknővel, mosással,
nem volt tovább, befejezte.
Hiszen én már hol voltam akkor,
hol nem voltam,
s ő belefáradt a világba,
arcra bukott a kibomló szőnyegrojtokba,
lábra állni se tudott többet.

URBÁN ANDREA

A FELNYITHATATLAN KATALÓGUS

Leszorított szemmel érkezik a könyvtárba
egy fiú és egy lány. Nem tudom megmondani,
testvérek, barátok vagy egy pár. Kattan
az óramutató, az idő mégsem telik,
a szerkezet nyelve egy helyben vesztegel.

Tőlem jobbra kortalan nő ül,
az asztal fölött súlyos fülbevalói
ide-oda himbálóznak.
Másodpercenként felnéz az előtte
heverő iratokból, talán tudja,
mi folyik itt, mégsem szól.

A papírra írt sorok törlődnek, amint leírják
őket. Meghúzzák az asztali lámpák
zsinórját, de csak egy pillanatra
villan fel a fényük. Akik bejönnek,
azonnal távoznak. A látogatók haja
egyre hosszabb és hosszabb,
a tincsek a földet érintik.
Nem mérem a változást.

Állandóan rád gondolok, pontosan
úgy ülök, ahogyan itt hagytál.
Nem öregszem, nem fiatalodom.
A kartotékot lezárták. Elolvastam,
mikor találom meg magam, de
elfelejtettem a történet végét.

Várom, hogy előlépj a polcra
gondosan felhelyezett könyvből.
Ekkor megállsz velem szemben,
nem mondasz semmit. Visszacsavarod
a villanykörtét, bezárod az ablakot.
A huzat megszűnik, a zaj abbamarad,
és elfogynak a betűk.

AZ UTOLSÓ NÉVSOROLVASÁS

Ebben a lázálomban neveket
olvasnak fel. Hosszú a lista.
Néma emberek töltik meg
a termet, ahol nincs semmi
visszásság, semmi nesz vagy zördülés.
Lázadni senki nem mer, sőt, át sem fut
rajtunk az ellenszegülés gondolata,
a feltevések, tévedések hangsúlyai
hatótávon kívül rekednek. Nem látjuk
a felolvasót, aki egyformává tesz
mindenkit. Nem rendülök meg.
Csak egy névre várok. Nem érzem
megfeszített izmaim, nem hallom vérem
áramlását. Csak a neved elhangzására
figyelek. Nem veszem észre, én vagyok
az utolsó, a nevemet percekkel ezelőtt
kimondták. Minden ugyanúgy marad.

FÉSZEK

a test irányít nem enged
súlyos a gerinc az izomzat
a hús a szemhéj a görcsök
lassan görgetik a hajnalt

a méhfal egy percig sem hagyja
megfeledkezni a szív alakba
gubódzót arról hogy nő
termékeny korban lévő
aki lehetne anya akinek ki kell
érdemelnie a testet

talpai forró nyomvonalat
hagynak a kövön akadozó
mozdulattal húzza a zsinórt
odakint valaki dudál
odabent valaki sóhajt
a nő egy üres lap

a lakásban fehér folt
mozog hálóból a fürdőbe
fürdőből a hálóba

vörös árnyalatok iránti
attitűdje semleges ma
nem ír le mondatokat

NAGY LEA

A TITOKZATOS KÁVÉZÓ

Ma lettem tizennyolc éves. Tél van, fázom, kesztyűt húzok. Hogy hol lehet apám, csak sejteni merem. Anyám sokat mesélt róla meg a válásukról, de arról ő is igen keveset tudott, hogy hol és kivel töltheti mindennapjait az édesapu. Nem láttam őt hatéves korom óta. Akkor váltak el a szüleim. Amikor még kislány voltam. Apám pedig elment, messzire költözött, egészen északra, Grönlandra. Hogy miért pont oda, nem tudom. Gyerekként varázsországnak hívta anyám, és azt mondta, apám azért hagyott el bennünket, mert varázsló. Tennie kell a dolgát, meg kell mentenie a világot. Onnantól kezdve csodáltam az apukámat, és vadul hittem abban, hogy mint a megváltó fog eljönni értem, és velem is megosztja a varázserejét. Később rájöttem, anyám valójában csak védeni próbált engem, és az a burok, amelyet körém vont, kezdett szertefoszlani. Onnantól apámat kuruzslónak szólítottam magamban, és hallani sem akartam róla.

De ma van a születésnapom. És látni akarom őt. Meg kell tudnom, egyáltalán él-e még. Hogy az egykori varázsló-kuruzslóból mi maradt. Meg kell neki mutatnom, hogy nagyobb varázsló lettem nála ebben az elcseszett világban.

Úgy döntöttem, eljövök én is ide Grönlandra, azaz Nuukba. Régebbi nevén Godthåb, ami annyit jelent: jó remény. Nem bízom a sorsban, de bízom a véletlenekben meg a szerencsében. Talán megtalálom apámat a jó remény városában.

Itt a föld legnagyobb szigetén áll egy elhagyatott kávézó. Az ablakokon poros függönyök lógnak, és a tábla a bejárat felett rég lekopott. Titokzatos Kávézó. Ez a neve. Senki nem tudja, ki üzemelteti, és ritkán látnak embert benne. De azok, akik mégis bejutnak, sosem felejtik az élményt, legalábbis ezt mesélte az egyik barátosném, aki pár éve szintén meglátogatta ezt a várost.

Elhatározom, hogy felfedezem ezt a helyet, s közben a várost is megnézem.

Nuukban decemberben a nap délelőtt tíz órakor kel, és fél háromkor már nyugszik, ezért korán indulok, hogy még világosban meg tudjak nézni mindent, amit elterveztem.

Az öbölben úszó jéghegyek valóságos vándorlást rendeznek, egyes jégdarabokon sirályok ülnek, a nap süt, és szikrázóan éles fények vakítanak. Egy szűk utcába térve a helyi madárpiacon találom magam. Ezt abból következtetem ki, hogy egy hosszú asztalon véres hasú madártetemek hevernek.

A természet olyan furcsa és egyben különleges képekkel ajándékoz meg, amilyeneket máshol nem láthatok. Órákig flangálok a jéggel borított partszakaszon, és egyre csak apámra gondolok.

Mellettem egy idős bácsi suhan el motoros szánjával, hátranéz, és mosolyogva csak annyit kiált: Hej fremmede! Magyarul annyit tesz: Üdv, idegen!

A hosszú sétát követően megérkezem a kávézóhoz. A tábla valóban kopott, a hely pedig ócskának és réginek látszik. Az ablakon átszűrődő fény azt jelzi, hogy vannak bent.

A kopott ajtón óvatosan nyitok be. Meglep a látvány. A falakon régi festmények dán népviseletben tisztelgő nőket ábrázolnak, a bútorok pedig antikok. Az asztalokon gyertyák égnek, a levegőben őrölt kávé émelyítő illata terjeng.

A pult mögött idős, de fekete szakállú férfi mély és rejtélyes szemekkel.

– Üdvözlöm a Titokzatos Kávézóban, bizonyára hallott már róla, ha erre tévedt. Nem sokan járnak ide, pláne nem idegenek – kiáltja az öreg, miközben elégedetten mosolyog. – Mit parancsol a bájos hölgy?

Bűzlik az abszinttól, hangja rekedtes, de kedvesnek tűnik. Leülök egy asztalhoz, arrább idő nő szürcsölgeti a mézsörét.

– Mit ajánl a kávéfelhozatalból? – kérdezem a férfit, s az elmosolyodik.

– Nálunk nem csak kávé van – suttogja. – Itt minden italnak története van. Milyen élményre vágyik?

– Olyanra, ami egy kicsit felidézi az emléket, amikor még gyerek voltam. És lehetett varázsolni. De gondolom, ez lehetetlen.

– Ó, kedvesem, dehogy, azt ne gondolja! Itt a Titokzatos Kávézóban minden úgy történik, ahogyan azt maga akarja.

A férfi egy régi könyvet vesz le a polcról, és lapozgatni kezdi.

– Nos, itt van egy titkos recept. Csak azoknak szolgáljuk fel, akik nyitottak a változásra – kacsint rám.

Amikor belekortyolok az italba, az idő mintha megállna. Lágy, édesen fűszeres íz terjed a számban, és hirtelen úgy érzem, hogy itt van velem a Varázsló.

Mintha itt, a testemben összekucorodna a vén öreg.

NYÚLCOMB

Várok a buszra. Apámmal vacsoráztam. Ahol várok, ott hatalmas a tér. Mégis minden egészen apró. Apró az öregasszony, aki épp engem néz, és apró a macska a bokor tövében. Apró a hold is, és *apró minden, ami látszik*.

Egyetlen valami képez kivételt: a színe olajzöld, patinás díszekkel és robusztus ablakokkal, rajta felirat: „Délibábok Könyvesboltja. Éjfélkor zárunk".

Ránézek az órámra. Van még tizenöt perc. Az utolsó buszig pont ennyi időm maradt. Csak le ne késsem, az Ómama féltene nagyon, hogy merre vagyok.

Bemegyek.

Meglep, hogy mindenki lassú és komótos. Elhaladok egy fiatal lány mellett, kinek pólóján ez áll: „Délibáb kisegítő". Megkopogtatom a hátát, rám néz. Megszeppenek smaragdzöld szemétől.

– Miben segíthetek, tessék, mondja!

– Hol találom a varázskönyveket? – magam is meglepődöm kissé szégyenlős, elvékonyodott hangomon.

Mínusz 221. szint, B sor, ahol kékek a polcok! – kiáltja, s azzal el is rohan. Otthagyva magánnyomban és elveszettségemben.

Biztosan félrebeszél, még hogy mínusz 221. szint, motyogom magam elé.

Felnézek a bolt födémére, csupa üveg. Az aprócska hold pont fölöttem fénylik. Az ég körötte furcsa. A fellegek pontosan úgy helyezkednek el, mint amikor apámmal vacsoráztam. Borúsak. Acélszürkék.

Arra leszek figyelmes, hogy valami bakfis húzogatja a nadrágom szegélyét. Folynak a könnyei, rám sem nézve azt suttogja maga elé, hogy eltévedt, és fél nagyon. Ránézek a kézfejére, melyben egy könyvet szorongat. „Lidércnyomás" – ez áll a borítón.

Lehajolok hozzá, megsimítom a puha bőrét. Szeme épp olyan smaragdzöld, mint az apámé.

– Hol láttad utoljára?

– Kicsodát? – kérdez vissza sápadtan.

– Hát a papádat.

– Nekem nincs papám! És én sem vagyok. Itt senki és semmi nem létezik. Majd fogja magát, dühösen kirántja kezét a tenyeremből, és elszalad.

Az órámra nézek. A busz indulásáig két perc maradt. Rohanni kezdek, s magam sem tudom, mitől, de szörnyű reszketést érzek a végtagjaimban. Rohanás közben egy egészen aprócska, ráncos arcú kisfiú szólongat: – Jössz-e, jössz-e akkor már?

– Nem tudok, most nem – kiabálom magam elé, s kezemmel megérintem a buszt, mely akkor már az utcasarkon van. A busz az utcasarkon, testem pedig az olajzöld könyvesbolt előtt. Az apró macska éppúgy reszket a bokor csücskében, mint azelőtt. Az apró öregasszony éppúgy szántja végig tekintetét rajtam, mint azelőtt. A zsivajok, az emberek, a hold sugara éppúgy duruzsol, mint azelőtt. *S éppúgy gondolok apámra, mint azelőtt.*

Az idő mögöttem vonszolja magát. Táskámba nyúlok, egy cetlit vélek felfedezni, rajta felirat: *„Ne késs, nyúlcombbal készültem! Ómama"*

Ránézek az órámra: éjjeli egy. Záporzik az ég.

A fa tövébe kuporodom. Lehunyom szemem. Várom, hogy ismét olyan legyen minden, mint azelőtt. Félek, rettegek az időtől. Hogy előrébb járok tőle. És visszahúz. S apróbbá varázsol bárminél, míg teljesen el nem tűnök.

Egészet ütött az idő.

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY

| kisregény |

TIBETI SZÉL

Huszonkilenc

Reggelente a hegy lábánál, ahol a Potala széles lépcsősorai kezdődnek, fiatal fiúk próbálgatják egy vasrúdon a késeiket. Szertartásosan körbeállják a földbe ásott, karvastagságú, embermagasságú vasat, aztán az egyik kilép, összpontosít, lecsap. A többiek köré sereglenek, vizsgálgatják a penge élét. Néha nevetgélve, cukkolva egymást, de legtöbbször komolyan, aprólékosan. Aztán megint körbeállnak, kilép a következő, nekikészül, lecsap…

Valahányszor megpillantja őket, a versengő kölyköket, felteszi magában a kérdést, vajon hol kovácsolják ezeket a késeket, aztán mindig megfeledkezik róla.

Bámulja őket, talán soha még ilyen figyelmesen nem szemlélte a térdig érő zöld, vörös, kék csubáikat, csapzott hajukat, serkenő bajszukat, pelyhedző állukat, kopott

lábbelijeiket, az övükbe tűzött tőrök markolatát. Bámulja őket, azzal a rácsodálkozó érdeklődéssel, amivel a halálos beteg bámulja a felhőket, a halálraítélt a porban fürdő verebeket, de a gondolatai másutt járnak.

Szabad vagyok, mint a madár. Azt tehetek, amit akarok.

Engedélyt kapott mindenre. Felhatalmazást. Szabad bejárást a kolostori könyvtárakba. Drepung, Szera, Szamje. A Potala is nyitva áll előtte. Szabadon járhat ki és be. Ha úgy tetszik neki, otthon marad. Meglepődik, amikor először gondol úgy Dönkar házára, mint az otthonára. Hazajössz ebédre, kérdezte tőle az asszony egy reggel. Megtorpant. Lobsang Kunga embere már várta az udvaron. Nem tudom, felelte, és arra gondolt, ezt talán az anyja kérdezte tőle utoljára.

Egész életemben tanultam, vándoroltam, készültem valamire. Most nincs tovább? Megérkeztem?

Nem hiszi el. Nem nyughat. Ráadásul Dzsampal Gyaco sem titkolja: vár tőle valamit.

De mit? Mit adhatnék én neki?

Meglepődve tapasztalja, hogy hidegen hagyják a könyvtárak és a könyvek. Őt, aki Göttingában napokra, hetekre beköltözött az egyetem könyvtárába, aki Ladakban a kolostorokat bújta. A dalai láma nem sietteti, úgy bánik vele, mint megbecsült vendéggel, távolba szakadt rokonnal. Rokonnal, aki sok-sok idő eltelte után hazatalált. Talán sok-sok élet után.

Egy reggel elhatározza, hogy nem cselekszik, életében először kivárja, mit forgat ki számára az idő. Aszkéta alkat, a semmittevést nem bírja, hajnalonta ébred, nyakába veszi a várost. Nincs benne rendszer, és minden érdekli. Lobsang Kunga embere távolról kíséri, mint az árnyék, de ha int neki, készségesen ott terem, mosolyog, válaszol a kérdéseire, aztán tapintatosan visszahúzódik.

Bejárta a fél világot, most mégis úgy tekint körül, mintha hosszú raboskodás után szabadult volna. Ruházata semmiben sem különbözik a többiekétől, bőre cserzett, néha mégis felismerik benne az idegent, akkor olyan kíváncsian bámulnak rá, miként a gyerekek. Nem zavarja, megszokta, ráadásul mind barátságos, kedves emberek. Ballag az utcákon, magányosan és csapatosan vonuló, kezükben imamalmot forgató zarándokok közt. Meg-megáll a fehér házfalak és kőkerítések oldalában durva asztalokra vagy földre terített pokrócokra kitelepült árusok portékái előtt. Bámulja a nyergesek, bőrösök, fazekasok áruit. Minden érdekli. Hátat fordít, az arcokat nézi. Csodálkozva állapítja meg, hogy ismerősöket talál köztük. Nem keveset. Olyan koponyákat, pofacsontokat, szemöldököket, vágott szemeket, amilyeneket a katalánok és németek földjén vagy Egyiptomban sosem látott, de még Perzsiában, a mórok és berberek országaiban sem, amilyenek gyerekkorából, a falujából, a székely vásárokból rémlenek fel neki. Azon kapja magát, hogy szántszándékkal keresi az ismeretlen ismerősöket, akiket néha még néven nevezni sem esik nehezére.

„Az ott a Kupán Józsi. Az meg a Butyka Gergő. Mögötte az öreg Kukuly Mór. És az? Jön ám felém, bámul egyenest a képembe. Hogy is hívták? Lázár. Igen-igen, Lázár Mózes. És a nők is! Döme Noé. Az meg szakasztott a Benedek Izra, aki megette a tyúkszart a Dobrinás Krisztifonnal."

Megint az árusok és a portékájuk felé fordul. Kályhások, késesek, dobozosok. Kovácsok, akik kengyeleket, zablákat, láncokat kínálnak, meg olyasféle reteszeket és zárakat, amiket odahaza ördöglakatnak mondanának. Mohamedán papucsosok és csebresek, ezüstszürke és rózsaszín sót áruló, ijesztően torzonborz nomádok. Most mindenre rácsodálkozik. A falhoz támasztott, szőrbundás tömlőkre, a véres koponyájukból gúnyosan vigyorgó, félig nyú-

zott bárányokra. A kerek, fekete lepények tornyait felismeri, Dönkar házának falára tapasztva is mindig ott szárad az illatos jakszar. Barna kockák, szappannak gondolja őket, vásárolna is egyet, forgatja, szagolgatja, de amikor az árus széles mosollyal felvilágosítja, hogy robbanószert tapogat, lemond róla.

A Barkhoron, a Dzsokhangot körülölelő utcán észrevesz valakit. Később újra és újra végiggondolja majd, hogy mi tűnt fel neki a féllábú zarándokon. A főtemplom körül napkeltétől napnyugtáig szüntelenül tart a tempósan lépdelő, csoszogó, mantráló, imamalmot forgató nők, férfiak, ifjak és vének, gazdagok és toprongyos nincstelenek vonulása. Mit lát meg a fiúban? Vannak ott más nyomorékok is. Félkarúak, vakok, mankósok. Egy csapat nő takarja el. Sötét hajukban ezüst és türkiz és piros korál díszlik. Szépek és mosolygósak. Ahogy elhaladnak, megpillantja mögöttük a fiút. Éppen letérdel, homlokával megérinti a földet, aztán leborul, karját előre nyújtja, mindkét kezében bőrrel borított, kopott marokfát szorít. Egy hosszú pillanatig ott hever egész testében kinyúlva, aztán két karral feltolja magát, fél lábbal nehézkesen felemelkedik. Egyenesen áll, feje fölé emeli a kezét, összeérinti a két marokfát, majd mindkettőt a homlokához, ajkához, szívéhez engedi, aztán letérdel, előrehajol, homlokával megérinti a földet, leborul, végül előrecsúszva kinyújtózik. Így halad, féregként araszolva, kínzóan lomhán, bénítóan nehézkesen, ruházata rongyos és poros, keze és arca kosztól feketéllik, de amikor legközelebb fél lábon felemelkedik, és kitekint rá, Alexander bég döbbenten látja, hogy a szeme élettel teli, és ragyog.

Bekóborolja a szent város, Lhásza környékét. Nala néha elkíséri. Sosem volt dolga gyerekekkel, sosem próbálta a beszédjüket, sosem akarta megérteni őket. Most sem akarja. Egyszerűen elfogadja a jelenlétét, talán örül is neki, és észre sem veszi, hogy a gyerek kérdései nem bosszantják, nem fárasztják, hanem felderítik és elgondolkodtatják. A folyóparton ücsörögve, talán éppen ott, ahol a süllyedő hajóról a partra evickélt, Nala egyszer megosztja vele a titkát, elmeséli, hogy ha akarja, mindenben Buddhát látja, a homokban, a felhőkben, a lombokban, és olyankor azt érzi, hogy megszűnik Nala lenni, Buddha lesz, az egyetlen, aki végtelen sok Buddhából áll, és aki a mindenség része, ugyanakkor a mindenség maga.

– Mutasd meg nekem.

Leheverednek a földre, szandáljuk a tarkójuk alatt, bámulják a fölébük hajló öreg fűz lombjait, és Alexander bég életében először elveszíti önmagát, és még csak nem is tud róla, csak egy perc múlva, egy évszázad vagy egy évezred múlva, amikor ismét visszatér önmagába, akkor gondolkodik majd el rajta, hogy mi történt vele, ahogy feküdt a homokban, mellette a gyerek, felettük a lomb és az ég, aztán a zuhanás fölfelé, amiben elveszíti önmagát, ugyanakkor fel is oldódik, a részévé lesz, és erre a teljességre nincs szó, mert a szó valami, valami, ami van, míg az az üresség, amiről nem is tudhat, hiszen már ő sincs, nem létezik, nincs fájdalma és nincs öröme, nincsenek kérdései és válaszai, kiürült az agya és a szíve, az az üresség egyszerre semmi és minden, ő pedig suhanó szél, derengő fény, páraként hulló vagy zuhogó eső, fodrozódó víz egy messzi tavon, ami fölött távoli hegycsúcsok felé károgó fekete hollók szállnak, de erről sem tud, csak valami halovány emlékképet őriz majd az emlékezete arról, amikor nem ember volt, hanem holló és havas hegycsúcs, égbe nyújtózó, ezeréves ciprus, korhadó fatörzs egy patak partján, és ő volt a patak rohanó vize, a vízben suhanó hal, a hal hátán ezüstösen csillanó holdfény, a holdfénynél halra vadászó szakállas bagoly.

Nala suttogására tér vissza abba a világba, amit egészen addig valóságnak gondolt, és amiben újra önmaga, csak önmaga lesz.

– Nézd – mondja halkan a gyerek, és a vállát rázogatja. – Ébredj. Nézz oda.

Előbb csak a fejét fordítja, aztán felül. Fent a folyó szakadékos martján, tőlük alig kőhajításnyira, megtermett farkas fekszik a napszítta, gyér füvön, és őket nézi. Fehér bundájú jószág, le sem veszi róluk a szemét. Ahogy fektéből felül, vörhenyes folt válik láthatóvá a mellkasán.

Harminc

– Megkérdezhetem, Kundun, hogy mit mondott az orákulum?

– Beszélj világosan, Lobsang. Mit szeretnél tudni?

– Azt mondtad, bölcsesség óceánja, hogy ne törődjek a farkassal. Nem pokolküldött, nem vasnyelvű démon, hanem jó hír hozója. Azt is mondtad, hogy azért megkéred Tszan Raptant, hogy nézzen bele a csontokba. Megtudhatom, Kundun, mit árultak el a csontok az orákulumnak?

– Feltűnt valahol?

– A folyóparton látták. Tegnap.

– Mit csinált?

– A vendégedet követte, és a gyereket. Mintha figyelte volna őket.

– Vagy közölni kívánt velük valamit.

– Az bizony elképzelhető, Kundun. A jelentéstevő figyelmetlen lehetett. Pedig az egyik legjobb emberem. A jádenyúl kétszer szaladt végig a sötét égbolton, amióta talpon van: fáradt lehet. Bocsáss meg neki, ha kimerültségében akaratlanul ellent talált mondani neked. Ő úgy érezte, mintha vigyázta volna őket. Bizonyára tévedett.

Dzsampal Gyaco jókedvűen nevet.

– Ne alakoskodj, Lobsang, mondd ki, amit akarsz.

– Bevallom, Kundun, csak találgatok. Rajtad, aki mindent tudsz, csak azt nem, amit nem akarsz, rajtad és a farkason, a jó hír hozóján kívül ki tudhatná még, hogy mit akar. Pedig, mint mondtam, vendégedet az egyik legmegbízhatóbb emberem követi éjjel és nappal.

A lámának jó napja van, véget ért a véget nem érő ünnep, ráadásul a fénylő arcú, csüngő bajszú kínai megfigyelők, akik örökké úgy mosolyognak, mint a túlérett narancs, kora hajnalban, kíséretükkel együtt és ajándékokkal felpakolva elhagyták a várost.

– Azt akarod elhitetni velem, Lobsang, hogy sejtelmed sincs róla, mit mondott nekem az orákulum? Ha ez igaz, azonnal el kell csapjalak. Kérlek, barátom, áruld el nekem, hogy mennyit tudsz.

– Mindig annyit tudok, Kundun, amennyit tudnom kell, és amennyit tudnom szabad.

– És most mennyit kell és mennyit szabad? Mit jósoltak a csontok?

– Kundun, játszol velem. Tszan Raptan nem égetett csontokat.

– Hát? Talán belekből jövendölt? Vagy álmokból? Az egerek futásából?

– Úgy hallottam, Kundun, hogy a sasok röptéből.

– Úgy hallottad? – mosolyog Dzsampal Gyaco. – Jó a füled. Jól hallottad.

A Potala legfelső teraszán állnak, éppen ott, ahonnan a láma távcsővel szokta figyelni a Söl utácskáit és a börtön udvarát. A nap még alacsonyan áll, a laposan tűző fény sugaraiban vörösen izzanak a távoli, kopár hegyek, és a sárga fövenyre hosszú árnyékot vetnek a folyóparton árválkodó fűzfák. Dzsampal Gyaco a mellvédnek támaszkodik, elgondolkodva mered maga elé. Az embere jól ismeri, tudja, hogy most nem kell szólnia, tisztelettudóan hallgat és vár.

– A szenvedés az élet velejárója – mondja a dalai láma. Halkan beszél, nem a másiknak szánja, inkább csak magának. – Szenvedés nélkül nincs emberi létezés. Boldogság sem. De nem lehet örökké szenvedni. Vajon ő is tudja ezt?

A titkosszolga hallgat, nem neki szól a kérdés, amire különben sincs kielégítő válasz. Állnak csöndben, az élő isten és a szolga, fejük fölött, fenn a sziporkázóan tiszta ég vakító magasában hatalmas sas lebeg mozdulatlanul és némán. Amikor a láma megmozdul, és az embere felé fordul, arcán már ismét ott a mosoly.

– Nem csaplak el, Lobsang – mondja. – Megtartalak. De ha már ilyen alaposan kifaggattál, most mesélj te. Halljam, milyen híreket hoztál? Kezdd a fontosakkal.

Lobsang beszámol a kínaiak távozásának néhány látszólag jelentéktelen körülményéről. Hogy kiktől búcsúztak látványosan, és kiktől lopva, figyelő szemek elől bújva. Hogy melyik miniszter fogadott el olyan ajándékot, amit elfogadnia nem illett volna. Összefoglal néhány ügyet, afféle intézendőket, amikről sem az udvar tiszteletre méltó és hatalmas tisztviselői, sem a láma szolgálatára rendelt belső udvarnokok nem feltétlenül tudnak. Végül néhány kurta mondatban beszámol a fehér farkas tegnapi feltűntének körülményeiről is. Amikor befejezi, kicsit vár, majd mivel Dzsampal Gyaco nem szól semmit, engedélyt kér rá, hogy a dolgai után nézzen.

– Köszönöm, barátom – mondja a láma. – Eredj. Tedd, amit kell. De várj csak. Ha mindent tudsz, miért kérded tőlem, hogy Tszan Raptan mit jövendölt a farkasról?

Lobsang megáll, visszafordul.

– Bocsásd meg nekem, oroszlántrónus ura, hogy kimondom: amit tőled tudok, arról már nem csak tudnom kell, hanem tudnom is szabad.

Aztán még hozzáteszi.

– És időről időre ellenőriznem kell a hírforrásaimat is.

Harmincegy

Éjszaka van. Összebújva fekszenek az ágyban. A nő feje a férfi mellkasán. Szeme még mindig könnyes: a szeretkezés csúcspontján mindig sírva fakad. A férfi átöleli a vállát.

– Egész életemben magányos voltam.

Nem azon lepődik meg, hogy magyarul mondja, arról talán nem is tud. Érzi, hogy a nő mosolyog, és tényleg mosolyog, aztán suttogva megkéri, hogy fordítsa le, mit mondott. Megpróbálja, de nem megy: nincs rá szó a tibetiben. A hold besüt az ablakon, alattuk, a ház földszintjén, az istállóban az öreg szamár néha prüszköl egyet, a távolban pásztorkutya vonít. Mi a magány? Egyedüllét? Félelem? Szorongás? Meg közöny. Innen próbálja megközelíteni, de egyszer csak ráébred, hogy nem fog menni. Rádöbben, hogy a nő, akinek a feje a mellén nyugszik, akinek a keze az ágyékán pihen, az valószínűleg soha életében nem érezte magát magányosnak, mert soha nem szorongott, és soha nem érdekelte, hogy mit gondolnak róla az emberek.

(A befejező rész következik)

LÉVAI ALIZ MÁRIA

POCSOLYÁK ÉS ALTATÓDALOK, CSONTOK ÉS TÖLGYFÁK ÁRNYÉKÁBAN

Váratlanul jön február,
nem emlékszem a tegnapi,
még ránctalan arcomra.
Messzi földön,
idegenek csapdájában vagyok,
ahol az esti séták nyugalmát
felváltja a pánik.
Egyévnyi eső sűrűsödik percekbe,
és pocsolyák ragadnak bokán.
Ahol egy anyuka puskalövés hangjára
dúdol altatódalt,
mert szavait ellopták ajkáról.
Messzi földön,
idegenek csapdájában vagyok,
elfelejtem, a világ nem áll meg, amíg elsorvadok.
Elfelejtem, a fogak kihullnak a szájból,
és két kézzel kell ragaszkodnom mindenhez,
míg csontok nem leszünk
az ősi tölgyfa alatt, melyet elődeim
azért ültettek frissen vetett gyepbe,
hogy otthon legyünk,
még árnyékban is.

IMÁK A REPEDÉSBŐL

kezeim fogják
az összetört reggeli égbolt sarkát
imák szavai hullnak
kővé dermedt felhők repedéséből
ma a test megtört vihar kikötője
negyven napig esik
mindennap világvége

SINKA PÉTER: DISPLAY ERROR II.
LINÓMETSZET, 46×46 CM

REGGELRŐL REGGELRE

Elnyeli a napot az éjszaka, felhasítja torkát,
emlékezés nélkül temet, reggelről reggelre.
Már csak retrófilmbe zárt fény a nyár.
A februári széltől könnybe lábad a szem,
hiába gondolsz júliusi összeizzadó tenyerek táncára,
isten halkítja le a nyarat, berendezkedik kívül-belül
a télre, ezentúl mindennap ablakot nyit
a hűvös reggelnek, a fémes ízű elmúlásnak.

ÖRÖKÖLT UTAK

Gyenge fény szűrődik
a koszos fürdőszobai tükörbe.
Nem bízhatok abban,
hogy megmutatja igazi arcom,
mert vonásaim túlságosan hasonlítanak
azokéhoz, akik felneveltek.
Vannak napok, mikor úgy tűnik,
nem bánom, hogy fáj a lábam
a cipőmbe kerülő kavicsoktól,
amelyek korábbi utakról kerültek bele;
én mindig viszem őket a sárral együtt,
bárhová megyek.
Lábaimat vállszélességben széthúzva
próbálok tanulni valamit a bátorságról.
Mikor megkérdezik erőszaktevőim nevét,
olyan, mintha apáimról beszélnék,
akik azt tanították,
ahol búza van, kenyér legyek,
ahol szőlő, ott bor.

TERÉK ANNA

A SZIRÉNA LÉGZÉSE

Vészjóslóan
ismétlődtek a napok.
Május lett, és mi
visszaköltöztünk, mert
a háború pocsék, de
végtelen volt.

Menekülni nehezebb,
mint visszafordulni.
Úgy tűnt, a bombák
maguktól tudják,
hová kell leesni,
egyszerűbbnek látszott
visszamenni alájuk,
mint új országban
új életet kezdeni.

A folyónál feküdtünk,
arcom előtt ezer kis bogár
repdesett, a szívemben
aludt John, a lányokkal
unatkoztunk a parton.
A távolban a sziréna,
mintha csak lélegezne,
fújta ki sikítva
a fekete égből a gépeket.

Maradtunk fekve,
hosszú bombázáskor
beletanul az ember,
hogy hiába sikít
az ég, mindent
folytatni kell,
tovább kell menni,
bármerre indultál előtte.
A sziréna lélegzése
alatt mozgott,
nyüzsgött folyton
egész Jugoszlávia.

A nyugtalanság végül
mégis belémkarolt,
amikor
zúgni kezdett az ég.

És láttam, hogy
ég a levegő
a híd fölött,
felkelt egy nap, ami
húzza magához
a folyót,
úszik felfelé
a Duna,
6000 °C volt
a híd alatt,
és megállt az
égben a vasbeton
egy pillanatra.

A levegő ég,
folyóba mártja
az utat, és
annyi vizet
ad ki magából
a Duna,
hogy az égés közepén
keletkezett napsárga lyuk
beleférjen ebbe
a világba.

Nyüszített a vas,
és a vízbe térdelt
előttem a híd,
én meg
az anyaföldön fekve
jéggé fagytam,
szép csöndben,
a 6000 fokban.

FÖLDET ÉRÉS

Fémszál a szívben,
golyó a tüdőben.
Mi lesz végül ezzel a sok
akarattal?
Szurok folyt az emberekből,
felperzseltem apám földjét
magam alatt.

A hús és csontok közt
remegett a szívem,
zuhantam, mögöttem
kilőtt golyók siettek
a hátam felé.

Azt mondták, ne remegj Johnny,
csak lenyeled a tablettát,
és megindul belül a dobogás,
a szíved felcsúszik a torkodba,
onnan a füledbe,
dobog a szíved a fejedben, és
az a tabletta lecsúszik a szíved helyére.
Már tudsz járni, Johnny, szaladsz, szaladsz.

Csukva a szemem és futok,
látom magam előtt, ahogy
vermekben egymáshoz szorulva
emberek állnak, odalenn
negyven arc egyszerre remeg.
Látom, ahogy kitárva ott áll előttük
Isten tenyere, hát ráborulnak
véresen, az ujjak közt
kicsorog a halál.

Üresek az ereim,
összetapad mindegyik fala.
Gyomromban tizenhat
tabletta egyszerre olvad,
és én nem tudok több
tátott szájba belebámulni.

Reszketek, mióta földet értem,
nem mozdul a lábam.
Ismétlem magamban
az összes kiképzést,
de ránk van kötve ez a test, amit
annyiféleképpen lehet
simogatni és kínozni.

Tenyereddel nyomsz a földhöz,
és én nagyon félek, mert itt
magas hegyek vannak,
fel fogok szúródni rájuk.
Látod, nincs, ami közénk férne,
mi felfogná, Istenem, a súlyodat.
Ahogy rám tenyerelsz,
érezlek téged is a nyomásban.
Úszol véremben,
gázolsz bennem
a szívem felé,
a tüdőmből
nem tudom kifújni
lélegzetedet.

Istenem, a bőröd
felissza-e majd a könnyeket,
vagy csak lecsorognak rólad?

P. NAGY ISTVÁN

ROSSZ HASONLATOK

Olyan vagyok, mint az ágyúszó,
Olyan, mint egy szétlőtt város – írtam
pár napra rá, hogy megszületett a fiam.
Hossza 60 cm. Súlya 4700 gramm.
Mit írhatnék még róla? Most éppen alszik.
Nincs jogom álmába ártani magam.

Kerestem a szavakat a háborúra.
Egy sor tetszetős képet
sikerült kiötlenem.
Megannyi rossz metaforát, hasonlatot.
A grafitszürke táj fölött
szétlőtt hasú felhők.
A nincs-égen
Isten kiradírozott képmása.
Hullaházak,
felravatalozott fák.
Idegenné váló arcok
egy idegenné váló hazában,
idegen lakásban.
Virágok néma sikolya.
Nélküled-lét.

Aztán megpillantottam
egy éhes kutya szemében. És feladtam.
Azontúl már nem akartam jó verseket írni
a háborúról. Sőt verset sem
akartam már többet írni.
De ahogy szálltak a behívók,
annál többet beszéltünk, beszélgettünk
róla. Fojtó cigarettafüstben,
borgőzösen, romkocsmákban.
Kialvatlanul, mert rettegve,
hogy ránk találnak,
éjszakánként alig aludtunk
valamicskét. Minden neszre ugrottunk.
Kopognak, dörömbölnek az ajtón, visznek
Vukovárba.
Aztán nem mentünk többé romkocsmákba sem.

Már ott is kerestek bennünket a behívókkal.
Sem verset írni, sem beszélni nem akartunk már
a háborúról.
Csak túlélni szerettük volna.
Csak menni el, innen el,
minél hamarabb.
Mert már nem hittük, hogy vége szakad egyhamar.
Ismertük jól a háborús narratívát – a romkocsmákban
kitárgyaltuk alaposan –, tudtuk, hogy „permanens".
Vagy ahogy Kovács apó mondogatta: sosem lesz már
vége, már megint lőnek, bassza meg. – Imigyen
emlékeztetve bennünket, hogy a háború
transzgenerációs tapasztalat.

Már sosem lesz vége,
bassza meg.

VEREBES ERNŐ

A TÁVOLSÁG MÖGÖTT

(Ahol a béka lapul)

Távolról még veszélyesebbnek tűnik az, ami közelről halálos. Mert ha valami egyértelmű, akkor leigáz, veszélyt már nem hordoz. Veszélybe akkor kerülünk igazán, ha menekülünk az egyértelműség egysége, értelme, súlya, tisztasága elől. Nem szembesülni valamivel annyit jelent, mint tagadni önmagunk létezését a halálosban – nem lenni jelen a kikerülhetetlenben. Nem lenni.

Az ellenpontok, ha kibékülnek, megejtő harmóniákban oldódhatnak fel. De ne feledjük, hogy ezen összhangzások csupán álbarátságok, melyek a hanghullámok pillanatnyilag helyes viszonyát domborítják ki, miközben megfojtanák egymást egy kanál vízben. A képzavar itt feledhető, mivel a hanghullámok a vízben valóban deformálódnak, és valószínűleg már nem táplálnak tetszetős interferenciákat az őket meghallgatóknak.

A távolság és ami mögötte van, tegyük fel, úgy viszonyul egymáshoz, mint egy, a lövésztől öt kilométerre lapuló béka, mely éppen kimászott egy világnagy sártóból, ami mögötte terül el. Határeset. Mert a távolság mögött csak az lehet, ami sejthető, viszont kísértő, ezért elérhető, ősidők óta fertőző, és az enyészet szagát árasztja. A távolság mögött a jelen idő küszködik valós félelmeinkkel. Egy ilyen lapuló béka szabad szemmel nem látható, ezért leírhatatlan szerencséje van (persze ez a leírhatatlanság itt épp oly meseszerű – hisz leírhatósága mindjárt sorra kerül –, mint a távolsággal

való zsonglőrködés), viszont egy távcsöves karabély képes megsemmisíteni még egy ilyen nagy távolságban lapuló állatot is. Költői kérdés, hogy miért kell végezni ezzel a szerencsétlen békával.

Talán azért, mert ott van.

Ahogy a Mount Everest is ott volt, amikor Edmund Hillary 1953-ban először megmászta, és még mindig ott van, miután évente több ezren hódítják meg a csúcsot. Vajon miért kell megmászni a Csomolungmát? Nyilván nem kell, de ezek után ajánlatos. Ha már ott van. És itt jelentkeznek a kimondottan humán jellegű elmebajok: bátrak, bájosak, búsak, bíborak. Arról, hogy meghalok, vagy meghalnak mások, netán mindenki, vajon senki sem tehet? Hiszen a halál csak a távolban arat, nem itt. Itt biztosan nem, mondjuk mert ami *közöttünk* van az itt- és ottlétben (mi vs. lapuló béka), az egyfajta létjogosultságot jelent. Esélyt egy hátországra.

Szóval, itt ez a béka. Ahol ő lapul, az még *idébb* van. Jó messze, de idébb. Viszont tőle odébb minden a *távolság mögött* létezik, amin túl már nem tudunk mérni semmit, és ahonnan ez a semmi pont felénk tart, azért, hogy mérhetővé váljon. Csak jön, jön, és már itt is van. Csupán egy hibás helyzetjelentés, egy fals információ, hogy ott, a lapuló béka mögött létezhet még célpont. A béka mögött, *aki* azért lapul, mert tudja, hogy bemérhető, és azért hiszi, hogy nem látszik, mert mögötte már csak egy visszafelé közelítő, gyilkos mosollyal menetelő nagy hadsereg vonul. Csak jön, jön, és távolinak már nem nevezhető minőségében hengergeti felénk – mint ganajtúró bogár az ürüléket – az egyre gömbölyödő félelmet.

A hátországok általában völgyben fekszenek, oda könnyen visszagurul minden. A hátországok arrafelé vannak, amerre a lapuló béka néz. A lapuló béka, aki mögött épp most kerekedik fel az a *mögöttes*, ami a távolság megszűntével kénytelen visszatérni, hogy önmagát jelen idővé tegye, és a világ minden távolságát elérhetővé varázsolja. Varázslatának nem lehet ellenállni. Ezt az elérhetőséget már nem lehet nem érinteni. Vagy mégis lehet?

Sokáig éltem Hátországban. Azóta független lett, és a neve is sokszor változott. Kimondhatatlanná vált, így lakói csak hivatalos papírokon tüntetik fel azt. Földrajzát hegyek, völgyek, szántóföldek, tavak tarkítják, régen tengerek is, éghajlata pedig népességének testhőmérsékletével ellentétesen alakul.

Vannak lázasabb időszakok. Ilyenkor az idő odakinn hidegebbre fordul, hogy alkalmasabbá váljon a menetelésre. A menetelés általában a horizont irányában történik, ameddig a szem ellát, és a pillantás nem verődik vissza a haszontalan hegygerincekről. A hegyeknek ez a haszontalansága azonban olykor hasznossá válik, mivel a távolság mögül érkező, félelmet görgető, idegen hadsereg időszakos megindulásai esetén az ő szerepük hatalmasra nő a védekezésben. A hegyek hatalmasra növekedése geológiai szempontból nem mai keletű dolog, stratégiai szempontból viszont könnyen viszonylagossá tehető.

A nép, aki még mindig itt él, hű maradt hazájához. Nevét mint honi relikviát emlegeti, kiáltja vagy suttogja imáiba foglalva, különös módon formálva a szót, olykor tájszólásban. Itt születtem én, ezen a tájon. A hátország visszavonulása azért elképzelhetetlen, *mert ott van,* és mindig is ott volt és lesz, ahová a jóisten teremtette. Akár a világ legmagasabb hegycsúcsát, amit megraktak zászlókkal és szeméttel.

Ne legyen így, és mégis, így legyen.

KOPRIVA NIKOLETT

TALÁN VAGYTOK

talán borostyán vagytok.
házak falán kúsztok, kövek
suttogását hallgatjátok.

talán fává változtatok.
gyökereitekkel eléritek
a poklot.

talán harmat vagytok.
minden reggel alászálltok, hogy
eggyé váljatok a fűszálakkal.

talán légy vagytok.
két ablaküveg között várjátok
a kiszáradást.

talán hal vagytok.
kastélyt emeltek
algák, hínárok, polipok között.

talán madár vagytok.
rózsáskertben énekeltek,
a kert válaszol nektek.

talán szobor vagytok.
kiszóltok a kőből,
csak a madarak hallják.

talán árnyék vagytok.
a háztetőkön egyensúlyoztok,
és mindennap leugrotok.

talán koldus vagytok.
a templom mellett ültök,
megfagytok reggelre.

talán magzat vagytok.
boszorkányok és angyalok
beszélnek hozzátok.

talán víz vagytok.
fák gyökerei között futtok,
szobrokat keltetek életre.

talán hangszer vagytok.
istenek nyelvén
énekeltek.

talán út vagytok.
idegenek botlanak el
töréseitekben.

talán illat vagytok.
avarba rejt benneteket
az erdő.

talán öntudatlan mozdulat vagytok éjjel,
dunyhába kapaszkodva.

talán szó vagytok.
valaki ismétel álmában.

talán a könyvek lapjaiba szivárgó
sárgaság.

betűk az ágy alatt heverő
füzetben.

valahol nyüszítő kutya.

lámpabúrában élő pók.

utcán bolyongó gyermek.

VARJÚ AZ ABLAKBAN

a vasútállomáson visszafelé jár
az óra. tömegek állnak előtte.

két megtömött bőrönddel közéjük áll.
hagyja, hogy elmenjen a vonat.

szívkamráiban szentjánosbogarak.

éjszakákat utazik át félhomályban.
mellette gyermekkatonák
néznek a holdba.

szívkamráiban szentjánosbogarak.

leégett házak, kitépett fák.
csak a templomok kupolái
csillognak a romok között.

szívkamráiban szentjánosbogarak.

a beszkidi alagút órákra nyeli el, végül
meglátja a fényt –
lecsorog a piszkos ablaküvegen.

szívkamráiban szentjánosbogarak.

valamelyik vagonban kutya vonyít,
senki nem jön érte.

szívkamráiban szentjánosbogarak.

a peronokon anyák,
kezükben fénykép.
egy másik vonatra várnak.

szívkamráiban szentjánosbogarak.

valaki azt mondja álmában, a purgatórium
gyógyszerszagú, és
zöld csempés folyosói vannak.

szívkamráiban szentjánosbogarak.

a kórház tetejéről varjak figyelik
a bejáratot. ők már mindent
tudnak.

szívkamráiban szentjánosbogarak.

fehér ruhába öltözik,
mint a kísértetek.

szívkamráiban szentjánosbogarak.

ablaka a kertre néz. reggelente kimegy,
felsorolja a színeket.

szívkamráiban szentjánosbogarak.

anyját látja egy nővér szemében.

szívkamráiban szentjánosbogarak.

összehajtogatja ruháit, mielőtt
a műtőbe tolják.

szívkamráiban szentjánosbogarak.

tenger morajlik a mennyezet
repedéseiben.

szívkamráiban szentjánosbogarak.

havazni kezd, amikor elaltatják.

szívkamráiban szentjánosbogarak.

fekete varjú az ablakban.

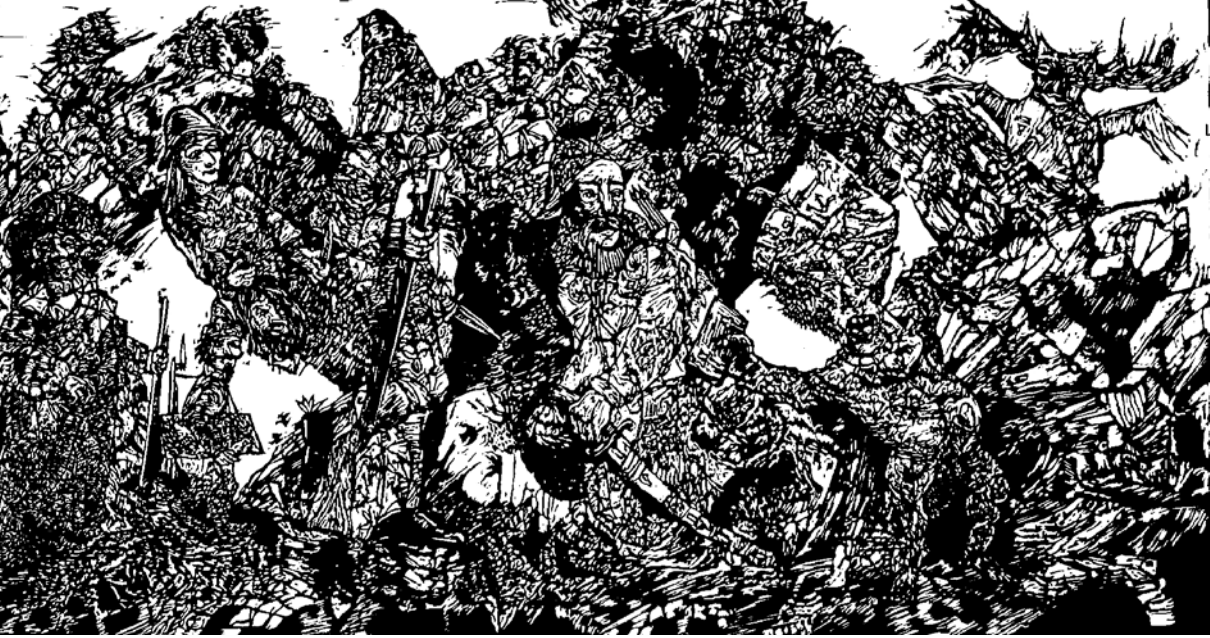

SZEPESSY BÉLA: HURRÁ, MEGYÜNK HÁBORÚZNI
LINÓMETSZET, 30x45 CM

BENEDEK SZABOLCS

HÍDVÁROS

Rebeka volt a neve, és gyerekkora óta látta a jövőt, vele együtt pedig számos olyan dolgot, amelyekről joggal hihették egyesek, hogy neki azokról nem lehet tudomása. Őt viszont nemegyszer zavarta, hogy elég ránéznie valakire, és azonnal tudja, hogy az illetőt hová és miféle kanyargós, rázós utakon fogja vezetni a sorsa. Sokszor rejtegette nem csupán mások, ám maga előtt is, hogy mi mindenbe pillant bele. Hiába ment oda hozzá bárki, és könyörgött, hogy mondja el, mi vár reá a jövendőben, Rebeka nem akart, de nem is bírt úgy jósolni, mint mondjuk a cigányok, akik belenéztek az ember tenyerébe, és utána sorolni kezdték a többnyire ijesztő jövőt. Ő leginkább villanásokat látott, képeket, hasonlókat azokhoz, amelyeket a város a kereszténységnek meghagyott egyetlen templomában a falakra pingáltak, és soha nem akaratlagosan látta őket, hanem váratlanul és hirtelen. Éppen csak egy-egy pillanatra nyílt meg előtte a jövendő, de Rebeka olyankor annyira élesen észlelte az elkövetkező eseményeket, amennyire erőteljesen egyébként nem bírta megtapasztalni a valóságot: gyönge szemeivel nem látott túlságosan messzire, közelre is inkább homályosan, a jelent elmosódva érzékelte, a jövőt viszont kristálytisztán.

Az első ilyen megnyilvánulása éppenséggel a másik templom kapcsán történt, amely akkor még dzsámi volt, és lassan másfél évszázada viselte egy hajdani szultán, Törvényhozó Szulejmán nevét. Rebeka apja halászmester volt, a Zagyva jobb partján laktak, a várfalakkal szemben, és Rebeka időnként elkísérte a férfit a várba, ahol egyenesen a Murteza béget és a várnépet kiszolgáló konyhára került a friss fogás. Nem volt még tízéves, amikor az egyik ilyen alkalommal Rebeka megállt a

várudvaron, és meredten nézni kezdte a dzsámit, helyesebben a minaretet, és amikor az apja rászólt, hogy ne bámészkodjon, és menjenek már tovább, a lány kinyújtotta bal kezét, és a minaret csúcsára mutatott:

– Oda hamarosan visszateszik a keresztet.

Az apjának földbe gyökerezett a lába a szavak hallatán, jó darabig valahogy egyiküknek sem akaródzott mozdulni, míg végül a várőrségből egy janicsár odament hozzájuk, és rájuk szólt, hogy mit csinálnak itt, miért nem mennek már a dolgukra. Csak azért nem lett baj az esetből, mert Rebeka apját jól ismerték a várban, de a városban is, tudták róla, hogy nem csupán gazdag zsákmányt szokott fogni, ám ahhoz is különösen jó érzéke van – egyesek szerint piszok nagy szerencséje –, hogy a legkövérebb és egyben legízletesebb halak kerüljenek a hálójába. A halászmestert mindenesetre megdöbbentette lánya kijelentése, nem is annyira a jövendőre vonatkozó része, hanem az, hogy Rebeka honnét tudhatta, hogy a minaret egykor templomtorony volt, kereszttel a tetején. Számos más hódoltsági településhez hasonlóan akkor már Szolnokon is viszonylag kevés magyar élt, a város lakóinak többségét a Balkánról idevándorolt, legkülönfélébb nációjú emberek tették ki, arra meg már generációk óta nem emlékezhetett senki, hogy milyen volt az egykori vártemplom, amikor még valóban kereszt ékeskedett rajta.

A szikár tényeket tekintve persze akár azt is mondhatnánk, hogy nincs mit csodálkozni Rebeka jóslatán. Akkorra már két esztendő is eltelt azóta, hogy az Oszmán Birodalom még egyszer, utoljára vett egy nagy levegőt, és fogyatkozó erejét összeszedve ismét nekiment Bécsnek. Ám a janicsárok és a szpáhik nemcsak hogy véres fejjel tántorogtak vissza a császárváros falai alól, hanem a sikeres ellentámadás következményeként a keresztény országok a pápa kezdeményezésére ligába tömörültek, és miután a Habsburgok ellenében régóta a törökökkel kokettáló francia királlyal is sikerült megbeszélni, hogy az nem támadja hátba őket, nekikezdtek annak a háborúnak, amely hosszú távon a magyarországi hódoltsági területek visszaszerzését célozta meg. Természetesen nem a magyarok felszabadítása miatt, hanem azért, hogy a földteke ezen szeglete is Habsburg-tartomány legyen. A fejleményekről persze a Tisza és a Zagyva partján leginkább a hadak folyamatos vonulása nyomán értesülhettek, igaz, utóbbiban nem volt sok újdonság, lévén, hogy a Thököly Imre vezette bujdosók évek óta gondoskodtak arról, hogy puskaporos legyen a levegő. Rebeka apja mindazonáltal tisztában volt vele, hogy egy alig tízéves gyermeknek erről kevés tudomása lehet, így aztán különösen megdöbbentette az akkor még meglehetősen homályosnak és megvalósulhatatlannak látszó jóslat.

Ami néhány héttel később mégis valóra vált. Murteza bég addig még persze elfogyaszthatott pár ízletes halvacsorát, Szolnokra azonban időközben beszökött az ősz, a napsütés egyre bágyadtabb lett, egyre többet volt sötét, a levegő lehűlt, ahogyan a Tisza és a Zagyva vize is, és jobbára kövér felhők borították az eget, amelyekből bőségesen hullott az eső. Bár másfél évszázada birtokolta ezt a vidéket, a török mégse tudta teljesen megszokni az itteni éghajlatot, hamar és könnyen fázni kezdett, a széltől és a csapadéktól egyaránt borzongott, azt meg végképp nem bírta elviselni, hogy ilyenkor, ősz közepén, egyesek képesek háborúzni a sárban is. Márpedig a Szent Liga kötelékébe tartozó hadakat az efféle dolgok korántsem zavarták, sőt kihasználták, hogy a törökök ilyenkor nem igazán vannak elemükben. Szolnok bevétele stratégiai fontosságú kérdésként került a haditerveket készítők asztalára, a térképek mellé: a keresztény csapatok Buda visszavételére készültek,

amihez szükséges volt a török utánpótlási vonalak mielőbbi elvágása, és a Tisza-híd ennek lényeges és megkerülhetetlen eleme volt.

– A házunk le fog égni – jelentette ki Rebeka egy októberi napon, amikor megint csak az apját kísérte, hogy Murteza bég asztalán ismét friss és ízletes hal legyen. A lány második jóslatát ezúttal rögtön követte a harmadik, mégpedig mindjárt hátborzongató erővel: – És te csak egyszer látod majd a város pusztulását.

A halászmestert nem olyan fából faragták, hogy féljen: voltak már kemény pillanatok az életében, mint amikor a megáradt Tisza közepén érte egy hirtelen vihar, téli halászat közben beszakadt alatta a Zagyva jege, vagy éhes és vérszomjas pelikánok támadták meg, hogy elvegyék a ladikban illatozó zsákmányt. Rebeka szavaitól és kíméletet nem ismerő hangjától azonban ezúttal annyira megizzadt a tenyere, hogy kis híján elejtette a favödröt, amelyben utolsókat ficánkolt a bég asztalára szánt és egymás kényszerű társaságát nem igazán élvező ponty és keszeg. Azt nem tudta a halászmester eldönteni, hogy baljós vagy örömteli kicsengésű volt-e, ahogyan Rebeka még hozzátette:

– Én viszont egészen addig nem fogok meghalni, amíg nem látom háromszor elpusztulni Szolnokot.

Háborús időkben egy város pusztulását, bármennyire szomorú esemény, korántsem lehet meglepőnek vagy szokatlannak mondani. Ám hogy ez egy emberöltő leforgása alatt háromszor bekövetkezik, az már valóban nem mindennapi.

Arról nem szólnak a följegyzések, hogy Murteza bég el bírta-e még fogyasztani azt a bizonyos utolsó szolnoki halvacsoráját, vagy olyannyira sietve távozott, hogy erre már se ideje, se étvágya nem maradt. Amikor az elsőként a város közelébe érkezett vértesek főtisztje megadásra szólította föl, a bég úgy nevetett, hogy félő volt, torkán akad a szálka. Máskor is jártak már a gyaurok Szolnok közelében az elmúlt másfél évszázad alatt, ám kárt mégse ők, hanem a különben a szultán szolgálatában lévő tatárok tudtak csak tenni a városban. Hamar kiderült, hogy itt és most nem szokványos portyáról és kardcsörtetésről van szó. Az előhadat sebesen követte a fősereg, báró Ernst Mercy altábornagy és gróf Donath Heissler lovassági tábornok vezetésével. Heves felől érkeztek, egyenesen és célzottan Szolnok alá, és már az első ágyúlövéseknél kiderült, hogy nincsenek tréfálkozó kedvükben. Nem telt még el a megadásra való fölszólítást követően egy nap, és Szolnokot tízezres császári had vette körül, amelyhez menet közben magyar lovasok is csatlakoztak az akkor már egyre inkább bukni látszó kuruckirály, Thököly seregéből.

A szolnoki szandzsák vezetői között akadt pár, akinek szerte a hódoltságban vagy azon is túl félték a nevét. A híres-hírhedt Sasvár bég például többször összeakasztotta a bajuszt zólyomi és egri vitézekkel, de renegát mivolta mellett török módra szintúgy hosszúra növesztett szakállát is. Murteza bég ellenben nem tartozott a bátrak közé. Mercy és Heissler serege még a sátrakat sem bírta fölverni rendesen, az ostrom máris befejeződött anélkül, hogy elkezdődött volna. A császári katonák egyszeriben füstfelhőre és magasba csapó lángokra lettek figyelmesek. Murteza bég sietve távozott, ám volt benne annyi udvariasság, hogy a köszönésről ne feledkezzen meg: a várat és a várost 143 év után föladó törökök búcsúzásképpen fölgyújtották Szolnokot.

Úgy égett a város, ahogyan addig talán soha. Pedig hát a faépületek folytán tombolt már tűzvész benne párszor. Miután az altábornagy és a tábornok egy magyar ezredet küldött a menekülők után – sikerült is utolérni őket, jó néhányat levágtak közülük, és még

több foglyot ejtettek –, a Szolnokon maradt katonáikat arra utasították, hogy segítsenek a lakosoknak a tüzet eloltani. Leginkább a hidat igyekeztek menteni, hiszen annak, mint említettük, fontos szerepet szántak a fölszabadító háború során. Az összefogásnak és az erőfeszítésnek köszönhetően az meg is menekült, a lábánál sorakozó házak azonban nem. A lángok végigsöpörtek a Zagyva mentén, fölfalva mindent és mindenkit, aki útjukba került.

Rebekát az apja belelökte a vízbe, amely akkor éppen sekély volt, noha amúgy a lány kiválóan úszott – mindenesetre most a Zagyvában állva próbálta rövidlátó szemeivel figyelni, ahogyan a halászmester a halak szállítására használt vödrökből próbálja menteni a viskójukat. Nem szólt neki, hogy fölösleges, homályos tekintet ide vagy oda, ő tisztán látta előre az egészet. Azt is, amikor az apja megpróbált elugrani egy lezuhanó, lángoló gerenda elől, sikertelenül: a jókora fadarab maga alá temette, és Rebeka füleiben még évekkel később is kísértett a halászmester dobhártyaszaggató halálsikolya.

Hatalmas volt a tűz pusztítása, ám a várost és a várat – na meg persze a hidat is – végül sikerült megmenteni. Szükség is volt rá, elvégre Szolnok innentől fogva megkerülhetetlen és áthághatatlan akadályt jelentett a török utánpótlás számára. Mercy altábornagyot viszont a következő évben a Budát visszafoglalni készülő keresztény főseregnek vezényelték. Vele tartott Petneházy Dávid is, aki – azt követően, hogy korábbi urát, Thököly Imrét elfogatta a váradi pasa, és fejét fölkínálta Lipót császárnak a béke fejében (amaz kegyesen nem fogadta el) – a Mercy–Heissler-féle hadtestben, Szolnokon is szolgált. Rebeka látta nemegyszer a nagy bajuszú, termetes vitézt a Zagyva-parti kocsmában üldögélni. Petneházynak akkor már félelmetes híre volt, nevét országszerte ismerték, törökök, magyarok, németek tisztelték egyaránt. Két és fél évvel korábban még Bécset támadta embereivel a török had egyik alegységeként, most pedig arra készült, hogy a császár parancsának engedelmeskedve sokadmagával visszavegye a másfél évszázada megszállt Budát.

Rendszerint rozsdavörös süveget, farkasprémből készült kacagányt, zöld dolmányt és pantallót viselt. Miközben itta borát, a mordályt maga mellé, az asztalra tette, fokosát pedig az asztal lábához támasztotta. A kocsmában lévők tisztes távolságból, áhítattal figyelték, addig nem is mertek szólni hozzá, amíg Petneházy meg nem szólította őket. Onnantól fogva viszont itták minden szavát, akár a homoki bort. A vitéz kérés nélkül is sok mindenről mesélt. Azt sem szégyellte, hogy nem is olyan régen még egy egészen másik úrnak szolgált. Elvégre nemcsak a hadiszerencse forgandó, hanem a nézőpont is változik: amit az ember egy ideig feketének látott, arról idővel kiderülhet, hogy fehér, mint ahogy az ellenkezője is igaz.

– Mit lesel, kislány? – kérdezte Petneházy, miután hangos koppanással letette a ragacsos és egyenetlen asztallapra a fakupát.

Rebeka összehúzta gyönge szemeit a kocsma félhomályában.

– Te leszel a csata hőse. Elsőként fogsz falra mászni. Nem sokkal később szörnyű betegségben meghalsz.

Petneházy fölhördült, és ha nem kislányról van szó, talán meg is ütötte volna:

– Mit hadoválsz?

– Hagyd, Petneházy uram – szólt oda valaki a szomszéd asztaltól. – Ez az ebadta kölke bolondságokat beszél. Ne is törődj vele. Ostoba fecsegés az egész. Teljesen árva és nincstelen, az utcán lakik, azt eszi, amivel megszánják. Az apja odaveszett a tűzben, amikor a török fölgyújtotta a várost. Talán az vette el az eszét.

Rebeka összeszorította ajkait, és úgy döntött, nem világosít föl senkit arról, hogy tisztán és világosan látta a félhomályban is Petneházy Dávid hősies cselekedetét, amint elsőként hág föl Buda ormára, majd nem sokkal később áldozatául esik az ostromot követően a városban pusztító és ilyenkor szokványosnak számító járványnak. A vitézt mindenesetre később sűrűn emlegették Szolnokon, de az országban másutt is. Akkor is emlékeztek reá, amikor tizennyolc esztendővel a török elmenekülése után Rákóczi kurucai vették be Szolnokot.

A fejedelem nem sokkal korábban bontotta ki Pro Libertate feliratú lobogóját, a felkelés megkezdődött, és sorra álltak a vármegyék és a települések Rákóczi oldalára. Amelyik netán nem akart önszántából így cselekedni, azt rábírták máshogy. A kurucok mellé állt a hadiszerencse abban is, hogy Lipót császár haderejének többségét lekötötte a spanyol örökösödési háború és a franciák elleni küzdelem, a török kiűzését követően amúgy is rozoga állapotban lévő – ha egyáltalán meglévő – magyarországi várakra csupán kis létszámú helyőrség maradt. Persze a kurucok sem festettek eleinte jobban. A várfalakról nézvést szedett-vedett népségnek tűntek, legalábbis a fehér egyenruhás, rendezett felszerelésű császári katonákhoz képest mindenképpen: akár ruházatukban, akár fegyverzetükben bajosan lehetett volna bármiféle szabályozottságot és rendezőelvet fölfedezni. A legkülönfélébb színű és formájú öltözéket viselték, fegyverzetük pedig részben parasztszerszámokból és a török háborúkból megmaradt mordályokból, karabélyokból, szablyákból állt. Rákóczinak azért is volt sürgős minél több vármegyét meghódoltatni, hogy a kivetett adóból rendesen fölszereltesse szabadságharcos hadseregét.

– A sóra vágynak. Azt akarják a kurafik megkaparintani.

Johann harmincadosként szolgált a császár seregében, s az ő feladata volt a helyőrség élelmezésének megszervezése, amiben fontos szerepet játszott az Erdélyből a Tiszán ideúsztatott só, amelynek kereskedelme a török kiűzése után újra föllendült, a vámolás feladata pedig a szolnoki sótisztekre maradt. Azt is lehetett városszerte hallani, hogy a kurucok rendre megdézsmálják a sószállítmányokat, a sótiszteket meg mindenki gyűlölte, holott csak a munkájukat végezték, amikor a király nevében beszedték, ami jár.

– A sóba fognak téged belefullasztani – jelentette ki Rebeka.

Ez volt az első alkalom, hogy a férfinak jósolt. Már elég régen a szeretője volt, és egy ideje tudta, hogy Johann hogyan fog meghalni. Kétszer is látta ugyanazt a képet, azonban úgy döntött, ahogy másoknak, neki se mondja el. Most azonban valamiért a szokottnál is jobban idegesítette a férfi rátartisága. Amúgy se volt már fontos jóban lenni vele, hiszen Johann hamarosan halott lesz. Más módon kell majd megoldania az élelemszerzést.

A halászmester Zagyva parti viskójának pusztulása óta Rebeka az utcán élt, az utca nevelte föl, az utca tartotta el. Vagyis mostanában a helyőrség, azon belül Johann, aki az egyik élelemraktárba szokta beparancsolni Rebekát. Az aktus soha nem tartott sokáig, de utána a harmincados bőkezűen ellátta élelemmel a nőt.

– Miket fecsegsz itt összevissza? Miért nem mész a dolgodra inkább?

Rebeka megvonta a vállát, és távozott.

Legközelebb akkor látta volt szeretőjét, amikor Johann véres testtel az egyik sóházban jókora sókupacon feküdt.

Lehet, hogy tévedett, talán előbb megölték a harmincadost, és utána dobták tetemét a sóra. Bár az értékes kincs, kár összevérezni, igaz, a kurucoknak most jutott végre belőle bőven.

A Tisza menti fákból ácsoltak létrákat, azokon szaladtak föl – akár a kora őszi, langymeleg napsütésben a gyíkok – a várfalakra. Akkora lendülettel és erővel jöttek, hogy a meglepett őrségnek sem ideje, sem lehetősége nem volt a menekülésre. A támadók iszonyatos vérfürdőt rendeztek, kardélre hánytak a várban mindenkit, aki elébük került, nem kímélték a sótiszteket és azok beosztottjait sem a sóházakban és azok körül. A városban később azt rebesgették, hogy a várőrség valamennyi tagjának feleségét és gyerekeit is lemészárolták, de ezt Rebeka nem nagyon hitte el. Őt végtére is életben hagyták, amikor ráakadtak az élete utolsó perceiben egyébként nyúlként reszkető Johann teteme mellett. Rebeka csak azért ment oda, mert a menekülésnél jobban érdekelte, mi válik valóra abból, amit előre látott. Igaz, többen megerőszakolták, viszont az életét nem vették el a diadaltól megmámorosodott szabadságharcosok.

– Ti fogjátok másodjára elpusztítani a várost – dünnyögte Rebeka, amikor az egyik part menti fa takarásában beleereszkedett a Tiszába, hogy lüktető altestét lehűtse kicsit.

Három évig volt Szolnok Rákóczi kezén. A fejedelem többször elhatározta, hogy a lerobbant és lelakott várat fölújíttatja, elvégre a várost és környékét csak egy jól megerősített erődítménnyel és megfelelő létszámú helyőrséggel lehetett tartósan a kuruc állam részének megőrizni – nem beszélve arról, hogy Szolnok feladata lett volna a Duna–Tisza közének, illetve a Körösök alsó folyásának védelmét biztosítani. Nem a város hibája volt, hogy a feladatot nem sikerült végrehajtani. A kuruc állam folyamatosan pénzhiányban szenvedett. Bár időnként érkezett a Tiszán vámolható só, annak mennyisége az erdélyi hadiszerencse függvényében változott. A rézből vert poltura értéke amúgy is gyorsan devalválódott, hiába pompázott azon is a Pro Libertate felirat, a kereskedők jobban szerették inkább a Lipót után trónra lépő József császár ezüstkrajcárjait és -garasait elfogadni.

A Zagyva-parti, tabáni kocsma gazdája pedig egyre azon mérgelődött, hogy a fejedelem személyes utasítására az ivó bevételének tetemes részét szintén át kellett adni a várőrség parancsnokának, aki abból fizette a katonák zsoldját.

– Előbb-utóbb koldusboltra fogok jutni.

– Már nem lesznek itt sokáig – válaszolta Rebeka a kocsmáros panaszára, miközben megszokott helyén, Petneházy Dávid hajdani székében üldögélt a kocsma azon sarkában, ahol ő több mint húsz esztendővel korábban megjósolta a neves vitéz dicsőségét és közeli vesztét.

Pedig arról Rebeka elvileg nem tudhatott, hogy a császári hadak, élükön a híres-hírhedt Rabutin tábornokkal, elindultak az Alföld felé. Ő csak azt látta, amit laterna magicaként vetítettek a szemei elé, pontosabban ez esetben a kocsma falára az eljövendőt formáló mágikus-misztikus erők.

Rabutin közeledtének hírére Rákóczi két generálisát, Bercsényi Miklóst és Károlyi Sándort vezényelte Szolnokra. A város egyszeriben végképp tele lett kuruccal. A fejedelem még áprilisban fegyverszünetet kötött a császáriakkal, hogy lélegzetvételnyi szünethez jusson, és feltöltethesse az egyre inkább kiürülő tárakat. Száz nap alatt bajosan lehet megváltani a világot, ezzel Rákóczi is tisztában volt, arra azonban elegendőnek bizonyult ez az idő, hogy a csapatok kifújhassák magukat, és nem mellesleg a lehetőségek szerint megfelelő minőségű és minél teljesebb ellátást kapjanak. Olyan volt a Szolnokra érkezett friss kuruc erő is, mintha a katonák egyenesen valamelyik későbbi romantikus történelmi festmény vásznáról léptek volna le. Még nem szakadt és nem feslett el rajtuk sehol a török földről

frissen és olcsón hozatott és az egyenruhák alapanyagaként használt posztó, szablyáikat szépen kikalapálták a szorgos fegyverkovácsok, akik megjavították az elromlott, besült, rozsdásodásnak indult mordályokat és karabélyokat is. A külcsínre tehát nem lehetett panasz. A morált azonban nagyban rontotta, hogy a zsold továbbra is akadozva és fogyatkozva csordogált. Hiába varratott a fejedelem a csatákban elszakadtak helyett újabb és újabb Pro Libertate feliratú zászlókat, és azokat hiába csattogtatta a Tisza menti szél, a szabadságért folytatott háborúban is előbb-utóbb eljön az az idő, amikor a függetlenség eszméje önmagában nem lesz elég a hasak betömésére és az éhes szájak elhallgattatására.

Rebeka másik szokott helyén, a Zagyva partján, apjának egykori halászviskója helyénél álldogálva látta, amint a két generális kíséretével egyetemben többször körbejárja a várat. Nem jött át a túlpartról a hangjuk, az azonban tisztán látszott – ha gyönge szemei körül nem oszlott a homály, megmutatták Rebekának a mágikus erők –, ahogyan vitatkoznak, mutogatnak, gesztikulálnak, és nincs egyetértés közöttük. Rebeka azt is megállapította magában, hogy egyikük igen szép ember, öles termettel, lobogó tincsekkel, kackiás bajusszal és markáns vonásokkal, ám mellette a másik ritkás haja, vézna termete és szétfolyónak tűnő arca nyomán kifejezetten rútnak tűnt. Azt ellenben nem tudhatta, hogy bensőt és gondolkodást tekintve ugyancsak van különbség közöttük: a szebbik, azaz Bercsényi teszetosza volt és képtelen a döntésre, miközben a rútabb, azaz Károlyi amellett kardoskodott, hogy Szolnokot föl kell adni – nincs értelme áldozatot hozni érte, ugyanis amennyiben Rabutin el is foglalja, nem megy semmire vele. A várat ebben az állapotában nem lehet sokáig megtartani, a falak és a bástyák omladoznak, a laktanyaépületeken pusztán az égiek jóindulata tartja rajta a tetőt, és a még a törökök által ácsolt híd is olyannyira megkopott az elmúlt másfél évszázad alatt, hogy amint az ember ránéz, rögtön arra gondol, hogy jobb volna inkább keríteni egy kompot, mielőtt a korhadt gerendák beszakadnak a lovak lábai és az ágyúk kerekei alatt. Az elmúlt három évben többször szóba került Szolnok megerősítése, fejedelmi parancs is született róla, ám végül mindig, úgymond, fontosabb dolgokra kellett a pénz – jobb hát inkább hagyni az egészet a nagy büdös francba.

– Csinálj, amit akarsz, gróf uram – jelentette ki végül sértődötten Bercsényi, és a seregével elvonult Hatvan felé, Károlyira hagyva a piszkos munkát, aki kiadta az övéinek a parancsot, hogy gyújtsák föl a várost.

Rebeka állt a Zagyva-parton, és könnyezett. Csípte a szemét a füst, na meg az, hogy ezúttal nem a jövőbe, hanem a múltba látott. Az apját nézte, ahogy visszamegy még egyszer az égő halászviskóba, ahonnan többé nem jött elő.

Károlyi csapata épp időben távozott: két nappal azt követően, hogy maguk mögött hagyták a lángba borult Szolnokot, és elnyargaltak Bercsényiék után, megérkezett Rabutin hada. A sok színes öltözékű katonát követően most fehér egyenruhások lepték el a várost, olyanok voltak, akár a szárnyashangyák a fölpiszkált bolyok körül. Valójában nem nagyon találtak az üszkös romokon kívül semmit: itt-ott még lobogtak a lángok, a házak helyén jobbára törmelékkupacok sorakoztak, a város fölött sűrű, csípős, fekete füst gomolygott, a hidat meg már tényleg nem tudták használni, azzal is sok idő elment, hogy sebtében ácsolt kompokon és sajkákon átkeltek a Tiszán.

A vár félig összeomlott kapujában Rebeka fogadta őket. Tudta, hogy ezek a bevonuló katonák nem fogják megerőszakolni: nem föltétlenül azért, mert fegyelmezettebbek a

három évvel korábban érkezetteknél, hanem mert mindnyájan úgy néztek rá, mintha kísértetet látnának. Némelyik még keresztet is vetett. Szó se róla, Rebeka valóban nem e világi lénynek tűnt, ahogyan egy szál magában ácsorgott a várnak a városra néző kapuja előtt, ruha helyett inkább rongyokba öltözve, derékig érő hajjal, beesett, leginkább koponyáéra emlékeztető arccal, csontvázhoz hasonló testtel, mélyen ülő, örvénylő szemekkel, egyedüliként ott maradva Szolnoknak az évek folyamán amúgy is megfogyatkozott lakosai közül.

– Ez mit keres itt megint? – kérdezte napokkal később is újra meg újra a Rabutin által kinevezett várparancsnok, Degano a várfal többé-kevésbé ép részének mellvértjéről, miközben tisztjeivel a Zagyva túlpartján bóklászó Rebekát figyelte. De ezt nem bírta megválaszolni senki. Elvégre azt sem tudták pontosan, a rövidülő őszi napokban ki ez az egyre inkább árnyékra emlékeztető különös és ijesztő nő, aki egyetlen lakója volt a romos pusztasággá változott városnak, rendre fölbukkant a torkolat körül, de nemigen jött a vár maradványaihoz közelebb, nem kéregetett, nem koldult, csak messziről nézte a megszállókat a távolból is rémisztő fekete tekintetével.

Az is lehet, hogy nem ember, hanem Szolnok lakóinak kísértete.

Annak a Szolnoknak, amelyről leginkább múlt időben lehetett beszélni.

Rabutin eleinte még hadifoglyokat vezényelt a várhoz, hogy azokkal építtesse újra az elpusztult falakat és épületeket. Aztán az ügyek másfelé szólították. A hadiszerencse – emlegettük eleget – köztudomásúlag forgandó, alkalmasint ott még inkább érvényes az „egyszer fent, egyszer lent" közhelyszerű igazsága. A száznapos tűzszünet alatt a kurucok ténylegesen erőt nyertek, és noha változatlanul a császáriak léptek föl kezdeményezően és támadóan, Rákóczi hadai sikeresen tartották az állásokat. Miután Rabutin sikertelenül ostromolta Kassát, mérgében ámokfutásba kezdett. Az ilyesmi amúgy sem állt távol tőle: annak idején, alig húszesztendős korában azért kellett elhagynia szülőhazáját, a francia megszállás alatt álló Lotaringiát, mert gúnyos röpiratot adott ki a Napkirály szeretőjéről. A másik francia illetőségű hadfihoz, Savoyai Eugénhez hasonlóan akkor átállt az ősellenség, a Habsburgok oldalára, ám vele ellentétben Rabutin nem vett részt a török kiűzésében, hanem csapataival a felszabadító háborúk idején mindvégig Erdélyben állomásozott, hogy megfegyelmezze a hol ide, hol amoda kacsintgató Thökölyt. Amikor aztán a Rákóczi-szabadságharc idején Erdélyben is föllángoltak a harcok, Rabutin végre kijöhetett évtizedes oroszlánbarlangjából, és onnantól kezdve vénségére úgy viselkedett, akár egy láncáról elengedett veszett kutya.

Rabutin járása – így emlegették azokat az őszi hónapokat, mikor is a fehér egyenruhás labancok lovassági tábornoka a Kassa alatt elszenvedett kudarc hatására végigjárta a magyar Alföldet, és porig zúzott, tört, égetett mindent, ami az útjába került, a kuruc csapatokkal való megütközés helyett pedig nemegyszer a lakosságon állt bosszút, és halomra gyilkoltatta a fegyvertelen embereket.

Elmúlt már a véres karácsony is, beköszöntött az új esztendő, amikor hosszas debreceni tartózkodásból ismét Szolnokra ette a fene.

Amikor Rebeka meglátta a kopasz fején hófehér parókát viselő, felfúvódott képű, gyalogszerrel magát nehezen vonszoló, ezért az alváson és az étkezésen kívül szinte folyamatosan lovon ülő aggastyánt ismét a vár romjaihoz érkezni, tudta, hogy bekövetkezett a vég. Hiába hajbókolt Degano várparancsnok, hiába tördelte a kezét, hiába fogadkozott, és hiába hivatkozott a háborúk örökös vesszőparipájára, a pénzhiányra, Rabutin neki sem tudta megbocsátani, hogy pár héttel korábban menlevelet adott a tiszakürtieknek a környéken

garázdálkodó császári csapatokkal szemben. Történetesen Rabutin menetelésben megfáradt és részben meg is fogyatkozott serege ellenében.

– Maga képtelen ellátni a feladatát! Alkalmatlan arra a szolgálatra, amire rendelték! *Merde!* Tüntessék el ezt a koszfészket a föld színéről, látni se akarom! Maga pedig, Degano, hadbíróság előtt felel majd!

Rabutin rossz jósnak bizonyult: a várparancsnokot végül senki nem vonta felelősségre. A tél egyre harapósabbá vált, és miután a kémek jelentése szerint a környéken megint kuruc csapatok ólálkodtak, Rabutin fölrobbantatta a szolnoki várat. Magát a várost csak azért nem, mert az a legutóbbi pusztítást követően amúgy is egyfajta Pompejivé változott, egyetlen lakója sem maradt.

Leszámítva Rebekát, aki talán maga sem tudta eldönteni, élő-e vagy holt. Mindenesetre látta Szolnok rövid időn belül következett harmadik pusztulását, és azt is tudta, hogy hiába készíti a terveket Károlyi Sándor a vár és a város újjáépítésére, itt jó darabig nem lesz más semmi, csak csend és hó és halál.

Miután a császári csapatok a Zagyva jegén átkelve sietve elvonultak Buda felé a vár füstölgő romjai közül, Rebeka a hajdani török híd helyén bement a Tiszába. Helyesebben először a Tisza jegére, amely a Zagyváéval ellentétben még nem szilárdult meg teljesen, jégtáblákból és rianásokból állt. Rebeka ezzel pontosan tisztában volt. Mint ahogy azzal is, hogy nem fog átérni a folyó túloldalára. Valahol a Tisza közepén merült el és tűnt el a jeges vízben mindörökre. De ezt a varjakon kívül senki nem látta.

BÁNKI ÉVA

FOGAK

– Gyűjjék már, doktor úr, gyűjjék! – kiabáltak a tornácról.

Csillag doktor összekapkodta a felszerelését, és kilépett a vakító, júliusi ragyogásba.

– Szül valaki? Leesett a szekérről? Mondják gyorsan!

A szekér tetején Barta bácsi a tenyerébe temette az arcát.

– Gyűjjék gyorsan! Az utolsó megmaradt fiam!

A fojtogató napsütésben kiszekereztek a Csipes-szántóra.

Barta bácsit, az összeroskadt parasztembert sok szép gyerekkel áldotta meg a sors. De a két nagyobbik fia elesett Doberdónál, a legidősebb lánya – micsoda szégyen! – megszökött egy szerb hadifogollyal, és hónapok óta nincs hír róla. Most pedig itt van az Andris, aki hazavánszorgott az Isonzótól, és kísértetként teng-leng a faluban.

– Ő az utolsó fiam – nyöszörgött Barta bácsi.

Barta Andris kiterítve feküdt a Csipes-szántón egy akácfa árnyékában.

– Csodát én sem tudok tenni. Ez szívroham – mondta az öreg doktor, miután megvizsgálta. A döngicsélő méhek közt ingujjával törölgette a homlokáról az izzadságot.

Mellette fekete ruhás, kiszáradt öregasszony ütötte öklével a földet.

– Hát ezért jött haza az én Andrisom? Egy karcolás nélkül, hiszen láttátok. Hogy az Úristen a bolondját járassa mivelünk! Milyen igazság az ilyen?

A többi asszony is rázendített. Csillag doktor félrevonta a legidősebb bérest.

– Most először jött ki a határba az Andris gyerek. Anyja-apja eddig nagyon kímélte. Kijött velünk, de itt is csak szédelgett.

– Nem mulatni volt tegnap ez az Andris?

– Nem járt az mulatni – kotyogott közbe Rozika, Bartáék kisebbik lánya. – Szégyellte, hogy büdös a szája. Szegény Andris! Csak otthon ült, mert szégyellte, hogy fájnak a fogai.

Még nem állt be a hullamerevség. Csillag doktor letérdelt, könnyedén kifeszítette a halott száját, és a ragyogó napfényben vizsgálgatta az elgennyesedett, fekete csonkokat. Közben fintorgott a bűztől, a gyulladás szagától.

Nem Barta Andris volt az egyetlen, aki otthagyta a fogát a háborúban. Így járt a Molnárék legkisebb fia is. Nem volt a Lackónak semmi baja, csak a bal felső fogát fájlalta, mesélte az édesanyja. Csillag doktor elkezdte összeírni a környéken a fogfájásban elhunytakat, és a fejében már kész is volt a magyarázattal: a frontkatonák a nagy idegfeszültségben, a folytonos ágyúdörgésben nem veszik észre, hogy elrohad a foguk, még csak nem is jelentik a tábori felcsernek, de közben a gyulladás ráhúzódik a szívükre, és végez velük, mikor hazaérnek. És még ha csak a fogak lettek volna veszélyben! Mintha mindenki valami titkos betegséget hozott volna haza! Szebeni Karcsi karcolás nélkül túlélte Caporettót, aztán kicsit megvágta magát az apja bugylibicskájával, és másnapra egy hang nélkül kiszenvedett.

No de milyen sérülése vagy fogfájása volt Varga Pistának, aki hazavánszorogva Lengyelországból, rágyújtotta a szüleire a házat? Vagy Istenes Karcsinak, aki nem gyújtogatott, nem vágta meg magát, a fogára sem panaszkodott, hanem részegen nekiment a Dunának.

Mennyi, de mennyi fiatal férfi! Csillag doktor járta a Nagymegyer környéki falvakat, és közben hálát adott Istennek – akiben már nem is hitt igazán –, hogy két lánya van. A nőket nem falta fel a háború.

– Jól elfoglalod magad a parasztjaiddal – jegyezte meg csípősen Vilma, a felesége. – Neked aztán semmi fontos dolog nem jut eszedbe. Csak a parasztok, a Józsi, a Feri, a Jancsi. Az sem érdekel, hogy a Csallóközbe bevonultak a csehek. Hogy Pozsonyt már csak Wilson Mestónak emlegetik.

Ahogy bevonultak, úgy majd kivonulnak, gondolta Csillag doktor a jegyzetei fölé hajolva. No de Józsi, Feri, Jancsi? Ők mikor térnek vissza? Hisz ennek a háborúnak nincsenek túlélői.

De Csillag doktor tévedett. Döme Sanyi mindenkinél később, francia fogságból tért haza, és peckesen dicsekedett, hogy a háború csinált belőle embert.

– Hogy érted ezt, Sanyi fiam? – kérdezte a doktor megrökönyödve.

Sanyi csak vigyorgott. Olyan hatalmas kapafogai voltak, hogy azokat egy gránát nem téphette volna ki a szájából.

– Úgy van, ahogy mondom – nevetett Sanyi azzal a rengeteg fogával.

Sok falubeli egyetértett vele. Két nagyobb bátyja már a háború elején elesett, Sanyié lett az egész gazdaság. Vagy mégsem? Döméné, az anyja néhány csallóközi asszonyhoz hasonlóan kalapot, nadrágot öltött, a részeges férjét bezárta, és egymaga irányította a gazdaságot. Az egész szomszédság elhűlt a szorgalma, tettrekészsége láttán. Mire aláírták a békét Trianonban, Döménének volt a legtöbb földje a faluban.

Sanyinak az útból már csak az anyját kellett eltakarítania.

– Bizony isten, anyám, ha nem viselkedik tisztességgel, ha nem öltözik asszonymódra, bevitetem a bolondok közé, Nyitrára.

Döméné a fia arcába vágott az ostorral.

Sanyi ezek után Csillag doktort kérte, adjon egy papírt arról, az anyja veszélyes a környezetére és önmagára, ráadásul kalapot hord, illetlenül öltözködik, „botrányt szít".

Már mért szítana botrányt?, gondolta Csillag doktor. Helyén az esze, ügyes, ravasz asszony. És mért illetlenebb, ha egy idős nő nadrágot hord, mintha a bokáját vagy a lábszárát mutogatja, mint manapság a városi hölgyek, akik rövid szoknyákban parádéznak?

De Döme Sanyit az égadta világon semmi sem állíthatta meg. Az igazolást megkapta a cseh hatóságoktól, és sok utánajárás után elvitette az anyját a bolondokházába. Ezek után, ha meglátta Csillag doktort az utcán, kiköpött utána.

– Hiába töröd magad a parasztokért, úgysem szeretnek – jegyezte meg epésen Vilma, a doktor felesége.

A doktorné azt szerette volna, ha ők is szedik a sátorfájukat, mint a jegyző, a patikus, az igazgató-tanító. Hiszen ők vannak a legjobb helyzetben! Mind a két lányuk Pestre ment férjhez, és a körülményeikre nem panaszkodhatnak. De Csillag doktor nem szerette Budapestet. A kommün időszakában meglátogatta a lányait, és Pestet még Wilson Mestónál, vagy ahogy akkortájt már nevezték, Bratislaváénál is utálatosabb helynek találta. Idősebb veje, sebész főorvos az István Kórházban, elnézően mosolygott, mikor feltárta előtte az akkut gyulladások és a háborús izgalmak összefüggéseit. Csillag doktor lelkesen mutogatta a táblázatait, a statisztikáit, vitatkozott, érvelt, de a vő csak egy hóbortos, falusi doktort illető lenézéssel bámult rá: – Jaj, apuska! Meg kéne tanítani a betegeinek a fogmosást! Higgye el, nem a háború, hanem a higiénia miatt halnak bele egy kis fogfájásba a betegei.

Másik veje sem volt sokkal különb nála. Népszerű újságíróként eszméje volt a nemek egyenlősége, az emberek mielőbbi átnevelése. Mikor Csillag doktor felemlegette, hogy a falujában egynémely asszonyok, ahogy arrafelé mondják, a Bözsi bácsik nadrágot, kalapot hordanak, bezárják a férjeiket, és egymaguk igazgatják a földjeiket, az újságíró vő hitetlenkedve rámeredt. Ugye, apuska, csak viccelni tetszik, kérdezte a tekintetével.

Ráadásul a két család, ámbár nyíllövésnyire laktak egymástól, nem állhatta egymást.

Hát miféle élet lenne ez?, kérdezte magától dohogva Csillag doktor. Olgiék előtt titkolni, hogy Liliéket is látogatjuk? Liliék előtt elhallgatni, hogy Olgiéknál vendégeskedünk?

De legjobban nem a vejei viszályától, hanem a folytonos lépcsőmászástól félt a doktor. Talán cserélje el a felesége hozományából vett tornácos úriházat egy Üllői úti lakásra? Vagy valami rossz vityillóra Pest határában? A korlátba fogódzkodva mindennap másszon fel a másodikra vagy a harmadikra, vagy órákon át villamosozzon szegény, roskatag Vilmával?

Mióta betöltötte a hetvenet, Csillag doktor is csoszogva járt. És a falusi főutcán senki nem nógatta, szedd a lábad, öreg, elállod az utat. Úgyhogy Vilma szemrehányásaival mit sem törődve ott maradtak Nagymegyeren.

Csillag doktort még az sem bántotta, hogy a csehszlovák hatóságok három évvel a háború lezárása után egy fiatal cseh doktort neveztek ki a faluba. Holák doktor neje magyar volt, de így is elkélt az öreg magyar orvos segítsége, aki összeismertette őt a parasztokkal. Csak rendben, szépen sorjában, ahogy Csillag doktor mondogatta.

Mindenki meglepetésére a cseh és a magyar doktor nagyon jó barátok lettek. Az öreg orvos annyira a bizalmába avatta a fiatalt, hogy egy szép nyári este, poharazgatás után előkerültek a háború után készített statisztikák, Csillag doktor Holák elé tárta a gyöngybetűkkel írt, azóta többször tisztázott feljegyzéseit. Milyen banális betegségekben is haltak meg a frontról hazatért katonák, milyen összefüggés mutatható ki a „harctéri izgalmak" és a későbbi gyulladások között?

Holák doktor mosolyogva félretolta a papírokat: – Ezek mind idejétmúlt dolgok, Béla bátyám. Hiszen soha többé nem lesz háború! Pár év múlva már úgy fogunk beszélni a harctéri izgalmakról, mint a lepráról. Vége van, elmúlt.

Bár Holák doktor volt a nagyközség körorvosa, azért Csillagék tornácán is sokszor felhangzott: gyűjjék már, doktor, gyűjjék, az Isten áldja meg! Mert gyógyulni a nagymegyeriek Holák doktor felügyelete mellett akartak, de haldokolni csak Csillag doktor színe előtt tudtak.

– Összekevernek téged a pappal – morgolódott Vilma. De azért tetszett neki, micsoda respektus övezi őket a faluban.

Csak Döme Sanyi, a falu első nagygazdája nem adta meg Csillag doktornak a köteles tiszteletet. Ha meglátta az utcán, ránevetett a rengeteg fogával, de nem emelt kalapot előtte. Ha nem, hát nem, gondolta az öreg doktor békésen. Minden közösségnek vannak farkasai, nekünk ez a Sanyi jutott.

Amúgy meg fél Csallóköz irigyelte Döme Sanyit, a rettenthetetlen vállalkozót, aki az utóbbi két évben már nem is nevezte magát parasztnak. Malmot bérelt, pálinkát főzött, utat épített, átvette a dunaszerdahelyi mozit Kohn Móricától. Ám Döme Sanyi mégsem lehetett felhőtlenül boldog. Négy gyereke közül három meghalt, pedig Döme úr – mert manapság így szerette hívni magát –, mivel a fiatal Holák doktorban sem bízott, Pozsonyból, Selmecbányáról hívott orvosokat. Már csak egyetlen gyereke maradt, egy sápadt, beteges, szőke kisfiú.

Hét esztendeje csalhatatlan üzleti érzékkel feleségül vette Bartáék egyetlen megmaradt gyerekét, a kis Rozikát. A Barta szülők hamar a fiaik után haltak, Rozikára maradt száztizenhét hold és a szép, úrias Barta-porta. De az asszonynak nem volt becsülete az arany ember előtt. – Valami van ennek a Rozinak a vérében, ami megrontja a gyerekeimet – mondogatta Döme Sanyi.

Úgy hírlett, Rozika, Döme Sándorné Pozsonyba szökött a mozigépésszel a rá zúduló szemrehányások, az örökös haddelhadd elől.

– Szerencsére nekünk nincs sok dolgunk velük – mondta Csillag doktor a feleségének.

Egyik hajnalban éktelen kiabálás rázta meg Csillagék portáját.

– Gyűjjék már, doktor úr, gyűjjék, az Isten szerelmére!

Az öreg Csillag doktor kikászálódott az ágyából, keservesen, a cselédre támaszkodva kivánszorgott a tornácára, és belenézett Döme Sanyi vörös, bánattól összekaszabolt arcába.

– A kisfiú, ugye?

– Tudom, hogy anyám miatt neheztel rám a doktor. Talán igaza is van. De gyűjjék most gyorsan, a jóisten áldja meg.

A fiúcska, az utolsó megmaradt gyerek a Döme-ház legszebb szobájában feküdt, lázasan, felduzzadt kezekkel és lábakkal. A homlokát egy kiszolgált cseléd, az öreg Veres Magdi borogatta.

Hát mégis igaz a dolog a mozigépésszel, gondolta Csillag doktor szomorúan.

Gyengéden lehúzta a borogatást a gyerek homlokáról, és megsimogatta a lázban égő arcocskát.

– Itt vagyok, rügyecském, mondd, mi a baj!

Csak meg akarta nyugtatni a kis Sanyikát, de a gyerek ajkai megmozdultak. A doktor közelebb hajolt, hogy jobban hallja.

– Mmmmm – nyögte a kisfiú, majd kitátott szájjal zihálni kezdett.

Csillag doktor majdnem hátrahőkölt a gyerek csúnya szájszagától.

Fehér zsebkendővel kitörölte a gyerek száját, amit utána sokáig szagolgatott. Bűzlött a gennytől.

– Látta már fogorvos ezt a szerencsétlen gyereket? – fordult az apához. – Szerintem ugyanaz a baja, mint szegény Barta Andrisnak, a maga sógorának. Háborús emlék. Van egy csúnya tályog a fogai alatt, az állkapcsában.

– Tudtam – mondta Döme Sanyi kisírt szemekkel, maga elé révedve. – A legelső nem érte meg az egy hónapot sem. Az egyik kislányom megfulladt egy szem szilvától. A másik belehalt egy karcolásba. Ez meg egy rossz fog miatt akar meghalni. Mintha a gyerekek testébe lenne írva a háború. Micsoda keserves dolog! Hát már sehogy sem fogjuk túlélni?

KISS LÁSZLÓ

AZ ELŐADÁS

Apuka testvére, Márton bátya szeptembertől egyre többször jött látogatóba. Tőle értesültek arról, hogy a város vezetői félelmükben kereket oldottak, egy felszabadító rendelet nyomán köztörvényes bűnözők lepték el az utcákat, az Otthon kávéházban pedig azt beszélik, hogy az elmeosztályról is kiszabadultak az ápoltak. Nem tanácsos sötétedés után az utcára merészkedni. De másfajta üzenet is érkezett. Egy szeptember végi délutánon, amikor nagy eső mosta a várost, Románia felől aknabecsapódások robaját hozta a viharos szél. Ez volt a háború első igazi figyelmeztetése, és már nem lehetett ábrándokat dédelgetni arról, hogy elkerül bennünket. A mindent átfogó hadművelet az aradi vértanúk napjának hajnalán indult. Mintha csak elfajult volna a tűzijáték valahol, fütyültek a gránátok, robbantak az aknák, kelepeltek a gépfegyverek a határban. Október végéig lehetett hallani az ágyúmorajt, a tűzfegyverek lassan csituló zaját a Körösök irányából. Aztán odébb vonult a front, és az oroszok berendezkedésével a város utcáit újra biztonságosnak nyilvánították.

A lányok akkor már a fiúpolgáriba jártak. Az iskola folytatódott.

A váltás nem ment könnyen. Lottinak hetekkel később is könnyet csalt a szemébe, ha felidézte a szép emlékű lánypolgáriban töltött kevéske időt, de elfogadta, hogy az ott tapasztalt borzalmak után abban az épületben nem mehet tovább ugyanúgy az élet, mint azelőtt. Az amputált végtagok látványa a szívének kedves kémiateremben, a sűrű szag, amely megcsapta az orrát a szertárajtó kinyitásakor, sokáig kísértette. Több lányban csiklandós érzéseket keltett ugyan, hogy átmenetileg a vasútállomáshoz közeli iskolába költöztették őket, Lotti azonban viszolygott a gondolattól, hogy bármiben is fiúkkal kell majd osztoznia. Keserűségének rendszeresen hangot adott otthon is. Anyuka ideig-óráig tűrte a panaszt, aztán leintette, elég a nyafogásból, vegye tudomásul, hogy senki számára nem kedvező a kialakult helyzet, de el kell fogadni, ami van, és reménykedni abban, hogy lesz majd másképp is. Örüljünk, hogy egyáltalán van hol tanulni. Márton bátya is türelemre intett, és azzal nyugtatta őket, hogy úgy fest, az oroszok elsősorban egészségügyi központként számolnak velünk, legalábbis amerre jár, mindenütt vöröskeresztes autókat lát, több épület homlokzatán fehér zászló lobog, sorra nyílnak a kisebb ápolási intézmények, és már a József laktanya is katonai kórházként működik. Azt csak anyukának árulta el, hogy a lánypolgári szertárához hasonlóan a piac mögötti gazos területen is véres végtagokra bukkantak. Kórházváros lettünk.

Lotti belátta, hogy hiába tiltakozik, a körülmények egyhamar nem változnak, és azzal nyugtatta magát, hogy az oroszok bejövetelével talán apuka hazatérésének pillanata is közelebb kerül. Legutóbb nyáron érkezett tőle levél, azóta Márton bátyán kívül az innen-onnan hazaeső sebesültek, szökött bakák beszámolói tartották bennük a lelket, de bármennyire bíztak is a reményt keltő híradásokban, tisztában voltak vele, hogy ezeknek nem föltétlenül lehet hitelt adni.

A fiúiskola az ő polgárijukhoz képest dísztelen, szigorú, de méltóságot sugárzó épület volt, a főutca éke. Szerencsére a fiúkat áthelyezték a tornaterembe, közös óráik nem voltak, az ebédlőbe is külön vonultak le.

Hogy oldja a feszültséget és megkönnyítse a beilleszkedést, Gizike néni mindjárt az első héten verbuvált egy kisebb színjátszókört, amelybe Lotti is jelentkezett. Gizike néni a maga írta kis történetet vitte színpadra. A mese az erdei betolakodókról szólt, akik egy nap csörtetve beállítanak, és feldúlják a közösség rendjét, zaklatják, fenyegetik az állatokat, menekül a nyuszi, lapít a róka, dideregve összebújnak az őzek, de a jóságos medve megvédi övéit a hívatlan vendégektől. Lottit lenyűgözte Gizike néni tartása, aki kimerültnek látszott, a szeme alatt sötétkék árkok húzódtak, de szenvedélyesen vitte, cipelte a terhet, és rikácsoló hangján megalkuvás nélkül trenírozta a lányokat.

A színdarab az idegen katonák szórakoztatására készült, akiknek minden segítséget megadott a város. Továbbra is a kisbíró értesítette a lakosságot a kötelességéről, a megszokottnál többször pergett a dob a templom környékén. Utcáról utcára jártak a begyűjtést végző bizottságok is, amelyeknek a tagjai között anyukáék régi ismerősei is felbukkantak, és siettek megnyugtatni a németvárosiakat, hogy nem kell tartaniuk semmiféle megtorlástól, a nálunk elszállásolt oroszok jó emberek, barátságosak, az eddig tapasztaltak alapján egyetlen céljuk csakugyan a társadalmi igazságtalanságok kiküszöbölése. Új korszak veszi kezdetét, minden okunk megvan a derűlátásra. A bizottságok tagjai leltárba vették a kiporciózott ruhaneműt, körülnéztek az udvarokban, felmérték a jószágállományt, a munkaeszközök állapotát, és a családok tulajdonában lévő földekről érdeklődtek. Átkutatták a kamrát, a fás-

színt és a műhelyt, apuka hordói közül mindjárt magukkal is vittek egy tucatot. Lotti igyekezett leplezni a keserűségét. Maga is kivette a részét a szociális munkából, a vasútállomás standjára szánt gyümölcsöt kaskákba gyűjtötte, és kicipelte a ház előtt várakozó furgonhoz.

Anyuka naphosszat csak varrt, inget, mellényt, alsóneműt, amire szükség volt. Akkor is a varrógépet hajtotta a konyhai ablaknál, amikor Lotti egy délután beállított a próbáról, és közölte vele, hogy a bemutató előadás, amit Gizike néni zárt körű eseménynek nyilvánított, a kórházban lesz. Lábadozó bakáknak fognak játszani.

Anyuka levette a lábát a pedálról, a gép elhallgatott. Kicsit babrált a toldalékasztalkával, mintha halaszthatatlan dolog volna vele, kihúzta, visszatolta. Aztán megvonta a vállát.

„Ha zárt körű, hát zárt körű. Így jártunk."

A varrótalp alá tolta az anyagot, és rátaposott a pedálra.

Lotti illedelmesen elköszönt, és kivonult a konyhából. Dühös volt, de uralkodott az indulatain. Mielőtt levetette az iskolatáskát, megállt az előszobai tükör előtt. Kihúzta magát, felfújta az arcát, és elváltoztatott hangon szavalni kezdte az egyik osztálytársa szövegét.

„Én vagyok a barna medve, mondd, hogy nincsen ellenedre! Hol a tücsök? Hegedüljön! Aki bűnös, meneküljön!"

Közel hajolt a tükörhöz. Belecsípett az arcába, és összemorcolta a szemöldökét.

„Én vagyok a medve", suttogta mély hangon. „Meg vagytok ijedve? Balga népek, kettőt vágok, nem vagyok tekintettel rátok!"

Érezte, hogy döccen a ritmus. Ez eddig nem tűnt fel neki. Újrakezdte. Megint ugrott a sor, mint egyszer a lemezjátszó tűje, amikor Beethovent hallgatták Márton bátyával a nappaliban, az Örömódát, amit annyira szeretett.

„Nem vagyok tekintettel rád", próbálgatta a rímet, de így meg nem csengtek össze a sorvégek.

„Nem vagyok tekintettel, nem vagyok tekintettel", ízlelgette a szavakat.

Sóhajtott.

„Nem vagyok tekintettel rád, szép az arcod, szép a ruhád."

Nézte magát a tükörben. Elmosolyodott.

„Ámen", mondta végül.

Hálás volt, hogy nem neki kell ide-oda cammogni a kartondíszletek között, miközben egy szedett-vedett szöveget mormol, amihez az égvilágon semmi köze, és csupán annyi lesz a feladata, hogy fölvezető gyanánt elénekel egy gyönyörű orosz dalt. Míg megszabadult az iskolai göncöktől, ezt dúdolgatta magában.

A kórház ebédlőjében ritkásan álltak a székek, de a homályos világításban így is az volt az ember érzése, hogy csordultig telt a helyiség. Ezt a lapos tetejű épületet Lotti már ismerte, nagytatával, aki régebben a kórház kertésze és gondnoka volt, sokszor sétáltak erre terepbejáráskor, nemegyszer menzázni is beültek. Amikor nagytata szálfamagas alakja feltűnt az ebédlőben, a konyhás nénik illetlen tréfákat is megengedtek maguknak.

A jótékonysági estet az ifjúsági fúvósok előadása nyitotta az Internacionálé előadásával, aztán megint zene következett, helyi muzsikusok alkalmi truppja melegítette be a közönséget. Az oldalsó paraván takarásából Lotti csak annyit tudott kivenni, hogy férfiak és nők vegyesen ülnek a nézők között. Lehunyta a szemét, még egyszer megfuttatta magában a dalt, ügyelt a pontos szóhasználatra, a hajlításokra. Amint gondolatban a végére ért, nagy

levegőt vett: menni fog. Ebben a pillanatban ébredt rá, hogy a szertáras eset óta egyszer sem fordult meg a fejében, hogy orvosnak áll. Kiskorától erre készült, nagytatát is ezért kísérte a kórházkerti szemléken hétről hétre, és most semmi. Hát történhet olyan, amitől észrevétlenül megváltozik minden, amit az ember eltervezett és kigondolt, amire éveken át készült, amiért dolgozott, tanult?

Felzúgott a taps, egyesek füttyögtek. Kinyitotta a szemét, körbepillantott. Nehezen szokta meg újból a fényt, még ha az halovány volt is. A pódiumot megvilágító sárga fényt műtőslámpák szórták. Elképzelhetetlen volt, hogy leendő kollégáit látja maga körül, fityulás nővéreket, sebészeket lobogó köpenyben, akikkel ezekben a hetekben semmi pénzért nem cserélt volna. A szemközti paraván mögött Gizike néni állt, és hevesen integetett. Ő következett.

Kisétált. Meghajolt.

Az első sorokban kisimult arcú fiúk ültek. Szögletes arcú, kíváncsi tekintetű fiúk. Néhányuknak hiányzott valamelyik végtagja.

Lotti szorítást érzett a mellkasában. Nem tudta levenni a szemét a megcsonkolt katonákról, akik szépek voltak, és szomorúan mosolyogtak. A dalszöveg helyett a csodatévő Jézus szavait hallotta magában: „Kelj föl, fogd ágyadat, és menj haza."

Menj haza, menj haza, ez zúgott a fejében.

Megszólalt a zene.

Lotti behunyta a szemét. Énekelni kezdett.

DARVASI LÁSZLÓ

| regényrészlet |

NEANDERVÖLGYIEK

Mindig annyit evett és annyit ivott, amennyi belefért. Nem válogatott. Így is fogyott. Erős vagyok, és ez maradjon is így. Evett zsírt magában. Ha avas volt, az sem érdekelte. Előfordult, hogy a zötykölődő katonakocsi kupéjának padlózatán az őrnagy csizmaszáránál aludt, míg keveregtek hazafelé a tragikusan megfogyatkozott, sok embert elvesztett zászlóaljjal. Mindenkivel más történt, nagyjából mindenkivel ugyanaz. Mint kutyák a gazda lábánál, együtt hevertek Arany Áronnal a vasúti kocsi padlóján, nem nagyon beszéltek. Az őrnagy rafinált volt, és kifinomult, sokat olvasott, a könyvét behajtva a legkellemetlenebb őrjárattal vagy ellenőrzéssel meg tudta tárgyalni a helyzetet, segített rajta a jó modor, a lefegyverző kellem és a figyelmesen beosztott és fölhalmozott hadimárka, ami jól jött pezsgőre, egyéb óvatos nyomásgyakorlásra és gyógyszerre. A tisztek az orosz áttörés után is nagyokat vacsoráztak, ennél a szokásuknál miért is adták volna alább. Cigányzenés mulatság, terülj, terülj, asztalkám, Kijevig repült az altiszt, hogy finomságokat vételezzen, halikrát, májast, Pick szalámit. Százezer ember biztosan odalett, mondta Áron. Százezer. Inkább több. Verseghy elvitte egy ilyen sírva vigadós estre Lackó Sándort, Áront

pedig beprotezsálta a szakácsokat segítő társaságba, ez az ember egy kincs, baja ne essék. Áron másnap, miután jól kifosták magukat, amerikai konzervet mutatott, Meat paté from Connecticut, egy orosz hadifogolytól vették el a magyar fiúk, odagurult Áronhoz a gyűjteményes dobozból, mármost ez a bizonyítéka, hogy az amerikaiak a bolsevikokat traktálják, illetve a Hugó. Milyen Hugó? Áronnak van egy rokona, aki kitelepült Amerikába, a kis Hugó. Kelleréket biztosan látta már Sándor náluk, Pestről jönnek le látogatni, nem elfelejthető párosítás.

Volt olyan kritikus szituáció, melyet az a kérdés tett élessé, mit keres velük a zsidó, és ez legalább háromszor előfordult.

A zsidó nem keres semmit, a munkaszolgálattól lett kikölcsönözve.

Kikölcsönözve?!

Mint ez a könyv, fölmutatta.

Üvöltő szelek.

Verseghy rosszul aludt, nyögött, akár egy gyerek, kapkodott, álmában meg akart fogni valamit, nyúlkált és kapkodott utána, de az csak játszott vele.

– Beszéltem álmomban? – kérdezte, amikor fölébredt a kupéban, nézte a velük futó havas végtelent, soha nem fog elfogyni. Tűznyomok, derékban elnyesett fák, az üszök fekete függönye az emberlakta földön, örökös, múlni nem akaró füst. Az őrnagy néha minden ok nélkül rosszul lett.

– Igen, őrnagy úr.

– Miről beszéltem? – kérdezte Verseghy, mintha még mindig álmodott volna.

– Már nem emlékszem, őrnagy úr.

– Hogy hívják a feleségemet?

Sándor hallgatott.

– Mondjad, tessék.

– Zizi – válaszolt Sándor.

– Na, látod, hogy emlékszel.

Verseghy áthatóan nézte, mint aki őbelőle akarja kibámulni az álmát.

Sándor nem mondhatta neki, hogy kibeszélte azt a szörnyűséget is.

Egy könyvből ezt olvasta nekik Verseghy: *„Ne a valóságot kérje számon. Kérdezze meg, miért ezt mondom. És ha nem érti a választ, kérdezze újra, máshogyan. Addig kérdezzen, amíg nem hisz nekem."*

Férfi vagy nő mondta?

Sándor nőt mondott, az őrnagy nevetett.

Olyan szerencsések, hogy április végén értek Pestre. A régi laktanyában elszállásolták őket. Viszonylag épen megúszták, Sándor tényleg jól jött ki a *kirándulásból,* megmaradt egészségesnek, csoda volt, elhatározás is. Áronnak az őrnagy nyomban kijárt egy igazolást, a munkaszolgálatos fagyásai pedig orvosolhatóak, ha nem is lehetett megmenteni egy-két ujját, ennyivel megúszni, ez még nagyobb csoda, mint a másiké.

Mielőtt elindultak volna, a két ember megállt egymásnak.

– Maga hazamegy?

– Előbb pesti rokonokhoz, Kellerékhez. Nem akarok ilyen állapotban. Maga?

– Még nem tudom. Itt él a menyasszonyom.

– Nem is mondta.

– Nem mondtam.

Lackó cigarettára gyújtott, kínálta Aranyt, aki rázta a fejét. Húzni akarják az időt? Mi dolguk egymással?

– Maga is fél hazamenni? – kérdezte Sándor.

– Pedig nem is voltunk olyan messze, hogy félnünk kellene – mondta Áron.

– Hát már a szomszédba elég átmenni – nevetett Sándor.

Mert folyton ezen gondolkodott, hova kellene először menni, és ez fontos volt, ez a kell, nem az, hogy ő mit akar, mit szeretne, hanem a kell. Megtanulta tisztelni a szovjetek földjén. Van egy általános, kevésbé szimpatikus szükség, segít a túlélésben, nem ismeri a jó modort, és szarik az egyéni kívánalmakra. Mindig azt csinálták az őrnaggyal is, amit kellett, leginkább azt, és ritkán olyat, ami eszükbe jutott, vagy amihez kedvük lett volna. A kedv és a kell ellenségei egymásnak, mondjuk, berúgni kellett néha. És kedvük is volt, persze, többször is, mint ahányszor kellett.

Erzsihez nagyon kedve lett volna menni. Úgy viselkedett, mint az állat. Mint egy ősember. Elrejtette magának a megszerzett ennivalót, elkaparta a prédára leső szemek elől, de inkább maga elől dugta, hogy ne vesse rá magát azonnal, tartogatta, hogy a legalkalmasabb pillanatban nyúljon hozzá. Még csak nem is kóstolta. A torkán is akadhat. Megmérgezheti.

Komám.

Lackó előbb hazautazott.

Az anyja úgy fogadta, hogy megnézte, forgatta a kezét, szorongatta és a szívére vette, a szomszéd udvaron kukorékolt a kakas. Álltak az udvari fényben. Május. Menjünk be, kisfiam. Mintha elaltatná, ült mellette, csak nézte. Fogta most is a kezét, simogatta az arcát. Kisfiam. Nem akart beszélni nagyon, az anyja nem is erőltette. Ne mondja már, hogy kisfiam. Jó, kisfiam, Erna nevetett.

Cvekedli, túrós csusza, bor. Sok tésztát evett. Grenadírmars. Tarhonya. Tészta volt még, a húsnak nagyon fölment az ára. Akkor lesz igazán cudar világ, ha a krumpliból is kifogynak.

Az első nap kiáltozva esett be az ajtón Zsolt, és ölelte volna, Sándor játékból meg akarta bokszolni, de Zsolt hőkölt, szigorú lett, rázta a fejét.

– Soha többé, Sándor, érted? Soha többé nem ütsz meg.

– De csak játék.

– Egy hülye szokás. De már elfogyott. Elfogyott a múlt, kisbarátom. Más szokások jönnek.

– Azért megölelhetlek?

Megnézte a saját házát, mindent rendben talált, Zsolték nem költöztek be, ahogy pedig remélni lehetett, maradtak a családi házban Ernával.

Szervusz, Danuma, szervusz, Kovalik. Templomok, álltok még. Kicsi apácák sietősen szaporáznak. Cserkészgyerek már nem masírozik. Szegényedést és nélkülözést lát, a szűkölködés lassú, de biztos növekedését, és még valami olyat is, amit csak a fronton vagy a katonák, a szedett-vedett bajtársai között tapasztalt, a háború lelke itt is megmutatkozott. Sorok a boltok előtt, hol cupákos húsokat árulnak, míg el nem fogyott az utolsó csülökcsont is. Sor a kenyeres előtt, a boltokból tünedeztek a különlegesebb árufajták. Az ingerültség tapintható. Az Arany-bolt pultja mögött Kalodás, aminek megörült, mert nem akart beszélni Aranynéval. Mit tudja ő, hogy Áron mit csinál most. Meddig marad Pesten, mert ott maradt.

Raduval berúgtak, halkan énekeltek, csak maguknak.

– Megverted az apámat, jól rendbe szedted, Radu.

– Nem volt az nagy ügy, Sándor. Nem esett jól, hogy bántja az anyádat.

Kisjolán sokáig ölelte, rákönnyezett a nyakára, amitől megborzongott.

Mekkora a gyerek, igazi kis nő!

Adél fölfújta az arcát, és nyelvet öltött. Csípőre tette a kezét, toppantott. Nahát. Ezt meg hol tanulta, mert így Kisjolán soha nem haragudott. Ernától láthatta nyilván. Volt egy nagy gondjuk, Jolánnak és Radunak, majd beleszakadt a szívük.

– Nem beszél. Ennyi idősen.

– Nem akar?

– Biztosan tud. Érti, csak nem mondja.

– Nem kérdeztétek Arany fiát?

– Nem – Kisjolán elpirult az idegességtől.

– Kellett volna, az megmondaná, mi baja.

Sándor a zubbonya fölső zsebébe nyúlt, kotorászott, a kislány nyomban fölfigyelt. A férfi abbahagyta a kutakodást, begombolta a zubbonyzsebet. Adél szája legörbült. Lackó újra kezdte. Színes papírka kukucskált a zsebnyílásból. Csokoládé, cukorka? Hopp, a gyermek már ki is kapta. A kislány megállt, fürkészte őt.

– Mondd azt, hogy Sanyi. Akkora hóból jöttem, hogy a nyírfáknál nagyobbak voltak a hóemberek. A vájdling nem is látszott a fejükön. Gerendakarjuk volt. Akkora hóból jöttem, hogy betemette a lovakat. Tíz lovat húztam ki a hó alól. Na, ki vagyok? Én vagyok a Sanyi.

– Hogy beszélsz? – kérdezte a kislány.

– Mi?!

– Dadogsz, Sanyi**.**

Radu, Kisjolán megdöbbentek, a gyerek kimondta az első szót!

Nem mama, nem papa, nem kenyér, nem baba, Sanyi.

– Áldjon meg az isten, Sanyikám! Isten áldja meg a dadogásod! – örvendezett Radu.

Aztán amikor néhány nap múlva hallotta, hogy Arany is megjött Pestről, csak belépett a boltba is, ahol a csengettyű a régi hangján üdvözölte, Mirjam volt a pult mögött, azonnal hívta az apját. Áron elősietett, a meleg ellenére jól bebugyolálva tartotta magát. Kezet fogtak, Sándor érezte a remegést.

Kitettek két széket, leültek a bolt elé, Áron kitekerte a napernyőt. Átmerészkedett Zalatnai. Kalodás hamar előkerült, de nem mert szólni, hamar elment a fenébe, nem okvetetlenkedett. Ők csak ültek ott, ez még olyan nyár eleji meleg, négy szék, a negyedik valójában kisasztal, rajta üveg bor, gyomorkeserű, poharak. Zalatnai öntött. Mindig ő öntött, Áron és Lackó meg koccintottak, azt se mondták, szervusz.

Azt se mondták, nyald ki a seggem, testvérem. Minek. Lehet, hogy már elmondtak mindent. Nem mondtak semmit, jobb nem bonyolítani, amikor már alig lehet.

Sándor visszautazott Pestre, az arcára rászáradt Erna könnye, volt még egy-két napja. Egyre feszültebb volt, a laktanyában kikerülték. Az őrnagy állandó kimenőt adott neki, egy-két nap, és visszamennek oda.

Hová?

A frontra. Mögé.

Sándor csöndesen káromkodott, hogy a jóisten húzná bele az összes…

Megindult, nyakába vette Pestet. Egyre kisebb köröket tett, végül ott állt a ház előtt, ahol először találkoztak. Nem ott állt. A ház nem volt sehol. Azt a házat még negyvenkettő

szeptemberében megbombázták, aztán pedig előkerültek, akár a patkányok, a fosztogatók, akik még több kárt tudnak tenni, mint egy FAB–50-es szovjet rombolóbomba. A szobákat összedöntötte a detonáció ereje, ám a romok alatt még mindig talált ruhát, koszlott, foszlott fehérneműt, rongyokat. Elborult a szekrény, arra meg rázuhant a fal. A törmelékbe vesző szekrényben maradtak dolgok, ki kellett kaparni őket, nem is mindent vittek el a guberálók. A ruha Erzsié. A nyakába szóródott a por, a fölötte lévő emelet beszélt hozzá, mit keresel, katona, lyuk a mennyezeten. A fenti szobában vérnyomokat talált, szétszórta a vérét egy sebesült ember. Nyilván leselkedtek a közelben. Utána is jött egy ember, rúgta a téglákat, nagyon otthon érezte magát. Lapított nagy orr, ütésre is sokat használt kezek.

– Keres valakit? Itt Kerekesék laktak. Az anya meg a kisfiú meghaltak. Az apával nem tudom, mi van. Azt hiszem, megőrült.

– És lent?

– Ahol a kurva énekelt? – az ember grimaszolt.

– Énekelt?

– Verseket szavalt, kérem.

– Hol van?

– A kurva?

– Erzsi.

Az ember végre észrevette, hogy nem akárki faggatja, megilletődött.

– Nem tudom, katona úr. Talán a kocsmában mondanak valamit, ott a sarkon.

Az ember utánaintett.

– Hé, katona úr, érjen már ez magának valamit. Olyan szépen mondtam.

– Tényleg szépen mondtad – bólintott Sándor, és elővett egy konzervet. Odaadta.

Egyenesen a kocsmába ment, Behemótot kereste, az talán látványosabb jelenség, jobban emlékeznek. Hiba. Bizonyos helyeken mindenkire emlékeznek, de behemótból lehet több. Olyan nőből nem sok.

– Nem ismerek ilyen szerzetet, katona úr.

Lackó gondolkodott, mit csináljon egy ilyen hazug aljadékkal.

– Ha levelet írtak, mondjuk oda – kimutatott a romra –, hová vitték?

– Mondja, honnan a búbánatból tudjam én azt.

Sándor hirtelen ólmos fáradtságot érzett. Nézte a másik elnyűtt, romosra vagdalt arcát. Egy nagyon szomorú ember. Őszül a bajusza, van egy igazi vágás a halántékán, fehér. Nem kövér. Nem mai fiú, de erős. A kocsmáros érezte, hogy fölbecsülik, föltette két öklét a pultra. Egyszer eljön az idő, amikor érted nyúlnak, és kivesznek a sorból.

– Mondom, nem ismerem.

– De ha ismered. Tudod, miért fáj a keze. Miattam. Neked is, fiam, a kezed a munkaeszközöd, ugye? Ha tovább hazudsz, szétütlek – Sándor lehajtotta az italát.

Így bánni egy idős emberrel. Idősnek idős, de egy szarjancsi. Fölálltak mögötte vagy hárman. A kocsmárosnak ilyen szeme volt. Föl tudott állítani három embert, kettő így is ülve maradt. Azok később állnak föl. Ha szükséges. Kicsit előre hajolt, neki mondta.

– Ha mind rám jönnétek, az se elég. Veled, te marha – a kocsmárosra mutatott elmosolyodva, mert eszébe jutott Arany –, éppen hatan vagytok. Hármat magammal vinnék, de inkább négyet. Te biztosan jönnél, mert veled kezdeném. Szóval eldöntheted, mit akarsz. Ültesd vissza őket.

A kocsmáros elnézett a válla fölött, meg se mozdult a szeme.

Azok lassan visszaültek, ott maradt az öklük a poharak mellett. Megállt előttük, lassan végigjárt a tekintete a megesett arcokon.

– Kutyák – mondta. Azok nem mozdultak. Pattanásig feszült minden. – Ezt a levelet odaadjátok a Behemótnak. Szerelmes levél. Ha megtudom, hogy fölbontottátok, egyenként megyek utánatok. Add oda neki – mondta a kocsmárosnak, aki bólintott.

Kiment, nyitva hagyta az ajtót. Még hallotta, hogy az egyik megkérdi.

– Ez meg ki a fasz volt?

Visszalépett, és még fölborította azt az embert.

– A kurva anyád volt, az.

Be kellett látnia, nehéz dolog a szerelem, amikor azt se tudja magáról az ember, szerelmes-e, vagy valami más miatt ment el a józan esze.

BÁN MÓR

A FRONTFELESÉG

Háború volt.

A várakozásaikkal ellentétben azon az éjszakán vizenyős, teliholdas félhomály fogadta őket a Kercsi-szorosban; ezüst derengésben úszott a tengerpart, a földnyelv ezer kis tava, az egész, dögletes bűzt árasztó lápvidék. Ebben az ezüst fényhálóban idegesítően csillogtak-villogtak a lövészhadosztály deszanthajóinak vasfalai, a lövészkatonák fegyverei, a hajókat összekötő acélláncok.

A fémbárkák émelyítő bókolással zuhantak hullámvölgybe, aztán emelkedtek a következő hullámhátra; a holdfényben csak a part elmosódott foltja derengett. Harminc kilométeres elaknásított tengersávon kellett áthatolniuk, állandó tüzérségi tűzben, s hogy még nehezebb legyen a dolguk, kisebb vihar szakadt rájuk a sötét fellegekből – de az meg legalább széjjeloszlatta a homályt, mintha lecsavarták volna valahol a tompa fényeket.

Jevgenyij Mihajlovics Bakunyin behúzott nyakkal tűrte az esőcseppek tűszúrásait az arcán. A sűrűsödő sötétséget a német tüzérség ütegsorainak vörös-sárga felvillanásai tették másodpercekre nappali világossággá; a rőt fénypamacsok azonban hamar szétolvadtak a viharos éjben, mintha ecsettel pöttyentették volna őket vízben úszó, fekete papírra.

– Felkészülni! Partra, fiúk! Kiszállás!

A lövészhadosztály deszantalakulatai heves tűzben lábaltak ki; Bakunyin legnagyobb bánatára a saját, újonnan átvett alakulata is közéjük tartozott. Soha nem vágyott ilyen veszedelmes helyre. Amikor az éjszakában szédelegve kiugrott a derékig érő, jéghideg vízbe, és hallotta a feje körül süvítő golyószóró-sorozatok zizegését és süvítését, meg volt róla győződve, hogy nem éri meg a reggelt.

Maga sem emlékezett rá, hogy vergődött el az első földtúrásig, és hogyan gyűltek köréje kushadva, kúszva a zászlóalj katonái, legalábbis azok, akik túlélték a kemény zárótüzet és a német golyószórók oda-vissza kaszálását.

– És most, főhadnagy elvtárs?

Velük szemben, a tüzérségi tűz villámlásaitól megvilágítva a németek vonalai húzódtak, valószínűtlenül közel.

Miközben a fövenyt földrengésszerű robajlás rázta meg, és a becsapódó zárótűz robbanásai hideg sarat szórtak a nyakukba, Bakunyin szédelegve feltápászkodott. Tudta, hogy meg kell tennie, noha egyetlen porcikája sem kívánta azt, ami most rájuk várt. Nem tartotta magát különösebben bátornak, de azzal is tisztában volt, hogy nem maradhatnak a bombatölcsérek krátereivel szabdalt földsávon; a lehető legészszerűbbnek az tűnt, ha nekilódulnak, és magukban fohászkodnak, hogy minél többen túléljék az elkövetkező órákat.

– Katonák! Utánam!

Két és fél órával később, a kiszélesített hídfőállás belső peremén lerogyott a földre. Mindene remegett, a fejét belülről mintha acélkalapáccsal ütlegelték volna. Pedig nem sebesült meg, és ezt maga sem értette; voltaképpen egy karcolás nélkül megúszta.

A kötözőhely zsúfolásig megtelt üvöltő, jajgató sebesültekkel. Hajnalodott, és a Krím felett felvöröslő ég egyelőre erőtlen napsugarai nyilvánvalóvá tették, hogy a föld, amit Bakunyin feketének hitt, valójában alvadt vértől bíborvörös és barna. Beletúrt a véres homokba; aztán felnézett – szeme előtt fehér karikák táncoltak.

Bágyadtan nézte a levágott lábú, kiontott belű katonákat, akik szerteszét hevertek a kötözőhely közelében, némelyek hordágyon, mások saját vérükben fetrengve. Valamivel odébb ápolónők rohangáltak, és néhány fehér köpenyes alak görnyedt az ideiglenes amputációs asztal fölé.

Bakunyin megint felnézett az égre; ugyan, honnan várhatna segítséget az ember ilyenkor? Tudatáig még eljutott, hogy a távolban szakadatlanul dörögtek az ágyúk, de aztán a horizont fölött lebegő, egyre hízó napkorong tüze mintha mindent elnémított volna odakinn és odabenn a fejében egyaránt.

Egyszeriben hányni kezdett. Az oldalán feküdt, és percekig öklendezett.

Valaki melléje térdelt, átkarolta a vállát.

– Nincsen semmi baj – érdes, kemény női hang lüktetett a dobhártyáján. – Csak lélegezzen nagyokat, főhadnagy elvtárs!

Bakunyin négykézláb támolyogva felnézett.

Mocskos és véres köpenyes nő hajolt fölé. Nem volt különösebben szép, fekete haja a szemébe hullott; de valami megfoghatatlan nyugalom áradt a lényéből. Arca merev volt, a szeme üvegesen csillogott a reggeli fényben; Bakunyin úgy sejtette, hogy alig áll a lábán a kimerültségtől.

– Ki maga?

A nő úgy nézett rá, mintha most látná először.

– Aludjon egy órát, főhadnagy elvtárs, mielőtt megint támadásra indulnak. Most szedik össze a zászlóalj katonáit.

– Mondja a nevét, kérem!

A doktornő megtörölte az arcát, széles arccsontja véres és kormos lett, szeme szürkén fénylett.

Nem mosolygott.

– Irina Szobicseva.

– Az én nevem Jevgenyij.
– Úgysem jegyzem meg – felelte a nő, és felhúzta a földről. – Képes a saját lábára állni? Jó lenne, ha összeszedné magát. Nemsokára újra megpróbálunk áttörni a fasiszták vonalain.
Bakunyin körbepillantott.
– Megkeresem az embereimet.
– Vigyázzon magára!
– A nevem Jevgenyij Mihajlovics Bakunyin.
– Mondtam már. Úgysem jegyzem meg.
De persze megjegyezte.
1943. november 1-je volt, amikor partra szálltak a Krímben, és ez volt a nap, amikor először találkoztak.

Néhány napig nem látták egymást. A hadosztály és az egész Észak-kaukázusi Front rohamtempóban nyomult előre, hogy a többi hadsereggel karöltve megrendítő csapást mérjenek a németekre. Aztán Bakunyin zászlóalját átcsoportosították a 3. Ukrán Front első soraiba; az ott folyó harcok intenzitását össze sem lehetett hasonlítani a krími előrenyomulásával.

Bakunyin azt remélte, nyugodtabb hetek, hónapok várnak rájuk, de a sors ezúttal is csupa keserűséget tartogatott számukra. Miközben a front százötven kilométert száguldott előre, felszabadítva Zsitomirt és Kijevet, s úgy tűnt, megállíthatatlanul törnek tovább, üldözve a németeket, azok villámgyors átcsoportosításokkal friss erőket szállítottak keletre Franciaországból. Másfél tucat páncélos-, gépesített és gyalogoshadosztályt vontak össze, hogy aztán elsöprő ellentámadásra induljanak Kijev irányába.

Csapásuk a Dnyeper jobb partján létesült szovjet hídfőállásra irányult, ahol Bakunyin lövészzászlóalja egy tizenhét kilométeres szakaszt védelmezett. A köd lepte ukrán tájban felsorakozott német erők napokon át készültek a támadásra. Páncélosok, háromezrednyi Wehrmacht-gyalogság és tüzérség várta a parancsot az áttörésre.

– Hová valósi? – kérdezte Bakunyin szórakozottan az asszonyt. Így, közelebbről megnézve, látta, hogy nem is olyan fiatalka. Nemcsak az arccsontja volt szokatlanul széles, de a csípője is. Kicsit durván faragottnak, masszívnak tűnt az egész alakja, és a főhadnagy arra gondolt, békében valószínűleg soha nem figyelt volna fel rá. Megpróbálta elképzelni civilben, de nehezen ment. Valószínűleg a mostanában divatos kreppruhát viselné, mint a munkáslányok, elnagyolt virágmintákkal. Rosszul szabott ruhák voltak ezek, kiemelték a nők fenekét, pedig az nem mindegyikőjüknek állt jól. Irinának biztosan nem – a katonaorvosi szoknya diszkrétebb volt, de az övvel és a pufajkával együtt még darabosabb, még férfiasabb jelleget kölcsönzött viselőjének. – Lefogadom, hogy leningrádi.
– Rosztovi vagyok.
– Ott is született?
– Igen.
– Én moszkvai vagyok.
– Tudom. Láttam a kartotékját.
– Férjnél van, Irina?
A nő nem válaszolt, idegesen cigarettázott, fújta a füstöt, és a lövészárok peremét bámulta, ahol egy karó meredezett a földből.

Bakunyin unatkozott, szeretett volna beszélgetni valakivel, de lehetőleg nem valamelyik katonájával, nem a pattanásos arcú, ijedt kadétokkal, a sötét képű, ravasz tekintetű kijevi munkásokkal, akikkel semmiféle közös témát nem talált. Ez a nő – furcsa darabossága és idegesen rebbenő tekintete ellenére is – valamelyest érzékenynek tűnt, noha alig lehetett belőle kihúzni bármit is.

De legalább nő volt, és a sok hónapos frontszolgálat alatt Bakunyin teljesen elszokott attól, hogy nővel beszélgessen.

– Miért nem válaszol, Irina kedves? Talán titok?

– Miért? Maga nős?

– Igen, nős vagyok.

– A felesége Moszkvában él?

– Zongoratanárnő.

– Az jó. És szép nő a felesége?

Bakunyin arra gondolt, hogy Tatyjana sem nevezhető igazán szépnek, de törékeny, szinte éteri jelenség, és minden mozdulata arisztokratikus, végtelenül kifinomult. Asszonya pontosan hét évvel volt idősebb nála.

– Ez ízlés kérdése, gondolom. Nehéz lenne megmondani.

Irina ráemelte tekintetét, miközben nagyot szívott a büdös mahorkából.

– Azon gondolkodtam, mit csinál főhadnagy elvtárs civilben.

Bakunyin elmosolyodott.

– No, erre kíváncsi vagyok, kitalálja-e. Mire jutott? Mit néz ki belőlem?

A doktornő furcsa, melankolikus tekintettel újból végigmérte, és arra gondolt, civilben valószínűleg elmenne e mellett az ember mellett. Nem volt benne semmi feltűnő. Középtermetű férfi, majdnem alacsony, kopaszodik, kicsit hájas, de a tekintete, mondjuk, csakugyan megnyerő. Szépek a szemei. Okos szemei vannak. De amúgy semmi különleges.

– Talán mérnök lehet, azt gondolom.

Bakunyin halkan nevetett.

– Nem vagyok én olyan precíz ember.

– Akkor esetleg tanár. Igen, biztosan iskolai tanító.

– Miféle?

– Irodalmat tanít.

Bakunyin a fejét ingatta. – Nem talált. Sokkal unalmasabb foglalkozásom van.

Irina elhallgatott. Voltaképpen sokkal jobban érdekelte volna a férfi felesége. Még hogy zongoratanárnő…

– Maga is zenész? Vagy valami ilyesmi?

– A moszkvai csatornaműveknél dolgozom. Csatornákat tisztítunk.

A doktornő csalódottnak tűnt, de igyekezett leplezni. Eldobta a csikket.

– Mit gondol, főhadnagy elvtárs, nyugodt éjszakánk lesz?

Bakunyin megigazította vállszíját.

– Azt nem lehet tudni. Néhány napig remélem, az lesz. Legalább addig, amíg a 18. hadsereg páncélosdandárja megérkezik. Nyugodtabb lennék, ha már itt sorakoznának. Maga mióta szolgál az alakulatnál?

Irina nem válaszolt, valahová a szürke égboltra bámult, és Bakunyin arra gondolt, vajon igaz lehet-e a híresztelés, amit Rozskovtól, az ezredtörzs írnokától hallott, miszerint a doktornő az előző zászlóaljparancsnok szeretője volt, meg Iszak Bronstein ezredorvosé is.

Ennyire kapós lenne? Jobban megnézte magának. Széles a csípője, és nagy mellei vannak. Nem éppen csinos, kicsit öregecskének tűnik.

– Megkérdezhetem, hány éves, kedves Irina?

A doktornő arcán kelletlen kifejezés suhant át. – Egy nőtől nem illik ilyesmit kérdezni.

– A parancsnoka vagyok. Ha akarom, megnézhetem én is a kartotékját.

– Huszonkilenc.

Bakunyin meglepődött, és attól tartott, ezt nem is sikerült jól lepleznie.

– Sokkal többnek gondolt, igaz? – A doktornő felállt; fekete haja a sapka alól bukott széles vállára. Kihúzta magát. A főhadnagy pillantása a kebleire siklott, s egyszeriben belényilallt a vágy. Szerette volna megérinteni, a tenyerébe fogni azokat a melleket.

– A háború mindannyiunkat öregbít egy kicsit. Ne törődjön vele.

– Maga is zongorázik?

– Ahhoz analfabéta vagyok.

– És a felesége? Ő szépen játszik? Hogy hívják?

– Lassan a testtel! Maga semmit sem árul el. Van férje, Irina?

– Mit számít? Háború van. A háború mindenkit elszakít egymástól. Maga például mikor találkozott utoljára a feleségével?

– Egy éve.

– Látja… Már régen ez a mi családunk. A zászlóalj.

Bakunyin arra gondolt, hogy neki ugyan nem családja a zászlóalj. Voltak persze, akiket kedvelt, de a legtöbb tisztje, beosztottja faragatlan és primitív fickó. Nem igazán kedvelte őket, noha el kellett ismernie magában, bizarr módon megszerette a tiszti életet. A csatornaműveknél beosztott senki volt, soha, egyetlen felettesét sem érdekelte a véleménye, és nem voltak beosztottjai. Itt, a zászlóaljnál legalább százak lesték a parancsait.

Itt legalább volt valaki.

– Volna kedve meginni velem egy kis bort? – kérdezte, de furcsa módon hangja nem tűnt túl lelkesnek. Az asszony szeme mégis felcsillant.

– Honnan szerzett?

– Az az én titkom.

– Szeretem a bort. De itt csak pocsék vodka van.

– Jöjjön! Iszunk egyet. Mi baj lehet belőle?

A lövészárok tiszti fedezékében nyirkos hideg fogadta őket, de a kis kályhában rakott tűz hamar ontani kezdte a meleget magából. Két rozoga szék árválkodott a bunkerben, arra telepedtek le. Irina levette a pufajkáját; kicsit koszos, szakadt inge kiemelte nőies felsőtestét. A harmadik pohár után Bakunyin kimondottan kívánatosnak találta, az asszony mosolygott. Kedves, szép mosolya volt.

A rosztovi éjszakákról mesélt, de a férfi csak nehezen tudta követni a történetet holmi egyetemistákról, egy barátnőről, akinek a férje festészetet tanított, és sűrűn létesített kapcsolatot a tanítványaival, néhány másik lányról, akik mindig furcsa szerelmi kalandokba keveredtek. Nem volt világos az sem, hogy önmagáról beszél-e egyáltalán, vagy sem.

Élvezte az estét, a csendet, a fritzek csöndben voltak ezen az éjszakán. A kályha melegétől és az alkoholtól eltűntek görcseik, gátlásaik; Irina mozdulatai egyre nőiesebbé váltak, és tekintetük egyre gyakrabban feledkezett egymásba.

Amikor az asszony indulni akart, Bakunyin kissé átölelte. Irina, mintha csak erre várt volna, hozzásimult, és szenvedélyesen megcsókolta. Ez meglepte a férfit, nem nézte volna ki belőle; a nő nyirkos tenyere a tarkójára tapadt, aztán a mellkasát simogatta. Könnyezve suttogott valamit, amit a férfi nem értett tisztán.

Pillanatok alatt történt minden.

Bakunyin kigombolta a nő ingét – csakugyan nagy mellei voltak, de nem kimondottan formásak – ez azonban már nem számított. Irina odaadta magát neki, és reggelig mámoros örömmel szeretkeztek újra meg újra.

Hetekkel később, kisebb-nagyobb csetepaték után Bakunyin megbetegedett; lázas volt, kiverte a hideg veríték, és úgy legyengült, hogy talpra sem tudott állni. Irina Szobicseva elkéredzkedett a zászlóaljorvostól, és beköltözött a tiszti állásba, hogy folyamatosan ápolni tudja a főhadnagyot. Pirulákkal tömte, és folyamatosan cserélte homlokán a priznicet, gondoskodott Bakunyinról, forró levessel etette, a karját simogatta, és szóval tartotta.

Apránként mindent elmeséltek egymásnak a gyerekkorukról, szerelmeikről, kapcsolataikról. Jevgenyij részletesen felidézte, hogyan ismerkedett meg Tatyjana Kuzminával, hogyan udvarolt neki, és miért döntött úgy, hogy végül elveszi feleségül, ha ugyan az ő döntése volt ez csakugyan. Beszélt a munkájáról, a nyomasztóan sötét és titokzatos moszkvai csatornarendszerről, míg az asszony rendre olyan történeteket osztott meg vele, melyekből józserivel nem derült ki, hogy róla szólnak-e egyáltalán vagy valamelyik ismerőséről. E történetekben rendre visszatért egy idős festészettanár, akiről mindenki tudta, hogy gimnazista korú tanítványait csábítja el, és soha nem válik el a feleségétől, a szigorú zsidó pártfunkcionáriustól. Irináról szóltak vajon ezek a történetek? Ha bármit kérdezett, Irina nem felelt, csak mesélt tovább, mintha egy Solohov-regényből olvasott volna fel.

Bakunyin lassan lábadozott, de ahogy kicsit jobban lett, maga mellé hívta az átizzadt fekhelyre Irinát. Az asszony gyöngéden és figyelmesen teljesítette minden kimondott és kimondatlan vágyát, amitől azonban a férfiban az a kellemetlen gondolat fogalmazódott meg, hogy az asszony túlontúl jártas a szerelem művészetében.

– Aztán sok szeretőd volt-e, galambom?

Irina cigarettázott, és a fedezék gerendamennyezetét bámulta.

– Mi számít soknak?

Bakunyin vállat vont. – Nekem eddig csak négy-öt nővel volt dolgom. Ez az igazság.

– A házasságod előtt?

– Persze.

– Soha nem csaltad meg a feleséged?

– Soha.

– Régóta éltek együtt?

– Tíz éve.

– Azt akarod mondani, hogy tíz éve nem volt más nővel dolgod, csak Tatyjanával?

– Talán baj? Kellett volna, hogy legyen?

– Dehogy. Csak csodálkozom. A férfiak nem ilyenek általában.

– Hanem milyenek?

Irina nem felelt. Szomorúvá, réveteggé vált a pillantása. Széles arcán ráncok mélyültek, mégis, görnyedten és gondterhelten is kívánatos volt. Selyem hálóruha feszült rajta – Bakunyin ajándéka –, sárga, kellemes tapintású darab.

– És te, kedvesem? – kérdezte a férfi.
– Az én életem bonyolultabb, Jevgenyij. Mondtam már neked.
– Van férjed, igaz?
– Ne faggass!
– Együtt szenvedünk, összezárva, itt a fronton. Miért titkolóznál előttem, Irina? Van férjed?
– Van. Ha ugyan él még. Nem tudom, mi van vele.
– A háború?
– Egy nő. Lelépett vele 38-ban. Azóta nem láttam. Nem is érdekel már.
– Gyerek? Valakihez csak lesz hazamenned, amikor véget ér ez az átkozott háború?
– Haza? – Irina szemében könnycsepp jelent meg. – Elhiszed nekem, ha azt mondom, nem akarom, hogy véget érjen a háború?

Bakunyin meglepődött.

– Hát ilyet meg hogy mondhatsz?
– Ilyen egyszerűen. Nekem csak te vagy. Ha vége lesz a háborúnak, te hazamész. És nekem nem marad senkim.

A férfi arcán egy pillanatra gúnyos kifejezés suhant át. Nem állta meg, kibukott a száján: – Azért úgy hallottam, nem csak én voltam neked… Akadt korábban sok más is.

A nő fájdalmas pillantást vetett rá.

– Miért mondod ezt?
– Semmi. Nem érdekes.
– Miért foglalkozol ezzel? Szóbeszéddel, pletykákkal.
– Azok lennének?
– Te ezt nem értheted. Nem értesz semmit. Nekem csak te vagy. Nekem nincs senkim. Nekem csak a zászlóalj van, ez az otthonom, ez a családom. És mindenekelőtt te! Te vagy az életem, Jevgenyij.

Bakunyin mélán bámult rá, lázas szeme csillogott az olajlámpa fényében. Nem hitte el, amit az asszony mond.

– Alig ismerjük egymást, Irina.

Az asszony hozzábújt.

– Nem is kell, hogy elhidd, amit mondok. Nekem csak te vagy. Ez ilyen egyszerű. És addig vagy az enyém, amíg itt vagyunk. Itt, a fronton.

A zászlóalj katonái sokat gúnyolódtak a parancsnokukon; akadt az egészségügyi részlegnél csinosabb, fiatalabb és kezesebb ápolónő is, mint amilyen Irina Szobicseva volt, nem is egy. A legények kikapós nővérkéket adtak kézről kézre, némelyik egyszerre tucatnyi katona babája volt, és még csak különösebb titkot sem csinált belőle. Élvezd, amíg teheted, ez volt a jelszavuk, s ez itt, a halál árnyékában különösen indokolt filozófiának bizonyult. A tizenhét-húsz éves paraszt- és munkásleányok kezei közt naponta tucatjával haltak a sebesült katonák, a szemük láttára fűrészelték le a csonkolt végtagokat, egyvégtében fülükben csengett szegény fiúk iszonytató üvöltése. A kínlódók szenvedését sokszor nem tudták egyébbel csillapítani, mint pocsék vodkával és gyengéd simogatással. Amikor aztán eljött az este, örömmel vetették magukat az életerős, a halálról tudni nem akaró kölykök karjaiba. Semmiféle erkölcs nem tartotta vissza őket – amit megtehettek, azt meg is tették,

a férfiak pedig bajtársias testvériséggel adták őket tovább egymásnak, miután kiélvezték fiatal, éretlen testüket, ahogy utolsó falat kenyerüket is megosztották volna társaikkal.

Irina doktornő ezzel szemben nem volt különösebben kedvelt tagja az egészségügyi osztagnak. Általában félrehúzódott, mintha láthatatlan sebeit nyalogatná – mégis hamar céltáblájává vált a szóbeszédnek. Miatta aztán Bakunyin is gúny tárgyává lett – a széles csípőjű, lógó mellű doktornő szeretője, aki ahelyett, hogy a csinos ápolónőkkel szűrné össze a levet, ezzel a kellemetlen perszónával tölti az éjszakáit. Málészájú moszkvai ficsúr, de hát, ha neki ez kell, hát csak élvezze!

Különben sem szerették a főhadnagyot, igaz, ellenszenvesnek sem találták. Nem foglalkozott sokat a katonáival, de amikor csak lehetséges volt, megfelelően gondoskodott élelmezésükről és pihenésükről – a hadseregben sokkal kíméletlenebb parancsnokok sokasága basáskodott –, akinek volt összehasonlítási alapja, az megbecsülte Bakunyint. Idővel persze a többiek is elfogadták a tényt, hogy Irina minden szabad percét a főhadnaggyal tölti. Na és? Fene a gusztusát!

Amikor december 11-ről 12-re virradó éjjel Szolovejkin alezredes, a hadseregtörzs hadműveleti osztályának parancsnokhelyettese telefonon értesítette Bakunyint, hogy a németek áttörték a szovjet vonalakat Sztaviscse falu körzetében, a főhadnagy csaknem kiejtette kezéből a telefont.

– Itt vannak! – suttogta maga elé.

Irina Szobicseva önkéntelenül is maga elé húzta az ócska lepedőt; anyaszült mezítelen volt, a kályha mellett csináltak maguknak fészket a nyirkos földön.

– És most mi lesz?

Jevgenyij ránézett.

– Azonnal indulj az egységedhez! Nagyon sok sebesült várható!

A nő öltözködni kezdett, nem pánikban, inkább fásultan és zsibbadt, szögletes mozdulatokkal.

– Megígéred, hogy vigyázol magadra?

Bakunyin nem tudott mit mondani. Remegett a gyomra, mert sejtette, hamarosan elszabadul a pokol. Valahol a messzeségben mintha máris ott dübörögtek volna a német Tigris harckocsik nagy teljesítményű motorjai.

– Irina! Ha végképp összeomlik a front, megpróbálok üzenni neked. Akkor menekülj hátra, ne törődj a sebesültekkel, ne törődj az orvos parancsaival, mert nem sok idő marad a futásra.

– Nem tehetem…

A doktornő meghúzta övét a pufajka fölött. Bakunyin most különösen öregnek és csúnyának találta, mégis úgy érezte, soha, senki nem adott számára több szeretetet, mint ez a megtört tekintetű asszony.

Közelebb lépett, hogy megölelje, de aztán csak intett neki.

– Ég veled, Irina! Mennem kell! – Aztán még visszafordult a fedezék bejáratától. – Szeretlek.

Az asszony nem felelt.

A lövészárkok felett gyéren hullott a hó, földet érve sárrá, jégdarává kásásodva. A lövészkatonák idegesen foglalták el állásaikat a peremnél, s közben idegesen tekingettek körbe. Kapnak vajon tüzérségi támogatást? Hol késnek Katukov páncélosai? Ilyen esetben nekik kell feltartóztatni az ellenséges támadó éket, mielőtt azok elérik a zsitomiri országutat.

Bakunyin nyugalmat erőltetett magára.

– Géppuskások! Felkészülni!

A tárban benne volt már a töltényszalag, de a pelyhedző bajszú legény, aki kezelte, alig bírt megmaradni a helyén.

– Főhadnagy elvtárs, gondolja, hogy erre jönnek?

– Erre jönnek! – Bakunyin előhúzta fegyverét a pisztolytáskából. – Aki megfutamodik, magam lövöm keresztül! Nem hátrálunk egy tapodtat sem! Világos?

A katonák némán kushadtak, dideregve bámultak kifelé a sötétbe.

Odakint mind közelebbről dübörögtek a német páncélosok – néha már az ellenséges gyalogság torokhangú kiáltásait is hallani lehetett.

Bakunyin lehasalt a géppuska mellé, és Irinára gondolt. Ha a németek áttörnek, hamarosan elérik a kötözőhelyet, és akkor… Az eddigi tapasztalatok szerint csak az orvosokat hagyják életben. A nővérkékre és az orvosnőkre igen sanyarú sors vár…

Nem akart most erre gondolni.

Hevert a szállingózó hóban, egész testét átjárta a fagy, és remélte, nem ez lesz az utolsó éjszakája.

A visszavonulási parancs másnap reggel hat előtt érkezett meg, de voltaképpen már feleslegesen; a németek több hullámban érték el a védelmi vonalat, és páncélosokkal és gyalogsági ezredekkel valósággal a földbe taposták a lövészárkokban kushadó vöröskatonákat.

Bakunyin nem tudott úrrá lenni a káoszon – voltaképpen senki sem lett volna rá képes; a fejvesztett menekülés közben is csak az foglalkoztatta, hogy megmentse Irina Szobicsevát.

Összeszedett annyi lövészt, amennyit csak tudott – kivégzéssel való fenyegetéssel, hízelkedéssel, ígérgetéssel, hogy a kötözőhely felé vezesse őket. Immár sűrűn hullott a hó, s a terepet aknatalálatok és páncéloslövedékek robbanásai szabdalták holdbéli tájjá.

Jevgenyij Bakunyin nem tartotta magát különösebben bátor embernek, de amikor maradék embereivel átvágott a németek hullámzó sorain, olyasfajta vakmerőségről és ügyességről tett tanúbizonyságot, melyek létezéséről sejtelme sem volt. Később ezért kapta meg a Szovjetunió Hőse érdemrendet, a hivatalos indoklás szerint az ezredtörzs iratainak és az egészségügyi alakulat személyzetének megmentéséért.

Valójában csak nem akarta, hogy Irina Szobicsevát a fasiszta hordák halálra erőszakolják.

A német hadsereg elkeseredetten nyomult előre, fogcsikorgatva, dacolva mindennel. A vöröskatonák újabb és újabb védvonalakat hoztak létre, de hiába; a Tigris harckocsik és az összevont német tüzérség tűztengerré változtatta a havas tájat, vér- és húsmasszává tiporta lánctalpaival a földbe ásott állásokat, a benne lapuló katonákkal együtt.

Lidércnyomásos napok és éjszakák voltak.

Késett a tüzérségi támogatás, Katukov tankjai sem mutatkoztak még sehol. A lövészzászlóalj állománya napról napra pusztult, apadt, ahogy maguk mögött hagyták széttépett, eltaposott, szitává lyuggatott bajtársaikat, s ahogy hátráltak, és a parancs szerint újabb és újabb védvonalat létesítettek, beásva magukat, hogy aztán megint rájuk zúduljon a végítélet.

Azokon az éjszakákon, amikor a német nehéztüzérség szakadatlanul lőtte állásaikat, Jevgenyij és Irina összebújva lapultak a tiszti fedezék hevenyészve összetákolt gerendái alatt. Robajlott alattuk a föld, robajlott az ég, reszketett, rázkódott körülöttük minden, a gyomruk

mélyére hatolt a robbanások dübörgése, belemarkolt beleikbe, és megcsavarta gyomornyúlványaikat, vért és gázokat pumpálva szét testük minden zugába. A deszkák eresztékein por és füst ömlött be rájuk, eltakarta őket.

Órákon át hullott az égi áldás, de az idő megszűnt számukra, mert egymást ölelték. Az olajlámpa kialudt, vaksötétben hevertek a földön, összetapadt testtel, görcsösen egymást szorító, remegő karokkal. Arcukat összepréselték, beleolvadtak a másik testébe, s a csontig hatoló sivítás, a robbanások idegtépő robaja még közelebb lökte őket egymáshoz. Mintha sejtjeik is összeolvadtak volna, szorították, markolták, tépték egymást, és sírtak, zokogtak, aztán elernyedtek, mert már nem volt erejük félni sem. De a tüzérségi lövedékek egyre csak hullottak, széjjeltépték a felszínen a húst, a fát, az acélt, rázták az egész világot, és ők összebújva hevertek, mint két riadt állat.

Amikor aztán órákkal később alábbhagyott a zárótűz, és a német gyalogsági rohamok előtt néhány percig kísérteties csend támadt, Jevgenyij ernyedten bámult az asszony riadt szemébe, fásultan, mint a kielégülés után.

Vége volt.

Együtt élték túl, egymásba tapadva, egymásba olvadva.

Aztán elszakadtak egymástól, de mintha összenőtt ikreket tépett volna el a sebészkés, eleven húst marcangolva. Ahogy vonakodva, fájdalmasan elengedték a másik testét, vacogtak, és addig nem érezték biztonságban magukat újra, míg nem ölelhették egymást.

A német áttörés után három hétre hátravonták őket egy szanatóriumba. Természetesen nem kaptak külön szobát, de a kórház parkjában sokat sétáltak együtt, és éjszakánként alkalmat találtak az együttlétekre is; Bakunyin lefizetett egy fiatal orvos hadnagyot, aki készséggel átengedte szobáját nekik, de hajnalban mindig vissza kellett lopakodniuk saját kórtermükbe.

Közeledett az idő, amikor újra a frontra vezényelték őket, és furcsamód a férfi és az asszony is alig várta ezt a napot. Ott lehettek igazán együtt, ott szükség volt rájuk. Irina a férfi társa lett; két elveszett ember kapaszkodott össze az apokalipszis villámlásában.

Végre visszakerültek a lövészhadosztályhoz, bár először külön zászlóaljhoz vezényelték őket; Bakunyin azonban addig járt az ezredtörzs nyakára, amíg Irina Szobicsevát vissza nem helyezték az ő alakulatához. Szolovejkin alezredes egy inspekció alkalmából megjegyezte ugyan, hogy nem szerencsés az ilyen erős ragaszkodás a női személyzet egyetlen, kiválasztott tagjához, mert ez esetleg kivételezéshez vezet, de Bakunyin úgy tett, mintha nem is értené, mit mond, és az alezredes sem erőltette a dolgot.

Az elkövetkező évet együtt töltötték. A zászlóalj végigharcolta a keleti frontot, kivette részét Románia és Magyarország megszállásából, a helyi haderő és a német hadosztályok szétzúzásából.

Bakunyin háromszor sebesült meg, Irina Szobicseva mindvégig kitartott mellette, ápolta, támogatta.

1945 áprilisában valahol Bécs környékén beszéltek először arról, hogyan lesz tovább; bár akkor még úgy remélték, hosszú hónapokba telik még, talán egy-két évbe is, amíg a háború mindenütt befejeződik. Akárhogy gondolták is ők ketten, mégis, valahogy mindenütt érezni lehetett a türelmetlen várakozást. A hadosztály valamennyi katonája hazavágyott.

– Az ezredtörzs komisszárja szerint lehetőség van továbbszolgálni – mondta Bakunyin, mikor kettesben sétáltak egy elegáns osztrák kastély kertjében. – A Németországot megszálló hadosztályokat sem szerelik le még jó sokáig. És a Távol-Keleten is folytatódik még a harc, talán Japán ellen, de az is lehet, hogy megtámadjuk Kínát. Mehetnénk mind a ketten.

– Te meg én?

– Akkor együtt maradhatnánk.

Irina szomorúan figyelte a fák tavaszi rügyeit. Illatosak voltak a kertek itt Ausztriában, elnyomták a hullaszagot, ami akkoriban egész Európára rátelepedett.

– Velem maradsz, Jevgenyij?

– Veled maradok. Nem tudok már visszamenni oda, ahol csak egy senki vagyok.

– És a feleséged?

Bakunyin legyintett.

– Már alig emlékszem az arcára. De az sokszor eszembe jut, hogy mellette mindig senkinek éreztem magam. Ő zongoratanárnő, németül és franciául is anyanyelvi szinten beszél kislánykora óta. Sokat törtem rajta a fejem, hogy miért engem választott.

Irina figyelmesen nézte a férfi arcát.

– És rájöttél?

– Már semmi jelentősége. Már csak te vagy nekem.

Ennél persze többről volt szó; amikor Jevgenyij Bakunyin megpróbálta elképzelni közös életüket Irinával, ugyanolyan falakba ütközött képzelete, mint amikor azt próbálta felidézni, milyen lesz megint a moszkvai csatornák alagútrendszereiben botorkálni havi húsz rubelért, és milyen lesz hazatérni a háromszobás, Nyevszkij proszpektbéli lakásba.

Irina a vállára hajtotta a fejét. Az utóbbi hetekben megszépült; igyekezett tisztítani pórusait, ápolta a haját, és időnként kifestette a szemét is. Tetszeni akart Jevgenyijnek, és ebbéli fáradozásait rendre siker koronázta. Magyarországon nagyon sok divatos női ruhát talált az üresen hagyott lakásokban, s ezek egy részét magával hozta. Amikor kicsinosította magát, bepúderezte arcát, és elegáns kosztümöt húzott, egészen vonzó látványt nyújtott – és Bakunyin hálás volt ezért. A zászlóalj katonái látták őket időnként a megszállt Bécs utcáin, és néhányan elismerően csettintettek; igazán belevaló nő ez az Irina Szobicseva, talán nem is olyan tökkelütött Jevgenyij Mihajlovics, mint aminek eddig hitték.

Bakunyin büszkén sétált az asszonnyal, aki a karjába csimpaszkodott, és mellére hajtotta a fejét, és az sem zavarta, hogy a frissen odatűzött vörös csillagos érdemérem szúrja a halántékát.

Élvezték, hogy süt a nap, és valahol legbelül ujjongtak, hogy győztek, s hogy vége lesz a háborúnak, még ha a következő pillanatban kétségbe is estek ugyanettől a ténytől.

Május elején, néhány nappal a hitleri Németország kapitulációja előtt Bakunyin levelet kapott Moszkvából; felesége beteg. A levéllel együtt megjött a rendkívüli szabadságolási engedélye is.

– Ideje, hogy megmondjam neki – mondta komoran a férfi, a levelet gyűrögetve.

– És visszajössz hozzám?

– Persze hogy visszajövök. Összetartozunk…

– Itt igen… De majd akkor is összetartozunk, amikor vége lesz a háborúnak? Odahaza is?

Bakunyin idegesen bólogatott.

– Akkor is. És mindig…

Irina Szobicseva hetekig nem hallott Jevgenyijről, aztán hogy nyár lett, még mindig nem jött hír. Se levél, se üzenet. Érdeklődött az ezredtörzs irodájában, de ott csak annyit mondtak, hogy Bakunyin főhadnagyot várhatóan előléptetik, és már nem helyezik vissza a zászlóaljhoz.

Teltek a hetek, eljött a nyár vége. A 318. „Novorosszijszk" lövészhadosztály állományának java része végre hazautazhatott a Szovjetunióba; csak a megszálló haderő kötelékébe beosztott egységek maradtak Németországban. Új zászlóaljparancsnok érkezett, és Irina kiköltözött Jevgenyij szállásáról, vissza az egészségügyi osztag barakkjába, a többiekhez.

De még maradt.

Várta a híreket.

Már javában az őszben jártak, amikor levél érkezett a nevére Moszkvából. A feladó egy bizonyos Tatyjana Kuzmina volt, és Irina először fel sem fogta, hogy ki lehet az; csak pillanatokkal később, mikor szíve hatalmasat dobbant az ijedségtől, csak akkor tudatosult benne, hogy Jevgenyij felesége írta a levelet.

Remegő kézzel bontotta fel.

Udvarias, hűvös hangú meghívó volt.

A Bakunyin házaspár vendégségbe várta őt Moszkvába.

A legelegánsabb ruháját vette fel, de nem festette ki magát. Napok óta alig aludt, mert sehogy sem tudott kapcsolatba lépni Jevgenyijjel. Vagy nem volt otthon telefonjuk, vagy titkosnak minősítették a számukat. Arra is gondolt, hogy egy-két nappal a megadott időpont előtt elmegy arra a bizonyos címre, és megnézi magának a házat, esetleg, ha egy kis szerencséje lesz, talán még meg is pillantja Jevgenyijt, és beszélni tud vele.

De persze ehhez nem volt bátorsága.

A villamosmegállótól gyalog ment, legalább három megállóval korábban szállva le. Szíve a torkában dobogott. Szerette volna még egyszer megnézni magát egy kirakatban, de ezen a környéken nyoma sem volt ilyesminek; csupa beton és acél, új emeletes házak mindenütt.

A lakáshoz érve becsöngetett.

Néhány pillanatig teljes csend, aztán egy mélykék estélyit viselő asszony nyitott ajtót. Rögtön tudták egymásról, hogy kivel állnak szemben; Tatyjana Kuzmina halvány mosollyal végigmérte – volt valami csöndes megnyugvás, valami felsőbbrendű higgadtság ebben a mosolyban. Irina összehúzta magát; kreppruhája egyszeriben nevetségesnek és korához nem illőnek tűnt, csakúgy, mint fiatalosan oldalra fésült frizurája. Úgy érezte magát, mint egy falusi liba a vurstliban; Jevgenyij felesége született eleganciával és kimértséggel nyújtotta felé a kezét.

– Maga biztosan Irina Szobicseva.

– Én vagyok – felelte, és érezte, hogy fülig pirul. Nem tudta, miért jött el, de titkon talán bízott benne, hogy azért kell ma itt lennie, hogy civilizált emberek módjára megbeszéljék a válás feltételeit, és talán mert Jevgenyij felesége látni akarta, kinek a kedvéért hagyja ott a férje.

Irina belépett a lakásba.

Hűvös volt, a meglepően nagy szobában abrosszal takart, dúsan terített asztal várt rájuk, kristálypoharakkal, ezüst evőeszközökkel. Három személyre terítettek. A falakon mennyezetig könyvespolcok, rajtuk régi, még a cári időkben kiadott, díszes gerincű kötetek

sorakoztak, meg angol és francia kötetek. A hatalmas erkély mellett fekete zongora állt, a kottatartón kézzel jegyzett, bonyolultnak tűnő partitúra.

– Jevgenyij sokat mesélt magáról – mondta hűvösen Tatyjana Kuzmina.

Irina nem tudott mit mondani, tekintete a férfiét kereste.

– Mindjárt jön! – mosolygott az asszony. – Csak bort hoz fel a kamrából.

Bakunyin hamarosan felbukkant a lépcsőn, ziláltan, kezében egy flaska francia borral. Amikor megpillantotta Irinát, megtorpant, elsápadt; arca petyhüdt volt, és valahogy egészében jelentéktelennek, szürkének tűnt.

– Jó napot! – mondta nagy nehezen.

Irina úgy érezte, menten összeesik.

– Itt a bor – mutatta Jevgenyij a feleségének. – Nem ezt akartam felhozni, de talán ez is megteszi.

– Nem hiszem, hogy a vendégünk válogatós volna – jegyezte meg Tatyjana Kuzmina, és az asztal felé mutatott. – Foglaljon helyet, kérem!

Irina tehetetlenül nézte a férfit, de az kerülte a tekintetét. Szakavatottnak tűnő mozdulatokkal kihúzta a dugót, és töltött egy kortyot a feleségének; szemlátomást a házban ő döntött arról, mi iható és mi nem.

– Pompás – csettintett elégedetten az asszony. – Hozom az ebédet.

Ketten maradtak.

Irina némán nézte Jevgenyijt, aki először hosszan az abrosz szélével babrált, aztán lassan felemelte a tekintetét.

– Jól vagy? – kérdezte.

– Köszönöm, jól.

– Sokat gondoltam rád.

Tatyjana Kuzmina gőzölgő levessel tért vissza; Irina megismerte a porcelán levesestálat; ő találta egy budapesti lakás pincéjében a tényárokkal együtt. Most ebben szervírozták az ebédet.

– Jevgenyij sokat mesélt a fronton átélt borzalmakról – jegyezte meg a háziasszony, miután mindannyian szedtek. – Bizonyára iszonyatos lehetett mindent átélni. A háború szörnyű.

– Együtt éltük meg a háborút – felelte tompán Irina.

Ettek, némán, kifinomult eleganciával. Irinának eszébe jutott a sok lövészárokban, gerendafedezékben elköltött közös vacsora, amelyen retkes körömmel, koszos kézzel tömték magukba, habzsolták a nyomorúságos frontkosztot.

– Elárulja, kedvesem, mivel foglalkozik civilben? – kérdezte Tatyjana Kuzmina.

– Irina orvosnő – előzte meg a válasszal Jevgenyij, de Irina felemelte a kezét.

– Kérem, én valójában óvónő voltam a háború előtt. Nincs orvosi képesítésem.

– Ezt sem tudtad róla? – fordult férje felé Tatyjana gúnyos árnyalattal a hangjában. – De persze tökéletesen érthető. A háború mindent megváltoztatott. Minden szabály felborult. Szerencsére már ismét béke van.

Irina letette a kanalat.

– Visszamentél dolgozni a csatornaművekhez? – kérdezte Jevgenyijt.

A férfi nem nézett fel, csöndesen kanalazta a levest, és maga elé bámult.

– Jevgenyij magas állami kitüntetést kapott, és így jobbnak láttuk, ha hivatalt vállal a vízügyi minisztériumban – felelte helyette mosolyogva Tatyjana Kuzmina. – Nemsokára özön-

lenek haza a frontról a férfiak, és egyre nehezebb lesz jól fizető állást találni. Megvannak a kapcsolataink szerencsére, ezért úgy láttuk jobbnak, ha…

– Leszereltél? – kérdezte elhaló hangon Irina, tudomást sem véve az asszony szóáradatáról. – Azt mondtad, tovább akarsz szolgálni. Hogy együtt maradunk… Azt mondtad…

– Na jó! – Tatyjana Kuzmina megtörölte apró, rúzsozott száját egy vászonkendővel. – Azt hittem, várhat az ebéd végéig, de igaza van, kedves. Hisz ezért hívtam meg magát.

– Én azt hittem…

– Mit hitt? – az asszony váratlanul kinyúlt, és megfogta Irina kezét. Nem tűnt ez a mozdulat ellenségesnek, sokkal inkább vigasztalónak és barátinak. – Nézze, Irina Szergejevna… A férjem mindent elmondott a maguk *liaisonjáról*. Én pedig nagyon hálás vagyok magának, tudja? Jevgenyij elveszett ember. Mindig is az volt. Azt gondolom, maga nélkül talán életben sem maradt volna. Látja, nem vagyok hisztérikus típus. Belátó vagyok. Tudom, mivel jár a háború, a nagyapám cári tiszt volt, a nagybátyám most is a hadügyminisztériumban szolgál.

– De én…

– Nem haragszom magára. Ellenkezőleg. Köszönetet szeretnék mondani. Miért, mit képzelt? Hogy jelenetet rendezek? Ugyan, kérem… – Tatyjana Kuzmina fáradtan nevetett. – Ez méltatlan lenne hozzánk és önhöz is. Kérem… Irina Szergejevna… csak azt szeretném, hogy tudja, nem haragszom magára.

– Köszönöm – csúszott ki Irina száján, pedig nagyon nem akarta ezt mondani.

– Ugyanakkor – Tatyjana Kuzmina elengedte a kezét, és az asztalon átnyúlva megfogta Jevgenyij jobbját. A férfi verejtékezett, lesütötte a szemét. – Ugyanakkor a háborúnak vége. És szerettem volna, hogy ezt civilizáltan, nyugodtan vegyük mindannyian tudomásul. Egyetért velem, kedves Irina Szergejevna?

– Kérem, én… – Irina szemét elöntötték a könnyek, és ezért a gyengeségért különösen gyűlölte magát. – Mit mondott? Hogy ami köztünk volt, az pusztán egy *liaison*?

– Irina! – szólt rá fásultan Jevgenyij, de ügyet sem vetett rá.

– *Liaison*? Tudja maga, hogy mit beszél?

– Tudom. Higgye el, tisztában vagyok vele. Voltaképpen évekig tartott ez a maguk… kapcsolata. De hát háború volt. Mindketten a hazát szolgálták, embertelen körülmények között. Azt hiszi, nem vagyok vele tisztában? Bocsásson meg, ha rossz kifejezést használtam, de higgye el, mindannyiunknak kellemetlen ez az egész.

– Akkor miért?

– Mert azt akarom, hogy barátként váljunk el egymástól. Mi erre, maga arra. A háborúnak vége. És ha véletlenül bármikor, bárhol összesodor minket a sors, udvariasan, civilizáltan azt fogom mondani magának, szép jó napot, Irina Szergejevna. Remélem, boldog.

Irina mosolyogni próbált, de nehéz volt sírva mosolyogni.

– Ezért hívott ide?

– Hálás vagyok magának. Ezt el akartam mondani.

– Hálás?

– Gondoskodott Jevgenyijről.

– Gondoskodtam?

– Kérlek… – mondta halkan a férfi, de felesége egyetlen pillantása beléfagyasztotta a szót.

– Igen. Így nevezem. Tudom, hogy ez a szó sem tetszik magának. De nem érdekel. Higgye el, el tudom képzelni, mivel jár egy frontkapcsolat. Két és fél éven át… De nem akarok erre gondolni. Most beszélünk róla utoljára. Utána elfelejtjük. Reméltem, hogy magában is lesz annyi nagyvonalúság, mint amennyi bennem van.

Irina letette a vászonkendőt. A levese szinte érintetlen volt, máris sárga, hideg zsírfoltok úszkáltak a tetején.

– Ne haragudjon, Tatyjana Ivanovna… De én nem vagyok nagyvonalú. Engem mindig, mindenki elhagyott.

– Hát nagyon sajnálom. Azt hiszem, itt az ideje a búcsúnak.

Irina riadtan Jevgenyijre nézett.

– Tőled akarom hallani! Te is így gondolod?

Bakunyin a torkát köszörülte.

– Idehaza a hátországban minden más, Irina… Majd te is megtapasztalod.

– Más?

– Más.

– Értem – Irina szédelegve felállt. Most végtelenül csúnyának, kövérnek érezte magát, ahogy ott állt, az ezüstkanalakkal és -villákkal, kristálypoharakkal megterített asztal mellett, ócskának tűnő kreppruhájában. – Jobb lett volna, ha ezért nem hívnak ide.

– Tartottam tőle, hogy így véli majd. – A háziasszony fáradtan lehajtotta a fejét. – De mindenkinek jobb lesz így. Higgye el.

Kikísérte az ajtóig. Ott együttérzőn a vállára tette a kezét.

– Megölelhetem? Soha többet nem találkozunk.

Irina fájdalmában mosolygott.

– Meg akar ölelni? Minek? Maga meg én soha nem éltünk meg együtt semmit. Én Jevgenyij Mihajlovicsot szeretném még utoljára megölelni, mert ő tartotta bennem a lelket két és fél éven át, és én benne. Együtt voltunk minden éjjel, és együtt ébredtünk reggelente a német ágyúk robajára. Megmentettem az életét. És ő is az enyémet. Maga engem ne akarjon megölelni.

– Sajnálom.

– Jevgenyij?

A férfi az ebédlő ajtajában állt, és maga elé bámult.

Nem mondott semmit.

Irina fájdalmasan elmosolyodott, lenyomta a kilincset.

– Viszontlátásra – mondta alig hallhatóan.

– Vigyázzon magára, Irina Szergejevna! És szívből kívánom magának, hogy legyen boldog… Azt hiszem, mindenki megérdemli a boldogságot…

Irina lassan, a korlátot görcsösen markolva ment le a lépcsőn.

Odakint sütött a nap.

Béke volt.

VÁMOS MIKLÓS

ZÖLD VADÁSZKALAP

A teherkocsin áztak a bútorok. Fújta a szél a rájuk kötözött ponyvákat, átlátszó műanyag huzatokat, recsegve lobogtak.

A fiú érezte, hogy a nyakába csurog az eső. Csiklandós patakok indultak meg a gerincén lefelé, az alsónadrág irányába. Jó konstrukció az emberi test: erre a célra függőleges csatornát rendszeresítettek rá, hátul, középen.

A lány – hosszú haja nedves csomókba ugrott, kilógott a kendő alól – rohangált a lépcsőkön, föl a lakásba, le az utcára, röpködött a hórukkos emberek körül. Neki ez volt a feladata. A fiú pedig lent a kocsinál álldogált, így beszélték meg, jó előre.

Szekrény, ágy, asztal, székek, polcok, zsákok, bőröndök, összespárgázott könyvkupacok vonultak fölfelé, mint egy karaván. Lassan kiürült a teherautó. A fiú úgy érezte, mindjárt őt is fölkapja valamelyik munkás, és viszi.

Akár egy raktár, ahol részeges a raktárnok, olyan lett a lakás. Amikor magukra maradtak, leültek az ágyneműtartóra. Az eső elállt, a felhők résein kibújt a nap, besütött a szobába. „Déli fekvés!" – gondolta a fiú boldogan. Átkarolta a lányt, s egy nevetős, fölszabadult mondat készülődött benne.

Tizenegy óra tájt tetőzött a rumli, a csomagok már nyitva, minden szanaszét. A lány a konyhában, a fiú a nagyszobában próbált némi rendet teremteni, egyelőre eredménytelenül.

Csöngettek. Három feszes, erőszakos zrrr.

– Ki a fene lehet?

A lány átmászott az előszobában torlaszkodó bőröndökön, kinyitotta a kisablakot. Idős hölgy állt az ajtó előtt. Furcsa kalapban.

– Kit tetszik keresni?

Addigra a fiú is odaküzdötte magát:

– Vilmuska! – mondta csodálkozva. Nyitotta volna az ajtót, de csak félig sikerült, megakadt egy könyvcsomóban.

Az idős hölgy nem zavartatta magát, szó nélkül benyomakodott a résen.

– Drága Vilmuska – kezdte a fiú –, nagyon örülök, hogy el tetszett jönni… micsoda meglepetés!

A hölgy kalapján rezegtek a tollak:

– Bemutathatnál a feleségednek!

Az idős hölgy nem várt, kezet fogott a lánnyal.

– Én vagyok az egyetlen nagynénje ennek a kölyöknek – közölte vele. – A többiek meghaltak – sejtelmesen mosolygott.

– Örülök, hogy megismerhettem – udvariaskodott a lány. Aztán háziasszonyi mozdulattal: – Menjünk beljebb!

– Tegyétek félre – intett a hölgy. – A kijárathoz vezető utat mindig szabadon kell hagyni!

A fiú és a lány kapkodva tologatta odébb a csomagokat. A hölgy belépett a nagyszobába, ők utána.

– Üljünk le! – ajánlotta a fiú.
– Hová, te nagyokos? – szólt rá a lány. Próbálta kiszabadítani a székeket.
– Hagyjad! – a hölgy az ablakkilincsre akasztotta a kalapját, leült az egyik zsákra. Fekete táskájából selyempapírba burkolt üveget halászott elő, s a középen álló hajóbőröndre állította: – Ezt nektek hoztam. Az új lakás örömére.
A fiú nagy levegőt vett:
– Ejnye, Vilmuska, minek…
– Tudom – vágta el a hölgy –, minek vertem magam költségbe. Szegény apád is mindig ezt mondta.
A fiú hallgatott, lábával egy rongyot piszkált a padlón.
– Gizustól megtudtam, hogy lakást kaptatok, hát idejöttem. Remélem, nem zavarok?
– Dehogyis! – hazudta a fiú.
A hölgy fölállt, tett egy kört:
– Barátságos kis szoba!
– Egyáltalán nem kicsi – tiltakozott a lány. – Négyszer négyes!
– Négyszer négyes – bólogatott a hölgy. A falakat nézte. Aztán hirtelen: – Miből van a ház?
– Hogyan?
– Miből? Azt kérdezem, miből van. Mi az alapanyaga?
– Hát… – a fiú a lányra nézett: – Beton.
– Panel?
– Olyasmi.
A hölgy biccentett, de látszott az arcán, hogy nincs megelégedve a válasszal. – Ahhoz képest elég masszívnak látszik – dünnyögte. – Figyeltem, ahogy jöttem, szép nagy villámhárító van a tetején.
– Mi?
– Villámhárító. Az fontos! Nagyon fontos.
A fiú vállat vont.
– Tessék jönni, megmutatom a konyhát – hívta a lány.
– Inkább a másik szobára lennék kíváncsi! – mondta a hölgy. Indult az ajtóhoz.
Ez olyan hurkaforma helyiség volt, hivatalosan csak félszoba. Az idős hölgy körülnézett, rágyújtott egy cigarettára.
– Szép! Nagyon szép! – a falnak vetette a hátát. – De… – habozott. – Miért nincs rács a kisablakon?
– Milyen kisablakon? – a lány ütődött arcot vágott.
– Odakint. A bejárati ajtó kisablakán. Rácsot kell rá csináltatni.
– Minek?
– Rács kell – jelentette ki az idős hölgy. – De nem arra az ajtóra.
– Hát melyikre? – kérdezte a lány összezavarodva.
– Természetesen ki kell cseréltetni – mondta a hölgy. A plafon felé fújta a füstöt.
– Kicseréltetni? Minek?
– Minek, minek – az idős hölgy türelmetlen mozdulatot tett –, hát mert túl vékony.
– Az ajtó? Vékony??? – ismételte a fiú, mint aki nem hisz a fülének.
– Igen, vékony! – emelte föl a hangját a hölgy. – Süketek vagytok?

Csönd lett. Az idős hölgy ellökte magát a faltól, körbesétált a félszobában. Pak, pak, pak, a léptei. Lóbálta a táskáját. Aztán megállt előttük:

– Mi baj? Mért vágtok olyan fancsali képet? – táskájából fedeles fém hamutartót vett elő, a csikket gondosan szétmorzsolta rajta, belenyomta.

– Én… – a fiú zavarban volt.

– Na? – a hölgy megszagolta a fémkasznit, aztán visszadugta a helyére. – Mondjad!

– Hát…

– Ne hápogj, Péterke! – a hölgy megsimogatta a fiú arcát. – Nagy dolog ám az, hogy két ilyen taknyosnak lakása van. Becsüljétek meg!

– Igyekezni fogunk – mondta a lány csöppnyi gúnnyal. De az idős hölgy azt nem vette észre:

– Helyes, helyeeees – énekelte. Az ablakhoz lépett, összeszorított szemmel nézte a keretet. – Redőny? – kérdezte. – Redőny nincs?

– Tetszik tudni, ez modern ház, itt elsötétítő függöny van redőny helyett.

– Elsötétítő? – kapta föl a fejét a hölgy.

– Bizony – mondta a lány.

– Baj. Nagy baj.

– De miért, drága Vilmuska? – kérdezte a fiú.

– A redőny sokkal jobb. Minden szempontból.

– Szerintem a függöny praktikusabb – vetette ellen a fiú.

– Mit tudsz te? Semmit se tudsz – legyintett a hölgy. A körmével megkocogtatta az üveget: – És ez a tessauerablak… – csóválta a fejét.

– Mi van a tessauerablakkal? – kérdezte a lány ellenségesen. „Ennek semmi se jó" – gondolta.

– Nem lehet leakasztani külön a belső szárnyakat – mondta a hölgy.

– Miért kéne külön leakasztani?

– Hogy ne törjön ki egyszerre mind a kettő.

– De az ég szerelmére – a lány kezdett ideges lenni –, miért törne ki egyszerre mind a kettő?

– A légnyomástól.

A lány a fiúra nézett. Találkozott a tekintetük.

– Ráadásul túl nagyok – folytatta a hölgy.

– Tessék?

– Én nem értem – fakadt ki –, poros a fületek? Túl nagyok az ab-la-kok!

– Az is baj?

– Hát persze!

– Elnézést kérek, drága Vilmuska, de én úgy gondolom, az a jó, ha az ablak minél nagyobb.

– Nem, fiacskám. Az a jó, ha az ablak kicsi.

A hölgy megint a falat vizsgálta. A lány viszont egyik lábáról a másikra állt, türelmetlenül tipródott. A fiú kicsit várt, aztán nekirugaszkodott:

– Hát akkor nagyon szépen köszönjük a látogatást, kedves Vilma néni, de nekünk most…

– Hol a kályhalyuk? – akasztotta meg az idős hölgy.

– Kályhalyuk? Vilmuska, kérem, itt gázfűtés van – mondta a fiú az ujjait tördelve –, minek kellene kályhalyuk?

– És ha egyszer csak kikapcsolják a gázt? Akkor mi lesz?

– Akkor… – a fiú elakadt. – Akkor majd villannyal fűtünk. Van egy légmelegítőnk.

– Micsoda marhaság! – a lány már nem bírta tovább: – Miért kapcsolnák ki a gázt?

A hölgy mintha meg se hallotta volna:

– És ha a villanyt is kikapcsolják? Mert az is megtörténhet. Mindenre gondolni kell.

– Kályhalyuk nincs, és kész – mondta a lány. – Bízzunk benne, hogy senki semmit nem kapcsol ki.

A hölgy föl-alá járkált. A sarka hűvösen kopogott a meztelen parkettán. Három lépés ide, három oda. Egyre gyorsabb tempóban: pak, pak, pak – pak, pak, pak.

„Megkergült" – gondolta a lány.

A hölgy hirtelen lefékezett az ablaknál.

„Ha most megint a redőnnyel jön…" – a lány beharapta az ajkát.

– Mi ez itt szemben? – bökött előre a hölgy.

– Nem tudom – a fiú vállat vont. Nem vette észre, hogy a lány integet, kibökte: – Valami gyár.

– Úgy! Szóval gyár. Egy gyár! És ezt csak így mondod?

– De Vilmuska, hát hogy mondjam?

– Egy gyár mellé költöztetek?

– Úgy van! – bólintott a lány jókedvűen. – Nagy baj, ugye?

– Veszélyben az életed! – mondta a hölgy rekedten.

– Mi? – a fiú rémülten nézett rá.

– Először mindig a gyárakat bombázzák. Géppuskafészek lesz a tetején. Egész biztos. Odanézz!

A fiú és a lány dermedten bámult a hölgy reszkető ujja irányába.

– Ott, a kémény mellett. Az a kúpos micsoda!

A gyár tetején, két koszladt kémény között egy apró, de jól kivehető, szürke bunkerszerűség. Az innenső oldalán vékony, vízszintes lőrés.

– Hát aztán! – a lány hangja élesen, idegenül csengett. – Kit zavar?

– Az meg a légvédelmi sziréna! Hát persze! Minden gyáron van sziréna! – otthagyta az ablakot, járkálni kezdett, oda-vissza, akár az előbb. Mint egy gyorsított felvétel. Táskája széles ívben lengett a karján.

A gyár tetején – a bunker mögött – másfél méteres vasrúdon négy egymásra borított fekete cintányér. A sziréna.

– Nem baj – dünnyögte a hölgy menet közben –, ez nem baj. Legalább azonnal meghalljátok, ha valami lenne…

– Mi lenne? – kiáltotta a lány. – Mi lenne??

Az idős hölgy akkor már nem volt ott, útja az előszobába vitte. Kint folytatta dühödt körsétáját, a kövön még hangosabban kopogtak a léptei.

– Mindenre gondolni kell. Mindenre gondolni kell!!!

Enyhe visszhang volt a lakásban, fölerősítette a szavakat.

– Vilma néni… – suttogta a fiú.

A hölgy lerogyott a kőre, eszelősen, vinnyogva sírt. Odarohantak hozzá, betámogatták a szobába. Ledobálták a rekamiéról a holmikat, ráfektették. A lány hozott vizet, az idős hölgy ivott egy kortyot, gyógyszert vett be. Táncolt a kezében a pohár.

– Semmi baj… Semmi baj…

Dél lett, mire elment, szóltak a harangok. Bimm, bamm.

Valamit itt hagyott.

– Nézd, milyen muris! – mondta a lány. – Fölpróbálom!
De aztán mégse nyúlt hozzá.
A kilincsen – akár egy fáradt zászló – a zöld vadászkalap.

MARKÓ BÉLA

ERDÉLYI CSALÁDTÖRTÉNET

Apai nagyapámat Markó Bélának hívták, akárcsak apámat, majd engem. Nem volt szükség fantáziára, ismétlődött a történelem, ismétlődtek a nevek is. Hallgatag ember volt, de ha megszólalt néha, azzal kezdte a történetet, hogy amikor fogságban voltam, akkor így meg úgy. Apám húgának, Nelli keresztanyámnak a második férje, Imre bácsi már fogatosként dolgozott abban az időben a kollektív gazdaságban, vagyis a téeszben. A magyar világban csendőr volt. A régi román világ után volt négy év magyar világ. Én az új román világban születtem. Csendőr volt keresztanyám első férje is. A háború után átszökött a határon. Bár ezt nemes egyszerűséggel úgy mondta nagyanyám, hogy kereket oldott. Nem mindenki szerette a csendőröket. De keresztanyám, mi tagadás, szerette őket. Imre bácsi csak az ötvenes évek elején jött haza Szibériából. Akkor házasodtak össze. Ő is úgy indította a történeteit, hogy amikor fogságban voltam. Istenem, mennyi élmény, álmélkodtam ilyenkor. Anyám bátyja, Lajos bácsi meg brigádvezető volt a kollektív gazdaságban. Másik falu, másik kollektív gazdaság. Hasonló izgalom, hasonló áhítat. Nem mindig ért rá Lajos bácsi az esti beszélgetésre, mert állandóan a rádiót bújta, de ha mesélt valamit, magától értetődően úgy kezdte, hogy amikor fogságban voltam.

Anyám nénjének, a másik keresztanyámnak,
Etus néninek a férje, Költő Béla, akiről
már írtam néhányszor, szívesen mesélt
esténként, sőt, amíg mentünk ki a mezőre
az ökrökkel, vagy ha leültünk az árnyékba
falni valamit, akkor is. Mondanom sem kell,
legtöbbször azzal vezette be a történeteit,
hogy amikor fogságban voltam. Captatio
benevolentiae. Akárcsak a volt egyszer,
hol nem volt. Kimeríthetetlen kincsestár
a háború. Talán nekem is úgy kellene
kezdenem néhány történetet, gondoltam
annak idején, hogy amikor fogságban voltam.
Esetleg úgy, hogy amikor fogságban leszek.
Akkoriban regényt szerettem volna írni.
Igen, tervezgettem a jövő század regényét.
Végül csak vers lett. Mint például ez is.

MAJOROS SÁNDOR

A NAP, AMIKOR KÁROLY BÁCSINAK KERESZTÜLLŐTTÉK A TORKÁT

Az egyetlen háborút látott ember, akinek a szemébe belenézhettem, amíg Jugoszlávia létezett, az öreg és beteges Károly bácsi volt. A feleségével, Maris nénivel velünk szemben laktak, és jobban különböztek, mint a Nap meg a Hold. Egyszerű parasztember férjurához képest Maris néni fölvilágosult, mondhatni, művelt, de legalábbis tájékozott volt, mert anyámmal közösen járatta a Magyar Szót. Na nem mindennap, mert ezt a fényűzést nem engedhettük meg, csak szerdán meg szombaton. Hol Maris néni, hol az anyám fizetett az újságosnak, hogy a drágább és vastagabb szombati – ami valójában a hétvégi volt – lapszám váltakozva legyen a miénk vagy az övék. Ha mi részesültünk abban a szerencsében, hogy már kora délelőtt kézhez kaptuk ezt a becses kincset, ebédig tanulmányozhattuk, aztán át kellett vinnünk Maris néninek, aki csak este adta vissza. Így ment ez, szépen, rendben, ahogy az égitestek haladnak a maguk csapásvonalán.

Legjobb tudásom szerint Károly bácsi soha nem olvasott újságot, ami csupán egy megfigyelésen alapuló feltételezés volt, mert az esténként vagy a napközben kialakult utcai beszélgetések, tanyázások témája többnyire a Magyar Szó híreire épült, és Károly bácsi ilyenkor csak hallgatott. Nem állíthatom, hogy máskor viszont szószátyár lett volna, mert a beszélgetés hol erre kanyarodott, hol meg arra, bőven hagyva teret és kibontakozási lehetőséget azoknak is, akik nem járatták az újságot.

Azt is teljesen véletlenül tudtam meg, hogy az öregnek a háborúban keresztüllőtték a torkát. Már nem emlékszem, ki árulta el ezt, de hogy nem a lányok, az biztos. Attól fogva kicsit másként néztem a szomszédunkra. A húgom meg a barátnője ezekről a férfias témákról semmit nem tudva továbbra is kuncogtak az öregen, ha kiült a már régóta nem használt kiskapunkba, és szinte folyamatosan, alig hallhatóan jajgatott. Képtelenség volt megfejteni, hogy a fájdalom vagy a megszokás tette ezt vele, bár egy marék kétdinárost is feltettem volna rá, hogy az utóbbiról lehetett szó, mert amikor társasága akadt, a kényszeres motyogása is megszűnt.

Habókos vénembernek hittük az öreget, és ebben a csapatban sokáig én voltam az egyik zászlóvivő. Az újságjáratás miatt több kötődésem volt hozzá, mint a távolabb lakóknak, bár ez nem jelentette azt, hogy jobban is ismertem. A fordulatot az a leleplezés hozta, hogy keresztüllőtték a torkát. Ha kapok egy irgalmatlanul nagy pofont, jobban az sem térít észhez. Károly bácsi nem az a zörgő csontú, kérges kezű öregember, akinek látszik, hanem maga a megaszalódott, út szélén felejtett, por és időhulladék alá temetett történelem.

Ezután már csak az a vágy hajszolt, hogy kiderítsem, hol és miként történt a sebesülés, és hogy milyen isteni vagy ördögi szerencsével sikerült túlélnie.

Nyugodtan kijelenthetem, hogy katonacsaládból származom: a nagybátyám magas rangú katonaorvos – pisztolya is van, egyszer, amikor náluk nyaraltam, kivette a dobozból és megmutatta –, apám meg a Tito-gárdában szolgált, és mint tartalékos hadnagy szerelt le. Az egyenruhája most is ott hever a nagyszekrény alján,

BUGYI ISTVÁN JÓZSEF: A SZŐNYEG KELLŐS KÖZEPÉN
LINÓMETSZET, 20X30 CM

gondosan összehajtogatva, hogy ha kell – például ha északról megtámadnak bennünket a magyar testvéreink –, beöltözve indulhasson elesni a jugoszláv haza szolgálatában.

De más az elmélet és más a gyakorlat. Sem a nagybátyámnak, sem az egyébként jámbor, béketűrő apámnak nem volt köze a háborúhoz, ami óriási szerencse, ha a következményeket nézzük. Elég csak rápillantani Károly bácsira: nem sokban különbözik az elgázolt és út szélén száradni hagyott kutyától. Mondjuk, ő még képes mozogni, de csak annyira, hogy a sámlit ki tudja hozni ide, a kapunk elé, mert itt napközben is hűvös van. Két hold földet tudhat magáénak, és azt még én is ki merem mondani – mert a szintén földműves nagyapámtól hallottam –, hogy öt hold alatt nincs megélhetés, csak nyomor. Mekkora nyomor uralkodhat ebben a kis házban itt velünk szemben, ahová csak addig jutok be, hogy átviszem vagy áthozom Maris nénitől az újságot? Még a konyhába sem hívtak be soha, nem beszélve a titkos és misztikus első szobáról, mert ami nálunk a hátsó, az Károly bácsiéknál az istálló. Furcsa, hogy az is üres, az öregnek már lova sincsen, a fia – aki szintén Károly – szántvet vele, tartós kölcsönben.

Amikor anyám és Maris néni azt találgatták, hogy vajon mi lesz ebből a mozgolódásból, ami Csehszlovákiában van, én attól rettegtem, hogy Károly bácsit időnap előtt leteríti a kaszás. Azon a stádiumon már régen túljutottam, hogy nyíltan megkérdeztem, miként történt a sebesülése, mert ilyenkor csak morgott, hogy nem érdekes az, rég volt, elmúlt, ráadásul mindig oda is szemtelenkedett valaki, és kivette a kezemből a beszélgetés gyeplőjét.

Az idő meg csak fogyatkozott, mert Károly bácsi egyre többet és egyre hosszabban jajgatott. Bele kellett volna törődnöm, hogy minden családnak van legalább egy olyan titka, amit elhallgat. A miénk a nagyapám börtönviseltsége volt – az öreget negyvenötben lecsukták egy részegen elejtett rendszerellenes megjegyzésért –, Károly bácsinál pedig ez lehetett a rossz oldalon megharcolt háború.

Képtelen voltam megérteni az ebben rejlő ellentmondást. Az ugye teljesen rendben van, hogy mi szégyelljük nagyapám ostobaságát, főként annak tükrében, hogy a nagybátyám alezredes, apám meg tartalékos hadnagy, na de a hadszíntéren mozgolódni más minőség. Az utca végén egy hajdanvolt brigádharcos lakott, és ő szó szerint kérkedve viselte a kitüntetéseit, amikor az elesett hősök emlékművét koszorúztuk. Az lehetetlen és érthetetlen, hogy Károly bácsi nem kapott legalább egy érdemrendet, ha már ott volt az események sűrűjében, bár apám szerint ennek az a magyarázata, hogy rossz oldalon harcolt, amiről persze nem tehetett, mert a magyarok ideje alatt leginkább a hozzá hasonló szegény parasztokat szedték össze, és vitték el a Don mellé golyófogónak.

Közben teljes hevületével ránk vetette magát a nyár. Az utcabeli gyerekeket elszívta az Adria, én meg arra vártam, hogy a nagybátyám értem jöjjön a nevetségesen csapott hátsójú Ami 6-osával, és elvigyen nyaralni a mesés szépségű Zomborba, a gazdagság és a pompa falusi mércével mért felülmúlhatatlan birodalmába. De mintha valami azt súgta volna, hogy addig se vesztegessem az időt: ha meg akarom tudni a Károly bácsit övező igazságot, tegyem meg ezt még a távozásom előtt. Az is a kezemre játszott, hogy abban a forróságban rajta kívül más nem is merészkedett ki az utcára. Lehet, hogy immunis volt a forróságra, mert a szibériai fagyok kiégették belőle a hőség érzetét? Ember ezt meg nem mondhatja. Az viszont tény, hogy az öreg nyugtalannak tűnt, és mert azt mondják, a vég közeledését érezve nagyon sokan csak úgy találomra elindulnak valahová, lehet, hogy ebben a nyugtalanságban sem a fölfedezés kíváncsisága motoszkált.

Az albán fagyaltosfiú rendszerint dél körül ért a házunk elé, és az árnyékba húzódva egy időre letáborozott. Az otromba fagyistermoszt letéve szuszogott egy kicsit, rázta a csöngőjét, és megigazította az oldalán félrecsúszott táskát a tölcsérekkel, de amíg pihent, jobbra-balra tekingetve várta, hogy kinyíljanak a kapuk, és az alumínium kétdinárosokat szorongató kölkök odafussanak hozzá. A csengő úgy jajongott, ahogy a verembe esett bárány, de senkit nem hatott meg. Aki nem az Adrián nyaralt, órabérre szedte a barackot a konzervgyárnak, vagy csoda tudja, mivel foglalta el magát, tény, hogy az utcán csak az amúgy is vastag nyári por érlelődött, akár a homok az arábiai sivatagban.

A fagylaltárus végül feladta és elvonult, de hatalmas szolgálatot tett nekem azzal, hogy előcsalogatta Károly bácsit. Az öreg frontharcos résnyire kinyitotta a nagykaput, majd mint a kerítés lécei közt átsurranó macska, óvatos lassúsággal és körülményes nézelődéssel átjött a mi oldalunkra, a hűvösbe. A kapu mögött, a gangban füleltem, hogy folyamatos, halk jajgatása, mint a légyzümmögés, felvegye önmaga ritmusát, aztán – mintha véletlenül lenne, vagy mintha érkezőt várnék – társultam hozzá.

Nem nagyon volt miről beszélgetnünk. A csehszlovákiai válságot az öreg egy kézlegyintéssel elintézte, egyéb témákban pedig, mint mondjuk az űrutazás, nem volt jártas. Csak ahhoz érthetett, amiről sohasem beszélt, vagy ha mégis, akkor bántóan szűkszavúan.

Az unokája, aki hozzá hasonlóan a Károly nevet viselte, és tőlem négy évvel volt idősebb, jobban értette ezt a helyzetet, és mert látta rajtam az érdeklődést, volt olyan kegyes, hogy beavatott a titok általa ismert részébe. Azt mondta, az igazi katona arról ismerhető fel, hogy nem kérkedik a kalandjaival. Eszembe jutott, hogy Pista sógorom ugyanezt mondta az apámnak a nőkről, amikor kibukott, hogy megcsalta a feleségét, és emiatt több oldalról is számonkérték. Véletlenül hallgattam ki a beszélgetésüket, és azonnal megállapítottam, hogy Pista sógor védekezése erősen rímel arra, amit Karcsi a katonalélekről mondott.

Ilyen értelemben az öreg, rozoga, folyamatosan jajgató Károly bácsi sokkal inkább volt katona, mint a nagybátyám és az apám, akik nem vagy csak ímmel-ámmal szagoltak puskaport. A keresztüllőtt torokhoz képest szó szerint nevetséges volt az a kaland, amivel apám, ha egy kissé kapatos volt, folyton büszkélkedett. Az egyik gyakorlaton, amikor Kalasnyikovval lőttek, a fegyver által kivetett forró hűzni beleesett a kabátgallérja mögötti résbe, és úgy megsütötte a tarkóját, hogy az egész sorozatot a lába elé, a földre eresztette. Károly bácsinak pedig a doni harcok során egy 7,62-es golyó keresztülszáguldott a torkán, és erről egy árva szót sem méltóztatott beszélni.

Az albán fagylaltosfiú tehát bevonszolta a sarok mögé a termetéhez képest irdatlanul nagy termoszt, és helyet adott annak a súlyos, zizegős falusi csöndnek, amelyben azért ott lobog a hamu alá szorított parázs izzása. Amilyen érdekes, legalább olyan furcsa tapasztalat volt az a megfigyelés, hogy ha társasága akad, Károly bácsi rögtön abbahagyja a jajgatást. Megesett, hogy kérdezett is ezt-azt, például azt, hogy mi történt az iskolában, vagy hogy nálunk is eszik-e az orgonafát a cserebogarak. Bármit válaszoltam, elfogadta. Hazudhattam például, hogy az iskolában minden príma, mert az öreg nem tudott a nyári szünetről. A cserebogarak szezonja pedig régen véget ért. Most a medveszövőlepke dívott, de nekik nem volt eperfájuk.

Aztán egyszer csak minden rákészülés és körülményeskedés nélkül kiböktem, hogy ugyan, mesélje már el, milyen volt az a nap, amikor megsebesült.

És ebben a pillanatban, mintha egy kapcsolót átfordítottak volna, hogy a fényből sötétség vagy a sötétségből fény teremtődjön, az öreg átvedlett katonává. Nem legyintett,

hogy ugyan, hagyjuk már ezt, hiszen ezerszer elmondta, hanem hunyorogva maga elé nézett, ahogy az ember belebámul a semmibe, mert nem azt látja, amit mi, hanem azt, ami a fejében van.

Átugrottam egy árkot, mondta, és előkotorta a zsebéből a dózniját. Azt hittem, majd folytatja a mesét, de csak rágyújtott, és hiába unszoltam a nézésemmel, úgy tűnt, ennyivel be is fejezte. Jól van, átugrott egy árkot, de attól még nem lövik keresztül az ember torkát, mondogattam magamban, arra gondolva, hogy én naponta ugrok át ilyen meg olyan árkokat, és sértetlen vagyok. Mi történt még azon a napon? Támadtak az oroszok, vagy Károly bácsiék támadták az oroszokat? Egyáltalán tél volt vagy nyár? Mert az sem mindegy. A télről tudjuk, milyen arrafelé, de a nyár ugyanilyen forró? Mi a különbség?

Csak átugrottam az árkot, és mintha az állam beleakadt volna egy ágba. Semmi különös, tudod, amikor egy gally az utadba kerül. Megcsap és kész.

Jól van, Károly bácsi, ezt értem. Átugrotta az árkot, maga tudja, miért, és jött az a golyó. De mi volt a tágabb körülmény? Bárcsak értené ezt, amit gondolok, mert így nehéz lesz. Az még hagyján, hogy maga fiatalon, erősen ott van Oroszországban, és megvan a harctéri tapasztalata, de velem mi lesz? Guggoljak úgy azon a képzeletbeli parton, mint itt, a kiskapu mellett, és várjak türelemmel, vagy mit tanácsol? Elvégre harctéren vagyunk, a golyók csak úgy röpködnek, és szaporán robbannak az aknák meg a gránátok. Ha ezt vesszük alapul, magának könnyű, mert azt hiszi, hogy csak egy ág csapta meg a nyakát, és amikor odanyúl, észreveszi a kezén a vért, amitől tán meg is szédül, vagy lehet, hogy el is ájul, de mert itt ül mellettem, biztosan megúszta. Hogyan történt meg ez, Károly bácsi?

Kemény hideg volt aznap, mondja, harminc fok körül mínuszban. A lovakon ilyenkor rajta maradt a pokróc, de muszáj volt befogni, pedig úgy reszkettek, ahogy az ember szokott. A lovak bírják a hideget, de amikor fáznak, szánalom nézni őket. Két lovam volt, két pej nóniusz. Velük hoztam-vittem, ami a konyhának kellett.

Várjunk csak! Szóval maga ott is csak egy paraszt volt?! Nem igaz semmi a rohamozásból meg az ellenséges tankok megállításából? Az unokája ezt egy szóval sem említette, mármint hogy a fronton is paraszt volt. Remélem, puskát azért kapott. Ott tartotta a lábánál, ahogy a cowboyos filmekben a kocsikísérő a sörétest? Nagy kár, hogy nem szólhatok közbe, és nem leplezhetem le ezen a módon, mert az olyan lenne, mint amikor páros lábbal ugrunk rá a földön heverő pillangóra. Az a nap így semmisülne meg, így válna porhóval kevert csillámfénnyé, Károly bácsi pedig ezt a lidérces ragyogást maga után húzva hazamenne, és fütyülne az egészre.

Átugrottam az árkot, mert az út nem látszott a hóban, villanykarók meg nem voltak. Csak hó és jég meg a sok nyírfa. Abból volt a legtöbb. Tavasszal az ember levág egy ágat, a csonkra ráakasztja a kulacsát, és másnap lesz benne néhány korty nyírfalé. Olyan, mint a víz, de tisztább. Ittuk is, amíg lehetett, aztán októberben leesett az első hó, és minden rosszra fordult.

Ez még mindig nem az a nap, Károly bácsi, de bánja a fene, engem nem érdekel, beszéljen arról, ami eszébe jut. Ott tartottunk, hogy a lovak megálltak, maga meg leszállt a bakról, hogy körülnézhessen. Ha nem így volt, maga tehet róla, mert nem elég világosan mondta el, de azt nem tagadja, hogy tél volt, kőkemény hideg, a lovak reszkettek, és a front sehol. Ment a szekérrel, hozta vagy vitte az ellátmányt. Mínusz harminc fok volt, ami megmagyarázza, miért nem támadtak nagyobb sereggel az oroszok. De honnan jött az a golyó?

Tudom, hogy mire gondolsz, mondja felém fordulva: hogy honnan jött az a golyó. Nyugodt minden, és akkora a csönd, hogy beteríti az egész sztyeppét, és akkor az embert megüti valami. Ahogy téged az ág, amikor rosszul számolod ki az ugrást, és beleakadsz az árok fölé hajoló bodzafába. De ott, az út közepén nem volt semmilyen ág. Rögtön tudtam, hogy eltaláltak.

A cigarettája füstje megköhögtet, de mintha ott se lennék, most már viszi a lendület át az árkon, ahová páros lábbal érkezik. Aztán megtörik a lendület. Az ember nem hallja a lövést, ha eltalálják. A golyó süvöltését is csak akkor, ha húsz centinél közelebb megy el a fejétől.

Eltaláltak! Érzem a torkomban a fájást, ami sokkal élesebb, mint amikor hideg vizet iszunk, és a mandulánk begyullad. Érzem és látom is a kezemen a vért, ami a közhiedelemmel ellentétben nem vörös, vagy legalábbis nem élénkpiros, hanem bordó. Hinnem kell Károly bácsinak, aki persze nem méltóztatik beszélni a részletekről. Még mindig annál az egyetlen, árva kijelentésénél tartunk, hogy átugrott egy árok fölött, ahol az álla mintha beleakadt volna egy láthatatlan ágba. A hideg, a didergő lovak, a gyengeség, a kezemet beborító bordópiros máz az én kalandom és emlékem meg persze a reményem, hogy az egybevág Károly bácsi emlékeivel.

Türelmesen kivárom az újabb cigarettát, mert időnk van bőven. Az albán fagyis elvonult, más pedig nem mutatkozik az utcán. Az árnyék rövid, de a nap nem bombázhat ki bennünket a fedezékünkből, ezt tapasztalatból tudom. Ha nem volt harc, akkor ki támadta meg?, kérdezem izgatottan. Egy partizán? Azok a legnagyobb fagyban is képesek támadni, pedig az ember keze ilyenkor ráfagy a puskára.

Akárki volt, elég messze lehetett, mert nem talált telibe. Lejjebb célozhatott, de rosszul mérte föl a távolságot, és ez lett a vége, mondja az öreg. Átlőtte a torkomat.

A nagybátyám – aki fül-orr-gégész katonaorvos – a tanú rá, hogy egy ilyen lövés az esetek többségében halálos. Ott kellett volna maradnia Károly bácsinak az árok partján, vérbe fagyva, és engem most nem zsenírozna az, hogyan úszta meg ezt a horrort. Habár, és ezt halkan gondolom, nehogy a mellettem pöfékelő öreg megneszelje: éppen a nagybátyám fejtette ki, amikor erre terelődött a téma, hogy igenis van egy pont, vagy inkább egy olyan rész a nyak amúgy rettentően bonyolult szövethálózata között, ahol a golyó viszonylag csekély sérülést okozva áthaladhat. Ám ehhez az kell, hogy a lövés rézsút felülről, például egy fáról vagy valamilyen magaslatról érkezzen.

Nem szekírozom ezzel Károly bácsit, mert a második cigaretta nála olyan, mint a második tekercs a moziban. Kicsit bosszant, hogy a tájról nem mond szinte semmit, inkább csak sejtem, hogy az a vidék sík lehetett, alacsony dombokkal megtűzdelve, de hogy a környéken erdők is húzódtak, azt megerősítette. Onnét jöhetett a lövés. Az pedig szintén a nagybátyám tudományos magyarázata, hogy ez a csoda csak úgy és akkor történhet meg, ha a körülmények ideálisak. Például ha nagyon hideg van, mert akkor a seb gyakorlatilag befagy. És az sem mindegy, hogy milyen lövedékről van szó. A tompa hegyű pisztolygolyó szinte biztos halál, de a 7,62-es katonai lövedék, mondhatni, humánus. Szándékosan olyan a kialakítása, hogy ha nem talál eret vagy csontot, viszonylag csekély roncsolással távozik a testből. No, nem a genfi egyezmény miatt, hanem mert taktikai szempontból a sebesült katona sokkal fontosabb, mint az elesett. A magyarázat az, hogy a halott nem igényel figyelmet, de a sebesült elszállításához, biztonságba helyezéséhez, ellátásához legalább két ember szükséges, így ezek is kiesnek a csatasorból. És hát a cudarul hideg orosz télben

a fertőzésveszély is csekélyebb, vagyis az öreg simán túlélhette azt a – mondjuk ki – szerencsés sebesülést. Az is érthető, hogy nem hajlandó róla beszélni, mert utána biztosan elájulhatott, érvelt a nagybátyám, aki látta, hogy engem a tudomány nem hoz lázba. A kalandot lestem és vártam, mert ha Károly bácsi valóban ott járt a Donnál, akkor átélte azokat a harcokat, amelyekről az unokája sokkal többet tudott, mint amit az iskolában hallottunk, mert az egyenlő volt a semmivel, szóval ott kellett lennie az események sűrűjében.

Egyetlen kérdésem maradt, mert láttam, hogy az öreggel ennél többre nem megyek. Úgy élte meg azt a napot, ahogy rá emlékezett. Átugrott egy árkot, és mintha beleakadt volna az álla egy ágba, ami persze nem létezett, de attól még megüthette. És az ütés ereje szétáradt benne, megszédítette, úgyhogy szépen ledőlt az árok mellé. Nem úgy, mint a partizános filmekben a tigrisbukfencet vető németek, hanem ahogy a fáradtság földre viszi az embert. Csak egy kicsit pihenek, aztán továbbindulok. A tábori konyha várja az ellátmányt, és a lovaknak sem tesz jót az ácsorgás. Még rájuk fagy a pára. Ledőlt hát, és megérezte a furcsa melegséget a gallérja mögött. Odanyúlt, és az ujjai rögvest bordók lettek a rájuk fagyott vértől.

Ha nem dől el, az a partizán biztosan odaereszt még egyet, mondta Karcsi, de mivel azt hitte, hogy a magyar katona meghalt, elhajthatta a szekeret az ellátmánnyal. Károly bácsit aztán magához térítette a fájdalom, és mint egy ködös, bepárásodott tükör üvegében, meglátta önmagát, ahogy az árok szélén fekszik. Ezt csak én gondolom, mert így olvastam valahol, és az ilyesmit könnyű elhinni, pedig az ember tudja, hogy egy szó sem igaz belőle.

Az volt a szerencsém, mondja Károly bácsi egészen váratlanul, hogy volt egy selyemsálam, amit még az anyámtól kaptam. Ezt tekertem a nyakam köré, pedig nem sokat védett a hideg ellen, de úgy voltam vele, jobb, mint a semmi. Na, ez a selyem tompította le a golyó erejét, mert akár hiszed, akár nem, a selyem jobb golyófogó, mint a páncél.

Menni készül, elég volt neki mára, de ha már lendületbe jött, talán nem sértődik meg, ha megkérdezem: hogyan élte túl ezzel a sebbel a fogságot, amikor az erős, egészséges katonák úgy hullottak, mint a legyek?

Tényleg különleges nap ez a mai, mert bár legyint – ez a másik szokása a folyamatos jajgatás mellett –, visszaül a küszöbre. Azt mondja, a seb miatt gyengélkedőbe került, és amikor jött az áttörés, úgy esett fogságba, hogy a puskáját sem kellett elsütnie. Gyalog terelték őket valahová a hátországba egy cukorgyárig. Hozott melaszból készítettek cukrot a seregnek, de szigorú felügyelet mellett. Akit rajtakaptak, hogy evett a cukorból, ott helyben lelőtték, aki meg a zsebébe dugott egy marékkal, azt a tábor bejárata előtt a motozásnál. Ám ha egy kevés cukor rátapadt a nadrág szárára, azt nem vették észre. Ezzel a huncut módszerrel szerzett cukrot, amit vízben feloldva naponta megivott. Ez tartotta életben, úgyhogy mind a mai napig a reggeli előtt megiszik egy nagy pohár cukros vizet.

Elmegy, becsukja maga után a kaput, én meg csalódott vagyok. Egy árva szóval sem említette, hogy látta a Don folyót, vagy hogy belepisált legalább egyszer. De a cukros víz megfontolandó. A fényűző zombori nyaralás után, az ínségesebb időkben majd kipróbálom.

KÖTTER TAMÁS

ISTEN HOZTA AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Hátradőlt az ülésen, cigarettára gyújtott, és a pályaudvar zavaros nyüzsgését figyelte. Az állomás és a környéke bábeli hangulatot árasztott. Az Európa Hadtest legkülönbözőbb nemzetiségű és bőrszínű katonái keveredtek a kormányhadsereg pajzs alakú, Szent Vlagyimir háromágú, sárga színű szigonyával díszített kék felvarrót viselő tagjaival, a szabadcsapatok harcosaival és a fagytól mart arcú, riadt tekintetű menekültekkel, akik az egymásra dobált csomagjaik mellett arra vártak, hogy nyugat felé szállítsák őket.

Prémsapkás rendőrök és kék egyenruhás, vattakabátos vasutasok próbáltak valamiféle rendet tartani ebben a vas és embermassza alkotta káoszban.

A tavasz közeledtével a hőmérséklet valamelyest megenyhült, úgy tűnt, hogy Ukrajna hamarosan fellélegezhet; az őszi esőzésektől átvizesedett, majd télen betonkeményre fagyott föld már készült rá, hogy újra sártengerré változtassa a harctereket. A raszputyica, ahogy Ukrajnában, Belaruszban és Oroszország egy részén nevezik ezt az ősszel és tavasszal jelentkező időszakot, amikor a mezők és a földutak, amelyekből az ukrajnai falvakban még sok akadt, mocsárként nyelnek el katonát és járművet.

Addig viszont gőzerővel tombolt a háború.

A télen erőre kapó oroszok igyekeztek kihasználni, ami még a támadó hadműveletekre alkalmas időszakból nyárig hátra volt; gőzerőre kapcsoltak, és rácáfolva a nyugati elemzésekből és médiából áradó optimizmusra, a maguk fanatikus módján, a veszteségeikkel mit sem törődve Donyeck irányából nyugat felé törtek. Habár a hadijelentések kilométerben már nem, csak méterekben tudták mérni az előrenyomulást, ez minden várakozás és remény ellenére sem állt meg; a maga oroszos, kimért módján folyt tovább rendületlenül, hogy végül a Dnyeper és Kijev előtti utolsó védvonalba szorítsa az ukrán csapatokat és európai szövetségeseiket. Ebben az erődvárosokkal tarkított védrendszernek az orosz tüzérség által lerombolt beton lakótömbjeiben, alagútjaiban, átjáróiban vívtak sokszor véres közelharcot az Európa Hadtest önkéntesei az orkokkal, ahogy az ukránok maguk közt az ellenséget emlegették.

A vonat utasainak többsége lábadozó vagy szabadságos katona volt; a parancsnokaik nagylelkűen szünetet engedélyeztek számukra a háború borzalmaiban, de csak azért, hogy aztán néhány nap vagy hét pihenés után újra a húsdarálóba küldhessék őket. Egy hadtápos tiszt elmesélte neki, hogy a veszteségeik csak ezen a frontvonalon meghaladják a napi egy zászlóaljnyit, és az ukránok még ennél is több embert veszítenek.

Issam el Khadiri hadnagynak nem állt szándékában, hogy a testét – amely egy közeli aknarobbanás okozta néhány friss zúzódástól eltekintve ép és sértetlen volt – újra a mészárlás szolgálatába állítsa, és ezzel kitegye a háború szeszélyeinek.

– Gratulálok, barátom! Őszintén gratulálok! Maga egy igazi hős!

A hadtápos százados, egy alacsony, pocakos, majdnem kopasz, Dupont nevű brüsszeli kedves és udvarias útitársnak bizonyult. Az Ukrajna Hadtest élelmiszer- és hadianyag-ellátmányozási parancsnokságán dolgozott.

Miután kiderült, hogy közös fülkén osztoznak, elkerülhetetlen volt, hogy bemutatkozzanak egymásnak, és néhány udvarias szót váltsanak. Dupont nagy örömére a hadnagyról gyorsan kiderült, hogy tökéletesen beszél franciául, s bár el Khadiri legszívesebben átaludta volna az utat Brüsszelig, nem akart udvariatlannak tűnni egy leendő honfitársa szemében, így kénytelen-kelletlen átadta magát a csevegésnek.

– Köszönöm – hajolt meg ültében el Khadiri, miután röviden elmesélte utazásának okát és célját. – Nagyon kedves öntől, hogy ezt mondja, de csak a kötelességemet teljesítettem.

Miközben szerénykedett, a keze, mint valami csodatevő talizmánt, önkéntelenül is kitapogatta a zubbonyzsebében lapuló parancsot. „El Khadiri törzsőrmester osztaga élén nemcsak megakadályozta, hogy a stratégiailag fontos toronyház orosz kézre kerüljön, hanem bátor elszántsággal megsemmisített három ellenséges harcjárművet, majd ellentámadást vezetve jelentős veszteséget okozott az ellenségnek, és kivetette az állásából. Tettével hozzájárult ahhoz, hogy az arcvonal keleti irányban ötven métert módosuljon, és csapataink kedvezőbb pozícióból folytassák az agresszor elleni harcot", foglalta össze a dandár napiparancsa a maga száraz katonanyelvén mindazt, amit arról a napról és el Khadiri hadnaggyá való előléptetésének indokáról az utókornak hivatalosan tudnia érdemes.

– Kérem, ne szerénykedjen! Én például egy fegyvert sem tudnék elsütni – kötötte az ebet a karóhoz a százados. – De… – és egy pillanatra elgondolkozott – azért én is megteszem a magamét a demokrácia védelmében – húzta ki magát ültében –, már ami szerény képességeimből telik. Megpróbálok minél több élelmiszert és hadianyagot eljuttatni az olyan bátor katonákhoz, mint maga és a társai.

– A társaim nevében is nagyon köszönöm – hajolt meg ismét a hadnagy, hogy felegyenesedve azonmód témát váltson; elege volt a háborúból, a halálból és a veszteségekből. Arra kérte Dupont-t, hogy meséljen Brüsszelről. Szerette volna megismerni a várost; úgy tervezte, hogy a leszerelését követően a családjával együtt ott telepedik majd le. Élt ott egy unokatestvére, aki megígérte, hogy átsegíti a kezdeti nehézségeken. Úgy sejtette, hogy egy szír franciatanárra nem lesz szüksége Belgiumnak, de taxizni még taxizhat.

Még sosem járt Brüsszelben, és máshol sem az unióban. Amint Lampedusa szigetén a feleségével és két gyerekével partot ért, azonnal táborba zárták őket, hogy néhány hét várakozás és kihallgatások sora után választás elé állítsák: vagy visszatoloncolják őket oda, ahonnan jöttek, vagy, mint sok más hozzá hasonló sorsú férfi, ő is önként belép az akkoriban felállított Ukrajna Hadtestbe. „Öt év szolgálat után mindenki automatikusan uniós állampolgárrá válik", közölte vele és a társaival a rövid tájékoztatót tartó toborzótiszt. „És ha nem éljük túl, mi lesz a családunkkal?", kérdezte valaki. „Ők ebben az esetben is megkapják az állampolgárságot. Ezt az unió szerződésben garantálja önöknek."

Egy napot kaptak a feleségével a gondolkodásra. Sem a káoszba fulladt Líbiába, sem a romokban heverő szülőföldjükre nem vágytak vissza. Így jutott el Khadirinek Ukrajna, az asszonynak meg a gyerekeknek Uganda. A menekülteknek és a katonacsaládoknak ebben az afrikai országban kellett várakozniuk a kérelmük elbírálására a férj, testvér, fiú szolgálati idejének lejártáig, rosszabb esetben hősi haláláig.

– Jó reggelt! – Dupont hangja ébresztette.

Megint rosszul aludt; úgy érezte, hogy a földnek ezen a tájékán másképp nem is lehet. Pedig a belga specialitásnak tartott, zsírban kétszer kisütött, belül puha, kívül ropogós, majonézes mártásban megforgatott sült krumpli ízével a szájában ringatta el a vonat, hogy aztán egy fékezés fémes csikorgása vágja félbe az álmát, és rángassa ki a brüsszeli utcák békés forgatagából, ahol Dupont rögtönzött idegenvezetését élvezhette. Ebben a már több napja tartó ködös szundikálásban összekeveredtek az unió fővárosának utcái az erődvárosok romjaival, a kibelezett, gránát csonkolta emberek a gondtalan járókelőkkel. Szorongva, fáradtan ébredt.

– Jó reggelt – vette el a műanyag pohárban felé nyújtott kávét. – Hol vagyunk? – hunyorgott a mocskos ablakon keresztül beszűrődő reggeli fényben.

– Brüsszelben.

A kopott pályaudvar és a környéke hervasztó benyomást keltett. Látványuk a rakétacsapások tépázta Kijev valamelyik keleti külvárosát idézte. Mindent belepett a por és a mocsok, az épületek egy része romokban állt, leégve.

Ennek ellenére akkora volt a forgalom az úton, hogy szinte lehetetlennek tűnt átkelni rajta az egyik oldalról a másikra. Biciklisek cikáztak a teherautók, kisbuszok között, mindent beborított az ázsiai tuktukokhoz hasonló ócska tákolmányok füstje; teljes volt a káosz.

Ahogy közeledtek a város központja felé, úgy nőtt a tumultus. Hullámzott a tömeg. Lefátyolozott, hidzsábos nők, kezükben kosárral, tyúkkal a hónuk alatt ballagtak ráérősen; férfiak vízipipáztak a kávézók teraszán, alkudoztak a házak földszintjén kialakított üzletek előtt; gyerekek futottak a busz mellett, pénzt, cukrot kunyerálva. Annyira ismerős volt minden, hogy egy pillanatra elfogta a pánik: lehet, hogy rossz vonatra szállt?! De aztán az utcát egykedvű beletörődéssel szemlélő Dupont-ra pillantott, és megnyugodott.

Az útjukat időnként ellenőrző pontok szakították meg. A kora tavaszi Belgiumban hordókból és homokzsákokból épített mellvédek mögött, szinte már szürreális látomásként, sivatagi egyenruhás, világosbarna bőrű közel-keleti férfiak ácsorogtak, és csak igazoltatás után engedték útjukra őket.

– Néhány hete történt egy komolyabb incidens – magyarázata Dupont a fegyveresek jelenlétét.

– Ork támadás?

Az oroszok, válaszul az Ukrajna Hadtest bevetésére, a külföldön élő diaszpórák és iszlám vallási fanatikusok felhasználásával, terrorakciókkal próbáltak zavart kelteni Európa nagyvárosaiban, és a közvéleményt a háború ellen hangolni.

– Nem – rázta meg a fejét a százados. – Ezúttal nem erről volt szó. Sajnos lázadás tört ki – folytatta komoran. – Tudja, néhány adót és bizonyos szolgáltatások árát meg kellett emelnünk, hogy tovább tudjuk finanszírozni a háborút.

– És ez némelyeknek nem tetszett – vonta le a következtetést el Khadiri.

– De, mint látja, már úrrá lettünk a helyzeten.

– Az ő segítségükkel? – bökött el Khadiri az egyik ellenőrző pont homokzsákjain üldögélő, a közelmúltjának rossz emlékeit idéző fegyveresekre.

– Helyi, törvénytisztelő polgárokból alakult milícia – magyarázta Dupont. – De nemsokára leszereljük őket – tette hozzá magabiztosan, majd egy kézlegyintéssel jelezte útitársának, hogy a továbbiakban kár szót pazarolni rájuk.

Hamarosan szemmel láthatólag rendezettebb környékre értek. Itt nyugalom honolt, és ellenőrző pontok sem voltak. A paloták és a szobrok díszítette házak által közrefogott terek, rézkupolás, színes üvegablakos templomok, szökőkutak és pompás parkok láttán el Khadiri egyik ámulatból a másikba esett. Itt szállítja majd az utasait, az elegáns nőket és férfiakat, akik, épp reggel lévén, munkába menet ellepték a tiszta utcákat; és itt eszik majd annyi sült krumplit, amennyi belefér – tervezte meglehetősen profán módon a jövőjét, és mire eljött az idő, hogy búcsút vegyen Dupont-tól, már teljesen el is felejtette a külváros dzsungelét.

Egy ezredes felsorakoztatta őket, majd egy kétszárnyú ajtóra szegezte a tekintetét.

– Kedveskéim!

Összerezzent a váratlan hangra.

Miközben, társaihoz hasonlóan, a házkapunak is beillő szárnyas ajtóra sandítva arra várt, hogy felbukkanjon a főbiztos, nem vette észre, hogy egy másik bejáraton valaki belépett a terembe. Hamarosan a látókörébe került a hang gazdája. Harminc körüli, vékony, lányos arcú férfi volt; dús, hullámos szőke haja a vállát verdeste; az ünnepi alkalomhoz illő, elegáns megjelenését – diplomatakék öltönyt viselt, fehér inggel és fekete cipővel – csupán a rózsaszín nyakkendő árnyalta.

– Azért jöttem, hogy egy kicsit rendbe szedjem a megjelenésüket, mielőtt a főbiztos szeme elé kerülnek – közölte pipiskedő, magas, selypítő hangon jövetele okát a férfi, majd neki is látott a feladatnak.

Hol több, hol kevesebb időt szánva az illetőre, mindenki ruházatán igazított valamit. El Khadirira az a néhány másodperc jutott, amíg a zubbonya gallérját lesimította. A mellette álló fekete szudáni óriásra jóval több időt fordított. Hosszasan elbíbelődött vele; a sapka alól kibukkanó kósza hajfürttől kezdve az apró kis piszokfoltig a bakancson minden részletre gondja volt. És ki tudja, meddig barangolt volna a keze ezen az eleven szobortesten, ha az ezredes gyilkos szemvillanása véget nem vet a már-már kínossá váló közjátéknak.

– Jól van, kedveskéim – nézett végig rajtuk a szőke férfi, amikor az utolsó emberrel is végzett. – Most már mind szépek vagyunk! – csapta össze lelkendezve a tenyerét.

Már nem kellett sokat várniuk; néhány pillanat múlva az ajtó szárnyai kitárultak.

A főbiztos magas, széles vállú férfi volt. Borotvált, szép, egyenletesre barnult kopasz feje csillogott az olajtól. Grafitszürke öltönyében úgy festett az őt kísérő tucatnyi színes, merészen kivágott női ruhába öltözött, selyemharisnyás, erősen sminkelt, csillámporral beszórt arcú, mindenféle formájú tollas fejdíszt viselő férfi körében, mint a tojó a pávakakasok között. De minden egyszerűsége ellenére még ő is tudott el Khadiri számára meglepetést okozni. A testére kifogástalanul feszülő zakó térdig érő ceruzaszoknyában folytatódott; a lábán magassarkút viselt.

Ám nem maradt idő a látottakon merengeni. A tiszt már az ő nevét mondta.

– Szálem alejkum! – villantott rá hollywoodi mosolyt a főbiztos szögletes angolszász állkapcsa.

– Keresztény vagyok – hőkölt hátra, mintha az ördög szólt volna hozzá. – Szíriából jöttem.

– Ó, pardon! – kapta a szája elé a kezét a főbiztos. – Nem is tudtam, hogy Szíriában élnek keresztények.

– Már nem.

– És mi történt velük? – kérdezte őszinte érdeklődéssel.

– Kiirtották őket a dzsihádisták, vagy elmenekültek, mint én.

– Drága barátom, annyira sajnálom – veregette meg a vállát a főbiztos. – Tudnia kell, hogy ön és a családja immár az unió állampolgárai. És itt biztonságban lesznek, mert az unióban nincsenek dzsihádisták. Ugye, Claude?! – fordult az ezredes felé.

– Természetesen nincsenek – felelte gépies hangon az ezredes, elnézve a főbiztos és el Khadiri válla felett.

– Itt szabadság, testvériség és egyenlőség uralkodik – fordult vissza el Khadirihez a főbiztos, hogy a mellére tűzze a rendjelet.

Már dél körül járt az idő, amikor a kitüntetéssel a zubbonyán, a saját és a felesége meg a gyermekei állampolgárságát igazoló okiratokkal a zsebében kilépett a főbiztosság épületéből a bágyadt, kora tavaszi napsütésbe.

Úgy döntött, hogy előbb sétál egy nagyot, az izgalmak után kiszellőzteti a fejét, rendezi a gondolatait, majd keres egy nyugodt helyet, és onnan hívja fel a feleségét, hogy megbeszéljék a költözéssel járó teendőket. Maga sem tudta, merre jár; az épületek, a boltok bősége, a nyugalommal párosuló derű, amely a gondtalanul sétálgató gazdag és jól táplált helyiekből áradt, szinte elkábította.

Végül a középkori városkapu mögött húzódó körgyűrűn hömpölygő autóáradat parancsolt megálljt neki. Ha van épület ebben a csoda szép városban, amely kifejezi a múltját és a gazdagságát, akkor ez az, adott igazat az erődhöz hasonló, patkó alaprajzú Porte de Hal oldalán elhelyezett ismertető szerzőjének. Nekidőlt az épület meleg kőfalának, és már éppen tárcsázta volna a felesége számát, amikor az út túloldalán ismerősnek tűnő, ám ebbe a környezetbe egyáltalán nem illő egyenruhás alakokra lett figyelmes. Valamin szorgoskodtak. Azonnal feltámadt benne a katona ébersége. Olyan közel merészkedett a körút széléhez, hogy az arcán érezte az elsuhanó autók menetszelét. Ebből a távolságból a szinte szünet nélkül áramló, morajló forgalmon keresztül is felismerte a külvárosban látott milicisták egyenruháját. Homokzsákokból, hordókból ellenőrző pontot építettek.

Két percbe és néhány gombnyomásba került, hogy törölje a Brüsszelbe szóló jegyeket, és beikszelve a csak oda rovatot, megvásárolja a sajátját Kampalába. Csak miután mindezt elrendezte, hívta fel a feleségét, hogy tájékoztassa érkezésének időpontjáról.

PETŐCZ ANDRÁS

AZ ÖREGEMBER APJA – HÁBORÚS EMLÉK

Az öregember ott ül a vidéki házában, ahol valamikor az apja is élt, és nézi annak fiatalkori fényképét. Esteledik, villanyt kellene gyújtani. Valahogy nincs ereje megmozdulni. Nem tudja, miért, de mostanában nagyon fáradékony.

Nézi az apja fényképét. Katonai egyenruhába öltöztetett fiatal férfi néz vissza rá. Vékony, érzékeny arca van ennek a fiatal férfinak, így látja az öregember, olyan arc, aki szeretne nyugodtan élni, és aki szomorú félelemmel figyeli maga körül az

eseményeket. Nincs agresszivitás ebben az arcban. Nem úgy tűnik, hogy ez az arc ölni szeretne valaha is.

Az öregember gyakran gondol az apjára. Elképzeli az apját, ahogy az a második világháború idején valami harci feladat alkalmából egy lövészárokban bújik meg, kezében géppisztoly. És tudja, hogy az apja félt akkoriban. Hogy utálta azt az egészet.

Gyakran gondol az apjára, mert sokat köszönhet neki. Nem is sokat, hanem *mindent*. Anyagiakat is. Biztonságot is. Azt, hogy háza, lakása, telke van. És szellemieket is. Vagyis azt, hogy tudása van a világról, hogy könyvek vannak körülötte, hogy van valami olyan plusz az életében, ami csak keveseknek.

Abból a tudásból, amit az öregember az apjától kapott, nem csak ő tudott építkezni. Ő is, de sokkal inkább a lánya. Az öregember lánya. *Az unoka.* Aki valami elképesztő és lefegyverző természetességgel van jelen a világ legelismertebb egyetemi központjában, és nap mint nap nyűgözi le a körülötte élőket, a kollégáit, a tanítványait. Ez a természetesség és magabiztosság a nagyapának köszönhető. Az öregember apjának. *Ez biztos,* mondja magában az öregember.

Az öregember tehát az apjára gondol. Hogy mindezeket neki köszönheti a család. És látja az apját, az akkori katonát abban a régenvolt lövészárokban. És tudja, hogy az apja fél. Hogy akkor és ott nagyon fél.

Egyszerű honvédként szolgál az apja. Háború van, második világháború. Védeni kell a hazát. Jönnek az oroszok. Az öregember apja az akkori, horthysta hadsereg katonájaként teljesíti a kötelességét.

Ott áll tehát az öregember apja a lövészárokban, nem is áll, inkább csak lapít, kezében géppisztoly. Az a dolga, hogy ott legyen. Tehát ott van, és a feladatára gondol. Szemben, olyan háromszáz méterre, van egy másik lövészárok. Azon túl pedig már az orosz csapatok.

Azt mondta neki a szakaszparancsnoka, az őrmester, hogy figyelje a szemben levő oldalt. Ha mozgást lát, akkor lőjön. Bárki is van ott. Ha pedig megindulnának az oroszok, akkor pláne lőjön. Ezzel is riadóztassa a társait.

Ott van az öregember apja, és lapul a lövészárokban. Nincs egyedül, vele van az egyik katonatársa. Mindig kettesben vannak az ilyen típusú őrszolgálaton. Néha nézik a szemben levő oldalt. Ahol állítólag ott vannak az oroszok. Van katonai távcsövük. Mármint az öregember apjának és a katonatársának. Azt a távcsövet azért kapták, hogy figyeljék az oroszokat. Mert ők az őrök. Ez a dolguk. Őrködniük kell.

Nem látnak mozgást. Tehát nem lőnek. Nem is akarnak lőni. Az öregember apja biztosan nem. Nem akar embert ölni, és ő sem akar meghalni. Utálja az egészet. Nem igazán tudja, mit keres itt.

Mondták neki, korábban, az eligazításon, hogy védeni kell a hazát. Mert jön az ellenség.

Az öregember apja ekkoriban húszéves. Talán huszonegy. Élni szeretne, tanulni, egyetemre járni. Szeretne családot. És nem akar senkit sem lelőni. Azt sem tudja, hogyan kell célozni azzal a géppisztollyal, ami a kezében van. Néha nézi a másik oldalt. Néha halkan beszél a társával. A katonai távcső hol az ő kezében, hol a társa kezében.

Azt mondta nekik az őrmester, hogy figyelniük kell az oroszokat. Figyelik. Ez a dolguk. Nincs-e valami mozgás.

Hogy aztán hogyan is került az a négy orosz gyerek az ő lövészárkukba, azt az öregember apja soha nem tudta megmondani a fiának, az öregembernek. Egyszer csak ott voltak. És körbevették őket. Őt és a katonatársát.

Az öregember társa tett valami váratlan mozdulatot. Mint aki használni akarja a géppisztolyát. Az egyik orosz gyerek abban a pillanatban lőtt. Csak egyet lőtt, de az öregember apjának a társa azonnal holtan esett össze.

Az öregember apja később úgy magyarázta a fiának, az öregembernek, aki akkor még – amikor az apja ilyeneket mesélt neki – egyáltalában nem volt öreg, hanem csak kamasz, olyan kamasz, aki tudni akarja, milyen is az a háború, szóval, az öregember apja úgy magyarázta, hogy akkor ott nem lehetett mit tenni. *Isteni csoda*, mondta a fiának az öregember apja, hogy őt nem lőtték agyon. És ma sem érti, miért nem. Tény, hogy az a lövészárok, ami elvileg az ő harci egységük ellenőrzése alatt állt, és az lett volna a funkciója, hogy onnan figyeljék az orosz csapatok mozgását, nos, az a lövészárok rögtön megtelt ellenséges katonákkal. Vele, az öregember apjával, viszont alig foglalkoztak. Megkötözték a kezét, és elvitték valami harckocsihoz, helyesebben teherautóhoz. Annak a platójára kellett felszállnia. Ott rajta kívül már vagy húsz magyar honvéd volt. Nem végezték ki őket.

Isteni csoda, mondta újra és újra az öregember apja sok évvel később a fiának, az öregembernek.

A hadifoglyokat, mert ez lett az öregember apjából huszonegy évesen, később vagonokba rakták. Hogy a fogság éveit hogyan lehetett túlélni, nem nagyon tudta meg soha az öregember. Nem beszélt erről soha neki az apja.

Az öregember tehát ott ül a vidéki házában, ahol valamikor az apja lakott, és nézi annak fiatalkori fényképét. Vékony arca van az apjának, érzékeny arc, így látja az öregember. Nem úgy tűnik, hogy ez az arc képes lenne bárkit is megölni.

Szóval, arról a napról az apja mindig azt mondta neki, a fiának, az öregembernek, hogy máig sem érti, hogyan tudott akkor életben maradni. És hogy hogyan is kerültek oda a lövészárokba azok az orosz katonák.

– Tudod, fiam – ismételte ilyenkor az öregember apja –, ott, abban a pillanatban, amikor lelőtték a katonatársamat, akkor én is meghaltam vele együtt. De volt egy fiatal gyerek. Egy orosz katona, az annyira fiatal volt, szerintem még tizennyolc éves sem lehetett. És valahogy találkozott a tekintetünk. Miközben fegyvert fogott rám. És amikor találkozott a tekintetünk, hirtelen odaszólt annak az orosznak, aki lelőtte a társamat. Persze, nem tudom, mit mondott. Emlékszem, néztük egymást azzal a fiatal fiúval. És akkor leengedte a fegyvert, miközben néztük egymást. Aztán megkötözték a kezem. Sokszor gondoltam később is rá. Az orosz katonára. A tekintete, valahogy, nagyon bennem maradt. Soha többet nem találkoztunk.

– Esteledik – suttogja az öregember félhangosan, mintegy magamagának, hiszen egyedül él. – Már alig látok.

Aztán megmozdul nagy nehezen. Gyertyát gyújt. A villanyt nem kapcsolja fel. Maga sem tudja, miért is nem.

KARAP ZOLTÁN

A FEJBEN ÍRÁSRÓL

1. Önmagában nem nagy mutatvány, főleg ha csak hébe-hóba vetemedik rá az ember. Ettől függetlenül nem mindenkinek megy. Sőt, vannak, akik számára egyenesen életveszélyes. Apró jelekkel kezdődik. Az univerzum próbál diszkréten segíteni, hogy talán mégsem kellene erőltetni, de csak kevesen veszik észre. Én közéjük tartoztam. „Elnézést, uram, de ez a bérlet lejárt. Meg kell bírságolnom." „Valóban?" „Két hónapja." „Parancsoljon, az okmányaim." Álltam a villamoson, mint egy holdkóros csinovnyik, akit hamarosan elmegyógyintézetbe zárnak. Legalábbis ezt éreztem, miközben diktáltam az adataimat. Aztán korlátozták a telefonhívásaimat, fizetési elmaradás miatt nem töltött be a Netflix, a közös képviselő pedig felszólítást dobott a postaládánkba. Nem a pénzzel volt problémám. Anyámat sem hívtam fel a születésnapján, nemhogy a villanyóraállást nézegessem. És ez csak a jéghegy csúcsa volt. Az autómat életemben nem ellenőriztem indulás előtt. Le is robbant az autópályán. Füstfelhők úsztak be a motortér felől. Lehúzódtam a szervizsávba. Leengedtem az ablakot, kiszálltam, és életem filmjének lehetséges kameraállásain gondolkodtam. Van, aki ennyi idő alatt megszerelte volna a kocsit az internet segítségével. Biztosan másoknál is hasonlóan kezdődött.

2. Kamaszként kapucnival a fejünkön az életünkért szaladtunk a zsaruk elől, utcai kukákba dobtuk a festékszórókat, aztán a sikátorban kifújtuk magunkat, és büszkén bokszoltunk egymás vállába cigizés közben. Arra gondoltunk, majd ezt is el fogjuk mesélni az unokáknak. Idősebb fejjel rájöttünk, nem mindenkinek lesz unokája, ráadásul a legjobb történeteket senkinek nem meséli el az ember. A legjobb történetek általában titokban maradnak, szigorúan őrzött, időn túli hidakká válnak azok között, akik megélték. De ettől még az elmesélés vágya megmaradt. És ez a vágy úgy repít vissza az emlékek szeméttelepére, mint sirályt az éhség.

3. A rövid távú memóriát jobban zabálja, mint bármely tudatmódosító szer. „Hová az ördögbe tettem a citromfacsarót? Tegnap még itt volt." Közben folytatod a novellád egyik jelenetét. Fejben. Felbotlasz a saját cipődben, rátaposol a gyerek játékára, belerúgsz a súlyzóba, ágy lábába, először a feleséged látja el a sebed, aztán már restelled jelezni, mert rosszabb vagy, mint egy járni tanuló csecsemő. Amikor felkiáltasz, gyorsan az öklödbe harapsz. „Szóltál, drágám? Minden oké?" Szinte semmire nem emlékszel, amit az elmúlt egy órában megígértél, vagy amire gondosan felhívták a figyelmed, de bármi pontosan felidézhető a gyerekkorodból. Szerelmek, traumák, első játékok, csínytevések és az értük kapott cinkos elismerések, szobafogságok, nagy büdös pofonok, combizmon eltört fakanalak, verekedések, bugyilehúzások. „Szívem, nem láttad a cumisüveget? Nálad volt utoljára." Levezetsz tíz kilométereket, és nem tudod, hogy kerültél oda, ahova. Robotpilótán vagy, de az őzeket még kiszúrod az út mentén. Meg a csajokat, bárhol, bármikor. Ha a gyerekkel vagy, próbálod ezt a halhatatlanságösztönt, ezt az egész fajfenntartó késztetést kikapcsolni. Elvégre már túl vagy ezen. Most már nem hibázhatsz. Pár perc múlva fordítva adod rá a cipőt, a sapkáját elhagyod. „Nem hiszem el, hogy nincs meg a

SZEPESSY BÉLA: KUN BÉLA
LINÓMETSZET, 30X20 CM

kismaci! Pedig azt úgy szerette!" Visszamész a parkba, keresed, és találsz egy jó végszót. Egy másik mondatot kijavítasz gondolatban, aztán jeges döbbenettel állsz, és tudod, hogy ennek nem lett volna szabad megtörténnie, de már hallod is a feleséged közeledését, mintha a TEK rontana be a nappaliba: „Mi volt az előbb a kezében? Lenyelte? Hova lett? Köpd ki, köpd ki, hallod!?" Menetrendszerű pánikrohamokon esel át, egyre rutinosabban. Szeretnél, de nem tudsz leállni.

4. Akkor sem állsz le a fejben írásról, amikor a kollégákkal, szomszédokkal beszélgetsz. Legtöbbször csak mosolyogsz és bólogatsz, esetleg ráncolod a homlokod és csóválod a fejed. Fogalmad sincs, miről beszélnek, de az intonációból kikövetkezteted, mit várhatnak el tőled. Néha jegyzetelsz, de utána elfelejted, hová írtad. A telefonodat, a pénztárcádat, a napszemüvegedet, a kulcsaidat mindennap úgy fedezed fel a lakásban, mint Kolumbusz Amerikát.

5. Amikor elküldöd az írásod egy szerkesztőnek, berúgsz, hogy végre kész, és elengedted. Éjszaka felriadsz, hogy itt-ott mégis át kellene írni. Elintézed. Miután megjelent, jön a kétségbeesés, a szülés utáni depresszió. Félre fogják érteni, nem fogják szeretni, kiközösítenek, hagyni kellett volna a francba. Később, mikor átlapozod a tiszteletpéldányt és a saját írásodhoz érsz, melegség járja át a szíved. Próbálod úgy olvasni, mintha nem te lennél. Ki a legnagyobb név, aki ugyanebbe a lapba írt? Mintha ő olvasná. Megdicséred, szinte helyette is felfedezed magad. Aztán megint ünnepelsz. Magányos tejfakasztókat tartasz. De megint jön a szorongás. Ezt azért mégsem kellett volna kiadatni. Maradtam volna névtelen, fejben író. Végre elindulnak az új narrációk a fejedben, a hétköznapok tálcán kínálják a szinte kész jeleneteket, figurákat. Csak nehogy ezt is megírjam! Megint folytatod. Nem alszol. Egyre karikásabbak a szemeid, de a szemüveg eltakarja, elvégre ez a dolga. Közben megromlott ételeket dobsz ki a hűtőből, a por egyre vastagabb a könyvespolcokon, el nem olvasott kötetek tornyosulnak az éjjeliszekrényen, megválaszolatlan e-mailek nyomasztanak. Filmet nem láttál rég, jó filmet még régebben. Színházba kellene menni, múzeumba, kirándulni a hegyekbe, családtagokat látogatni, jelen lenni. Jelen lenni, és közben titokban írni, írni, írni – fejben.

6. „Fejben ír." Látod, ahogy a terapeutád próbálja elrejteni előled a mosolyát, miközben a fehér lap tetejére jegyzetel. Védekezőn egyik térdét a másikra helyezi, felveszi a diótörő alakzatot, és közben amellett érvel, biztosan más írók is így vannak ezzel. Véleménye szerint a zsenitudat önmagában nem patologikus, de érdemes lenne felidézni a gyerekkori élményeimet, különös tekintettel az anyámmal és a mostohaapámmal való kapcsolatomra. Nem érti, hogy esszenciális különbség van az író és a fejben író között. Vagy csak úgy tesz.

7. Amikor két fejben író találkozik, beszélgetésük csupa közhely és hallgatás. Mint két zsebtolvaj, akik megpróbálnak túljárni egymás eszén. Mint két diplomata, akik félszavakból is tudják, meddig mehetnek el. Mint két kém, akik egymásról írnak jelentést.

8. A legrosszabb fejben írók néha felolvassák másoknak, amit nem bírtak magukban tartani. Egyszer megkérdeztem egy nálunk vendégeskedő költőt, miért olvasta fel a versét. Nem is értette a kérdést, és valószínűleg máig nem érti. Kár érte. Tehetséges fejben írónak indult.

9. „Meséljen még, milyen az igazán profi fejben író! Attól profi, hogy pénzt kap érte?" A terapeutám elég hihetően hozza a kíváncsi riporterfigurát. A fejben írás áfamentes, de

Magyarországon tudtommal még senkinek nem sikerült kertes házat vennie belőle. A fekete öves fejben író nem osztja meg publikációit a közösségi médiában. Nem az ismerőseinek ír. Azt szeretné, ha a tudtán kívül olvasnák. Mint amikor meghal egy közeli hozzátartozónk, és nem akarjuk, hogy sajnáljanak bennünket, de belül vágyunk rá, hogy a dolog valahogy kitudódjon, és kicsit megértőbbek legyenek velünk.

10. A fejben írás egyik legnagyobb kísértése: többször megírni ugyanazt. Ilyenkor nem szégyen külső segítséghez folyamodni. Egyesek végső elkeseredettségükben legépelik, papírra vetik rögeszméiket. Itt különösen óvatosnak kell lenni! A legépelt kézirat olyan, mintha máris könyvet írtunk volna. Ha egy mód van rá, kerülni kell.

11. A politikai újságíróról csak szőrmentén. Főállású újságíróként mondom, higgyék el: lényegesen kevesebb a hír, mint a hírnök. A hírnök funkciója a dráma műfajában évezredek óta a költséghatékonyság. Kevesebb változást kell a valóságban bemutatni a nézőnek, ha az események elmesélhetők pár szavas jelenetbe beküldött segédszínésszel. A politikai újságíró nem más, mint a hírnököt alakító segédszínész és az önmagát eláruló fejben író találkozása a közélet színpadán.

12. A felnőttek számára készülő mesék után megvizsgáltam a gyermekeknek szánt irodalmat is. A zavarba ejtően bőséges kínálat láttán arra jutottam, az író és a fejben író nem szükségképp olvasó. Különben a gyerekkönyvtárakban nem lenne több száz azonos tartalmú kiadvány, amelyből az emberfia megtudhatja, milyen hangot ad ki a kacsa, a kiscica és a tehén. Lassan több a könyv, mint fejben író.

13. Az autentikus fejben írás legközelebbi rokona a jazz. Folyamatos nyomdakész improvizáció, amelynek legnagyobb része nyomtalanul tűnik el a semmibe. Bár sokan úgy vélik, a kéziratok legbiztonságosabb tárolása a publikáció, végül hasonló eltűnés vár az irodalmi lapok és könyvkiadványok garmadájára is, csak ott valamivel több hulladék keletkezik. A fejben írás politikailag korrekt és ökotudatos választás.

14. Nem szabad megrettenni a fejben írás örömétől. Ebben a műfajban bármelyik nap meg lehet írni egy-egy provokatív és szórakoztató könyvet anélkül, hogy kitagadna a családod, elveszítenéd az állásod vagy a kiadó bizalmát. Unalmas könyvet írni nagyobb bűn, mint nem megírni. Ennél csak az nagyobb, ha valaki még el is olvassa. A bűnök legmélyebb bugyra pedig azé a kritikusé, aki a rossz könyvekről ír elmarasztaló, tehát rossz kritikát.

15. A jó kritika mint aktus nem más, mint a fejben író rituális öngyilkossága a nyilvánosság előtt. Egy nála nagyobb ügy érdekében önmaga által megfeszül, mint a zseniális íróhoz valóban méltó és igazságos zseniális olvasó (ergo kivételes tehetségű fejben író), aki marketingszakemberként harmadnapra feltámad az irodalmi lapok könyvismertető hasábjain.

16. A cenzúra eltörlése, a szólásszabadság, a különböző ösztöndíjak, a rengeteg olvasó, egyszóval a modern könyvipar tönkreteszi a fejben írás több évezredes kultúráját, és a legígéretesebb gondolkodókat is a hivatás elhagyására csábítja.

17. Ismeretlen szerzőtől származó sírfelirat, amelyet minden igazán nagy tépelődő megérdemelne: „Fejben írt. Fejben összetépett."

18. A pszichiátriai zárójelentésem konklúziója is hasonló: „Azt hiszi, fejben ír. A társadalomra veszélytelen. Évente kontroll javasolt."

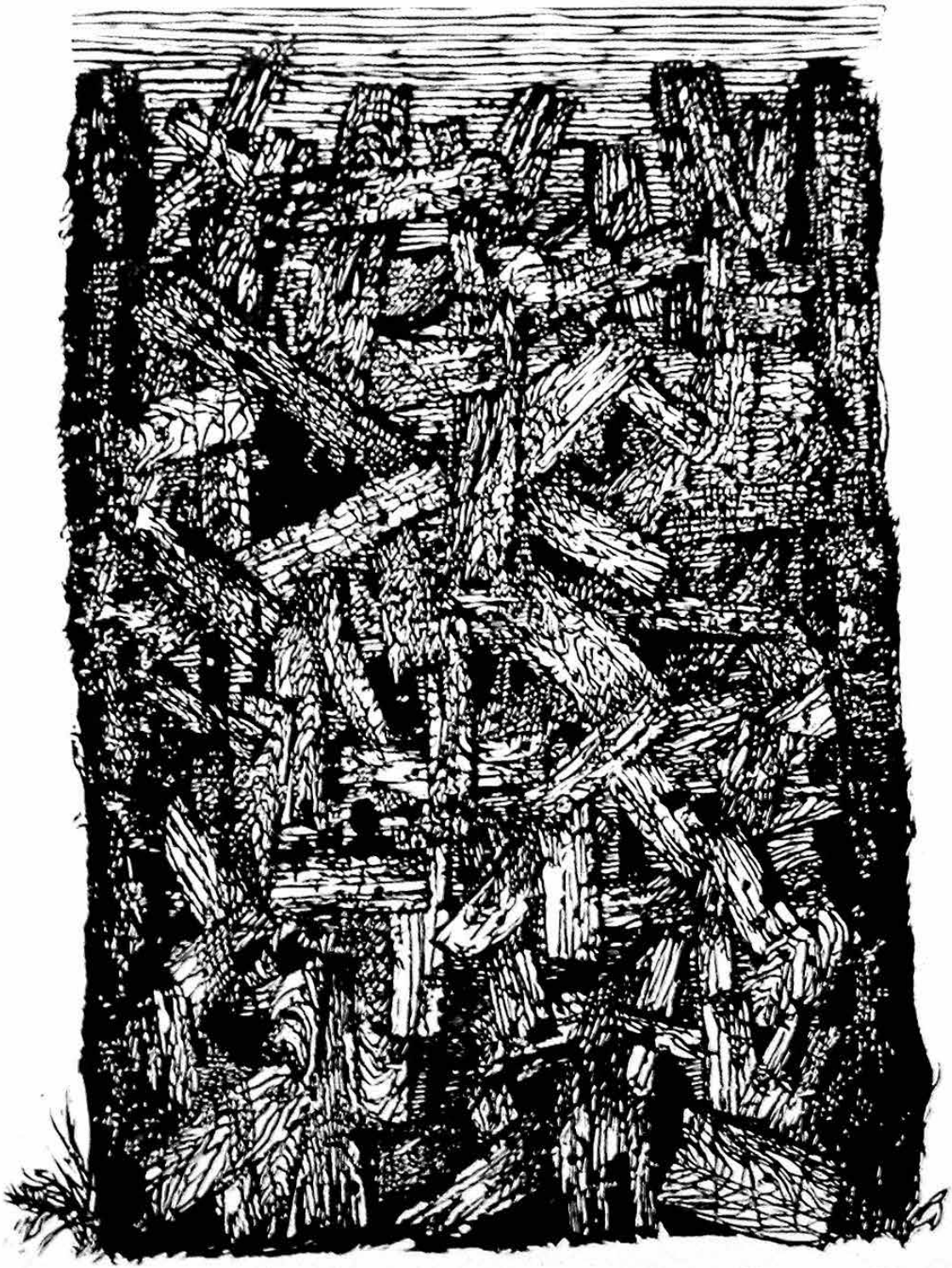

VIDÉKI PÉTER

NINCS VISSZATÉRÉS

Jászberényi Sándor: Mindenki másképp gyászol. *Kalligram Kiadó, Bp., 2023*

A hazai kortárs próza egyik legtehetségesebb elbeszélője regénnyel (novellafüzérrel?, kerettörténetbe ágyazott novellákkal?) jelentkezett, ami egyáltalán nem meglepő, hiszen a *Varjúkirály* (2020) novelláiból kiolvasható családtörténet már sejtette a nagyobb epikai megvalósulás iránti igényt. A *Mindenki másképp gyászol* horizontjából tekintve mintha már régóta íródnának a Maros nevű író-elbeszélő világszemléletét feltáró regény vázlatai. Több, az előző kötetekből (*Az ördög egy fekete kutya és más történetek*, 2013; *A lélek legszebb éjszakája*, 2016) ismerős helyszín jelenik meg a műben, például a számunkra egzotikus Sínai-félsziget, de a fő színtér napjaink közeli háborús zónája, az orosz–ukrán háború donbaszi frontvonala. Az említett kötetekben akkor volt igazán hiteles a megszólalás, amikor elbeszélője a hazai konfliktusokat a tőlünk távol eső közel-keleti vagy afrikai helyszínek mellé rajzolta. A most tárgyalt elbeszélésekben már minden egybeér, mert ez a háború már a mi háborúnk, és mintha Egyiptom is közelebb került volna. Marosban már nincs semmi idegenség, mindenhol otthon van: maga a háború vált otthonossá. Háborús történetek íródnak hát tovább az ukrán–orosz konfliktus hátterében vagy előterében, miközben az elbeszélő fotóriporter életének újabb epizódjai – gyerekével való együttlét, a válás, egy régi barát temetése – még pontosabban rajzolják ki, hogy miért is vált alkoholfüggő humanista macsóvá Maros: „Egyszer egy kritikus azt mondta a könyvemről, hogy nem tudom ábrázolni az erőszakot. (…) Én nem vagyok katona. Fotós vagyok. (…) A feleségem kiszedte a revolveremből a töltényeket. (…) Mert arról fantáziáltam, hogy megyek, és ábrázolom neki az erőszakot" – meséli szanatóriumbeli társának. Erre rímel az az egyiptomi jelenet, amikor Maros úgy próbál megszabadulni az ital és a drog fogságából, hogy penitenciaként – egy beduin apa és fia vezetésével – körbegyalogolja a Sínai-félsziget sivatagát. Az apának megjelennek a dzsinnek, a gonosz szellemek, és mivel erősen érzi jelenlétüket, megátalkodottan imádkozik. Egy későbbi, terroristákról szóló újságcikkből derül ki, hogy az apa a saját fiában sejtette meg a gonoszt, végső soron a háború jelenlétét. A valóság és szürrealitás egymást erősítő elemei újfent megjelennek, de Maros Dániel fiatalos vagánysága mintha szelídült és öregedett volna. Persze a szenvtelen részvét, a humor, a rémségekről való anekdotázás, a publicisztikus érvelések, illetve a morál és a praktikum önreflektív megkülönböztetése továbbra is sajátossága az elbeszélő Marosnak.

A kerettörténet első szövegében a frontról hazatérő, húsz éve háborús tudósító-elbeszélő poszttraumás stressz szindróma tüneteivel (idegesség, rohamok, félelem, rettegés, pánik – egy műanyag palack durranására földre veti magát) és a kontrollvesztés szégyenével pszichiátriára kerül, illetve a felesége küldi oda. Később a *Magok* című szövegben válik egyértelművé – ami persze végig sejthető –, hogy azonos Maros Dániellel, aki az egyes szám harmadik személyben írt betétnovelláknak néha (fő)szereplője, máskor a történetek tanúja, és van, amikor fizikailag nincs

KUN PÉTER: ELMENTEK OTTHONRÓL II. LINÓMETSZET, 40×30 CM

is jelen. Máshogy közelítve: az elbeszélő a fronton, a szanatóriumban megismert katonák történeteit, illetve a saját élettörténetét írja önálló novellákként is olvasható elbeszélésekké. Maros figyel, szemlél és cselekszik, vagy „csak" megtörténnek vele az események. Ez a kívülállás és belül levés kettősége, illetve a kerettörténet és a betétnovellák szereplőinek közös nagy történetbe kerülése adja a regény lüktetését. Az első történet negyvenes, szőke pszichiáternője, aki a csoportfoglalkozásokat vezeti, az utolsó kerettörténetben már Maros szeretőjeként, lelkileg kiüresedve élvezi a szexpartikat. A közbeeső történetekben a szereplők belső világából rémálmok jelennek meg, folyton hallatszanak az üvöltések, a nyögések, míg kívül harci cselekmények, ostromok és evakuálások zajlanak. A külső és belső világ dialógusában feszülő történetek csattanóval záródnak, és sokszor csak a lezárás révén válnak érzékelhetővé a párbeszédek rejtett tartalmai. Például a *Vár a család* című novellában Petya, az ukrán mesterlövész őszinte odaadással beszél feleségéről és gyerekeiről, akikről egy bordélylátogatáskor derül ki, hogy már az orosz invázió első napjaiban meghaltak. Vagy a *Hilton Avgyijivká*ban a harcba induló katonák azért imádkoznak, hogy az Isten hátha meggondolja magát, miközben Isten már mindent eldöntött.

A betétnovellák (a kurzivált egyes szám első személyű kerettörténetbe ékelődnek az egyes szám harmadik személyű, álló betűvel szedett darabok) mindegyike hordozza a jól megcsinált novella (csattanó, elhallgatások, kihagyások, feszes párbeszédek, sűrítés) sajátosságait, miközben az egymáshoz hol gyengébben, hol erősebben kötődő szálak elegánsan formálják regényszerű szövegtestté a térben (ukrajnai front, Egyiptom, Magyarország, Amszterdam, Németország) és időben (talán 2014-től 2022-ig datálhatók az események) változatos szövegeket. Az egybeszövés legsikerültebb példája egy Anton nevű sorkatona, Maros szanatóriumi szobatársának, a donbaszi harcok túlélőjének története, akinek megjelenik egy fekete szárnyú angyal. A kerettörténetben éjszakai látomásként kelt félelmet a betegek és az ápolók körében, míg az *Angyal* című elbeszélésben Abbadonként, a halál pusztító angyalaként jelzi társai pusztulását.

A már említett *Magok* című novellában egy közel évtizede harcoló ukrán katona minden éjszaka zokog álmában, de nem a harctéri kegyetlenkedések miatt sír, hanem azért, mert az „őrült" öregasszony neki is ad a halált hozó napraforgómagból („hogy nőjön ki belőletek, amikor meghaltok Ukrajnában"), ami eddig az orosz hódítóknak járt. A *Hosszú az út a szerelemig* című darabban a valószínűleg AIDS-es férj önkéntelenül áll bosszút az őt tönkretevő feleségén – kifizeti a nő által követelt pénzt, majd lefekszik vele. A *Kegyelem*ben a jó útra térni igyekvő, börtönből szabadult drogdíler bűnözőt a véletlen, maga az „isteni kegyelem" menti meg a lebukástól. És közben az olvasó is a „rossz" oldalra kerül. A *Farkasok között* című szövegben az ölés humánus eszközként jelenik meg a kegyetlenkedéssel szemben. Az apa elteszi láb alól a részeg szomszéd által folyamatosan kínzott kutyát, miközben azt hazudja fiának, hogy az a farkasok közé állt. De kik is az igazi farkasok? Mit jelent az erőszak a hétköznapokban? Mi a szabadság?

Jászberényi szerint ott a háború mindenhol: a mondatainkban, a mozdulatainkban, a zsigereinkben. A halál, a pusztulás magvait már mindenhol elvetették, nemcsak ellenségek között zajlik a háború, hanem egy nemzeten, városon és falun belül – barátok, iskolatársak és házastársak között is. Mintha mindenki háborúban állna, ahogy ezt a bevezető szövegben (*Kincugi*) az elbeszélő kétértelmű mondata sugallja: „Lesz egy háború, amiből egyszerűen nem jövök majd vissza." Terápiás társa pedig így szól: „El kell fogadnod, hogy nincs visszatérés", amit a jelen valóságában zajló háborúra fókuszálva Maros be is lát: „Nincs

visszatérés. Ukrajnában éppen egy egész nemzedék nyomorodik meg. Azoknak sem lesz részük a normális életben, akik egyébként életben maradnak." A nincs visszatérés gondolatára utal a könyv borítóján látható kincugiszobor, ami a törött cserépedény arannyal összeragasztásának japán művészetét idézi, és amit a kerettörténet pszichiáternője terápiás módszerük elnevezésére használ. Az „eltöröttek" defektusait ki lehet javítani, vagyis lehetséges valamilyen terápia, de az összeillesztések mindig látszani fognak, sőt fénylenek, mint az arany. A *Hosszú az út hazáig* című novellában az elbeszélő pszichiáter szeretője egy elképzelt beszélgetésben a személyiség teljes átalakulását konstatálja: „Aki sokat táncol az ördöggel, az hasonlítani kezd hozzá. (…) Senki sem jut haza egy háborúból. Nem azok jönnek vissza, akik elmentek." Az ember természete a háború, antropológiailag kódolt állapot, ami nem jelenti azt, hogy nem létezne az életnek másik perspektívája, hiszen a végállapotot ábrázolni képes regény már önmagában egy másik nézőpont. Egy olyan perspektíva, ami felveti a kérdést: lehet-e esztétikailag érvényesen beszélni a háborúról? Válasz nincs, vagy talán mégis: egy elbeszélésen belül képtelenség.

Jászberényi regényében az a legfeltűnőbb, hogy létezik benne egy nehezen artikulálható moralitás. Vannak hősök, akik „el vannak törve". Hősök, akik a hazájukat védik. (A mű képvisel egy olyan ukrán szempontot, ami szerint már nyolc éve tart az orosz szeparatisták Ukrajna elleni háborúja.) Nincs igazság, de nincs relativizmus sem. Annak, akit megtámadtak, akinek megölték a családját, akinek lerombolták az otthonait, annak igaza van. Van részvét és van részvéttelenség. Van vállalható nézőpont. A *Mars-mentőakció* két film – Ridley Scott *Mentőexpedíció* és Brian de Palma *Mars-mentőakció* – kontextusában mutatja fel a morált, a végállapotban is megmutatkozó emberséget. A bombák fenyegetésében egy fiatal anyuka szeretne eljutni a kórházba, mert már elment a teje, és így nem képes megszoptatni négyhetes gyerekét. A képzeletében megjelenő filmhősök segítenek neki az akadályok legyőzésében, mígnem egy tankban szolgáló katonák viszik el a célig. Az ukránok „igazságát" Maros nézőpontjából ki is mondja: „Ukrajnában éppen új nemzet született, új mítoszokkal. Az ukránok egy birodalomnak álltak ellen, és a birodalom recsegni kezdett. Kibaszott hősök voltak mind, avítt regények hősei a múltból, Maros pedig úgy gondolta, hogy ott a helye velük." Akár a *Meztelenek és holtak*ban vagy *A halál ötven órája*ban.

Külön elemzés tárgya lehetne a történetekhez választott mottók – legtöbb esetben az alternatív rockszcénába tartozó emblematikus dal – és a szövegek viszonya. Majdnem mindegyik zeneszám olyan asszociációkat nyit meg a szövegek értelemzésével kapcsolatban, amelyek megerősítik vagy kitágítják azok olvashatósági kereteit. Néhány példa. A *Kincogi*ban mottója, a The Avalenches *Frontier Psychiatrist* című száma egy gyermekben szunnyadó gyilkolási ösztön terápiás kezelésében a normalitás és abnormalitás határhelyzeteit villantja fel. A civilség és katonalét közötti mezsgye így válik az őrültség szinonimájává az egyik pszichiátriai beteg megszólalásában: „A háborúba nem mehetek vissza. A civil életben félek, hogy megölök valakit. A klinika valahol a kettő között van." A *Hosszú az út hazáig* mottója a Blues Saraceno *Dogs of War* című dala, aminek refrénje a háború nagyon is emberi logikáját tárja fel, s teszi még kegyetlenebbé az ellenség iránti részvéttelenséget. A Radiohead *No Surprises* című száma pedig fokozott együttérzést kelt *Az ember is hús* című novellában szereplő idős házaspár iránt, akik kórházról kórházra keresik elesett fiúkat, míg végül az idős apa rádöbben, hogy „valamikor be kell fejezni a keresést". Önbecsapására felmentést adunk, hiszen nem élhet egész életében bizonytalanságban, hamis reményeket táplálva. Ahogy senki sem. És Jászberényi nagyon tudja ezt. Akár Maros Dániel.

ÉLET.MŰ

Oravecz Imre: Alkonynapló. *Magvető Kiadó, Bp., 2024*

Mi lett volna, ha…?, teszi fel önmagának újra meg újra a kérdést az *Alkonynapló* írója, kijelölve a válaszok terét, a belső világot, és a személyesség radikalizmusával – a feltételes módú párhuzamos valóságban egy már megtörtént, de még jelen lévő élet bizonyosságában – hitelesen tudósít az emberi létezés végességéről. A napló tehát íródik, ki tudja, milyen régen, talán már évtizedek óta, de csak most találta meg a formáját: *„(Vers, napló)* Egy majd negyedszázada megjelent verskötetet, *A megfelelő nap* új kiadását készítem elő. Csodálkozva látom, hogy számos darabja elmenne naplóbejegyzésnek is, annyira személyesek és egyigényűek, és felvehetném őket az *Alkonynaplóm*ba. Csak a sortördelésen kellene változtatnom. Már akkor írtam ezt? Vagy bizonyos életkor után, anélkül, hogy tudatosulna bennünk, naplót írunk? Vagy azt is?" A végességet ideiglenesen legyőző ismétlés, helyreállítás és visszatérés Oravecz Imre lírájának lényeges retorikai sajátossága, s ez a naplóban úgy realizálódik, hogy a mindent megírás illúziója, az élet naplóba rögzítése kerül a központba. Az *Alkonynapló* szövegeinek jelentős része így akár prózaversként is működhetne, és ez egyes bejegyzéseknél valóban tördelés kérdése, míg bizonyos darabok nagyobb epikai megvalósulásért kiáltanak, amire – bevallottan – már sem ereje, sem ideje nincs a naplóírónak: *„(Prioritás)* Reggel számba veszed napi teendőidet, konzultálsz az asztali naptárral is, amely az időszerű határidőkre emlékeztet. A biztonság kedvéért mindent külön cetlire is leírsz, párat mégis elfelejtesz, mert elfelejted megnézni a cetlit. Ne bosszankodj, vedd könnyedén! Már csak egy igazi feladatod van: meghalni. Ehhez képest minden más elhanyagolható, mellékes." Marad élet és íróság egymást kijátszó nekifeszülése: a naplószerű feljegyzések.

Az Oravecz-életmű naplónak álcázott elmúlásnarratívája töredékeit olvashatjuk az *Alkonynaplóm*ban, amik a személyesség végletesnek tűnő megnyilatkozásaiként az irodalomban, végső soron a nyelvben való létezést mutatják fel a nagyon is valóságos öregedéssel, magával a halállal szemben: *„(Egy mondat)* Márai szerint mindennap írni kell, ha nem többet, legalább egy mondatot. Ez volna az egy mondat mára, de nem érzem, hogy több jogom lett élni." Oravecz már első kötetében, a *Héj*ban (1972) tematizálja az elmúlást, és versnyelvének fontos jellemzője a töredékesség, amely ott poétikai eljárás, a szerkesztettség része, a naplónak azonban műfaji adottsága. A napló horizontjából tekintve a dolgok, a tárgyak, a környezet, az én tényszerű, a maga valóságában minél pontosabb rögzítése nem pusztán írói, hanem emberi feladat, vagyis: életmű. A napló élőbeszédszerű nyelve, elementáris személyessége, a szülőföld, Szajla és a kaliforniai utazások tematikája az *Egy földterület növénytakarójának változásá*tól (1979) kezdve Oravecz minden lírai megnyilvánulásának jellemzője. Az *1972. szeptember* című remekmű pedig nem pusztán a megidézettsége miatt vonódik be az *Alkonynapló* olvashatóságába, és nem is a J.-hez kapcsolódó szerelmi bejegyzésszálak magától értetődő kapcsolódása okán, hanem elsősorban azért, mert a szerző az említett mű *Előszavá*ban arról szól, hogy „ez a mű mégis úgy kezdődött, mint holmi asztalfióknak szánt vallomás, keltezés nélküli naplóként." Hangsúlyozzuk újra, hogy a napló régóta íródik tehát, mintha élet és mű a fikciót teljesítené be, mint ahogy a bejegyzésekben többször reflektált *Halászóember*ben (1998) az öregség-tematika már egyértelműen megjelent, akár a világ- és énértés egyszerre nagyon is kézzelfogható és titokzatos jelenbe feszülései a Szajla-versekben.

A naplóban tapasztalható őszinteség, kitárulkozás, az olvasó együttérzésére jó ízléssel apelláló hang *A megfelelő nap* (2002), majd a *Távozó fa* (2015) című kötetekben teljesedett ki, de azokban maga a forma fegyelme nem engedte, hogy a szerzőt állítsuk a versbeszélő helyébe. Az *Alkonynapló* esetében megengedhető, mert a napló műfaji sajátosságai révén maga a szerző köti az egyezséget az olvasóval. Arra azért Oravecz is figyelmeztet, hogy bár a legfontosabb a személyesség, és nincs fikció valóság nélkül, de azért a legszemélyesebb valóságot a jól megírt fikció teremti: *„(Rácfalu)* A déli ablakból odalátok. Az Árvai-tanyát nem látom, eltakarja a Répástető lába, de tudom, hogy ott van, mert oda helyeztem az *Ókontri*ban, üresen, gazdátlanul, ahogy '56-ban Steve-ék magára hagyták, holott nincs ott semmi, csak parlag, gaz, dudva, mint a regény írása idején." A látszólagosnak vagy álnak is nevezhető napló minden töredékében kapcsolódik a szerző poétikai szemléletéhez, és igazolja azt a pozíciót, ahonnan minden Oravecz-szöveg szól: *„(Hetvenöt után)* Már semmi nem az, ami", mert „már mindenről ugyanaz jut az eszembe" *(Kerítés, Távozó fa)*. Az Oravecz-lírában működő beszélt nyelv kiteljesedik a naplóban, és a referencialitást játssza ki derűsen halálos komolysággal. Mert minden azért történik, pontosabban íródik, hogy ne kelljen szembenézni a végsővel, a halállal, miközben mást sem tesz, mint szembenéz vele: *„(Vívódás)* … Mit kellene hát tennem? Érjem be a puszta létfenntartással? Akkor meg mit szegezzek szembe a hanyatlással, a pusztulással, a véggel?" Akárcsak lírájában, a naplóbejegyzésekben is az énnek a létezésben, a mindennapi cselekvésekben való megnyilvánulásait kutatja az elemi megkapaszkodás minden heroizmust nélkülöző, hiteles, őszinte gesztusaival. Az emlékek és álmok, illetve a fizikai-tárgyi-természeti mikrovilág aprólékos feltérképezése és leírása zajlik. A hanyatlás, az öregség mindennapos tapasztalata íródik, egyre közelebb kerülve a halálhoz.

Akárcsak *A rög gyermekei* regénytrilógiában és a versekben, úgy a naplóban is a természetközeli életforma pusztulásáról szóló beszéd, illetve a veszteségek számbavétele az ember megöregedésének elbeszélésére, illetve leírására szolgál: *„(Fájdalom)* Fáj, hogy a földben a föld szajlai művesei, parlagon a határ, és letarolva az erdők. Nem először vagyok így, és nincs is kapcsolat a kettő között, mégis ma akkor tört rám ez az érzés, mikor arra gondoltam, hogy emberi számítás szerint nem megyek többé Kaliforniába…" Az élet és nemlét viszonyát azonban nem teszik érthetővé az analógiák, nem válnak értelmezési ponttá halál utáni jövőre utaló megjegyzésekben. Sem az Istenben való hit, sem Oravecz egyik legkedvesebb szerzőjének, Thomas Merton amerikai szerzetes írónak a mindennapos olvasása nem iránytű az öregséggel vívott mindennapos küzdelmében, a róluk szóló bejegyzések nem súlyosabbak, mint a mindennapos rutinfeladatokról szóló leírások. A naplóbejegyzések töredékes súlyozatlanságai, a test és szellem hanyatlásának önmagától elidegenedett leírásai azt sugallják, hogy még nem-lenni is nehéz lesz. Akár a *Távozó fa* című kötet *Naptár* című versében: „azt is képes lennék megbecsülni, / mennyire lesz sötét a sötét, / mikor már nem leszek, / de ettől óvakodom." Az örökkön pusztuló, de folyton újjáéledő természet monoton rendje nem párhuzamos az emberi lét elmúlásával, az ember nélküli természet öröklétet állító megújulása nem ad választ a végességre, de létezése mégis derűt sugároz a végességét belátó beszélőnek, és a figyelő tekintet kénytelen tudomásul venni, hogy számára nincs tavasz, csak ősz van, és közeleg a tél: *„(Évszak az évszakban)* Megszűn-

tek a hajnali fagyok, fakad a fű, rügyeznek a fák, fészket épít a kerti rozsdafarkú, megjött és énekel a mezei pacsirta, a barátposzáta, előbújtak a suszterbogarak. Minden megújul vagy készül a megújulásra. E tavaszból kilóg az ősz, az én őszöm."

Oravecz megtalálja azt a tekintetet, ami nélkülözi önmagát, és egyszerűen csak van: mintha a személyesség a szerző nélkül is létezne, mintha a tér és pillanatai önmagukban is lennének, és minden történés megtörténne nélküle is. A beszélő én már idegenként tekint önmagára, és a napló is ekképpen íródik: „*(Nyilatkozat)* Nem tudok mit kezdeni a kisfiúval, a kamasszal, az ifjúval, a javakorabeli férfival, aki voltam. Értetlenül állok döntéseik, vágyaik, örömeik, bánataik előtt. Miért tették, amit tettek, és miért nem, amit nem. Mi motiválta őket, mit reméltek. Elidegenedtem tőlük, vagy sosem voltam azonos velük." A *Távozó fa* című verskötet *Öregség* című versében maga az öregedés tapasztalata mutatkozik önelidegenítésként („Néha olyan, / mintha én nem én lennék, / hanem valaki más, / egy nehézkes, űzött idegen, / ki a bőrömbe bújt"), és mind a verskötetben, mind a naplóban a régi fényképek leírásai az egykori és jelenkori önérzékelés bizonytalanságát tanúsítják. Sokszor lehet az az olvasó érzése, hogy az előbb említett verskötet időnként síron túlról visszatekintő lírai beszélőjének tárgyszerű, értékeléstől mentes, önmagát már nélkülöző világértelmezését tapasztalná, pl.: „A falban ablak, /az ablak előtt terasz, / a terasz alatt sziklakert, / a sziklakert lábánál udvar, / az udvar végében melléképület, / a melléképület mögött fakoronák, / a fakoronában rések, / a résekben völgy, / a völgyön túl hegy, / a hegyen erdő, / az erdő felett égbolt, / az égbolton felhők, / a felhők közt nap, / mikor dolgozószobámból ezt látom, / még éltem." Rendkívül következetes poézis ez: minden sora az életmű darabjaiból következik és értelmeződik. A minden felesleges díszétől megfosztott, lecsupaszított, élőbeszédszerű költői nyelv a határára érkezett. Előlép tehát a szerző, mintha azt állítaná, én voltam ott mindenhol, minden sorban, minden versbeszédben, minden közelben és távolságban. A költői nyelv erőteljes redukciója prózát kíván, ami meg is született a regénytrilógiában, és most a naplóban. Nincsenek fejezetek, hiányzik az időrend, de minden bejegyzésnek van címe, akár egy versnek. A rendkívül rövid, egy-két sortól az egy-két oldalig terjedő bejegyzések álmok, emlékképek rögzítései, természeti megfigyelések, műveihez írt kommentárok, bölcseleti reflexiók, vallomások, önkorrekciók, intelmek, prózaversek, járványreflexiók, kései szerelem epizódjai, kezdések és befejezések. Vannak ismétlődő témák, mint az autista kamasz fiával, M. T.-vel való ellentmondásos, elhidegülő kapcsolta, a Covid-járvánnyal összefüggő mindennapos töprengések, kényszeres cselekvéssorok leírásai, Szajla pusztulása, *A rög gyermekei*hez kapcsolódó, a valóság és fikció viszonyát boncolgató elmefuttatások, a kaliforniai utazások emlékei és a nála jóval fiatalabb J.-vel feléledő szerelmi kapcsolatának sokszor önsajnáló, de reflektált „szappanoperája". A bejegyzéseket nem szükséges lineárisan olvasni, bár a folytatólagos olvasás néha történeteket láttat, sőt mintha íródna egy leltárszerű, számokba fojtott, soha meg nem írható történet a halálon túlról. Az *Alkonynapló* irodalmi konfesszió, amire a naplóíró önleleplezően utal is: „*(Naplóírás)* Személyes vagyok és őszinte. Vagyis az igazat írom. De a magam igazát. Ami azt jelenti, ami nem illik a magamról alkotott képbe, azt elhagyom. Ritkán van ez, de van. Tehát csalok…" A magam igaza: párkapcsolat és magány, gyerekkor és öregség, aktív élet és betegség, élni akarás és közelgő halál a mindennapos cselekvések és a monoton napirend hálózatában. Minden tárgyban, mozdulatban, megfigyelésben emlékek és hozzájuk kapcsolódó élmények sorjáznak, és mindezekben megannyi tapasztalat, tudás, élet és irodalom. A beszélő beszámol hanyatlá-

sáról, miközben minden bejegyzéssel az életre szavaz, és van, amikor ki is mondja: „*(Felszólítás)*… A fűszálak, a kakukkfű illata, a barátposzáta éneke, az alkony sárgája, az őszi kikerics, Okoska, Berzsenyi, Kosztolányi miatt is kell és érdemes még élni." És az amnézia és romlás közepette ott a derű: egy új nyelv, az olasz megtanulása, a szerelem, az aktív szexuális élet, a kertészkedés vagy éppen a mindig legutolsó utazás Kaliforniába. Magának az öregség fogalmának is van derűje: „*(Hamar)* Gyerekkoromban, ha arról volt szó, hogy eljárt felettük az idő, az öregektől sosem hallottam, hogy *megöregedtünk* vagy *régen születtünk*, mindig azt mondták*: hamar lettünk*." A naplóíró néha teljesen lecsupaszítottan áll előttünk, és az intimitásig kitárulkozó vagy önkritikus. Szól szexuális vágyairól, egri gimnáziumi éveinek megalázásairól vagy éppen fia nevelésével kapcsolatos hibáiról. Fél a demenciától, bevallja rossz tulajdonságait, kontrollmániáját, bizonyos ügyekben való passzivitását, a magán- és irodalmi életbeli sértettségeit. Megjelenik az irodalomhoz (Thomas Merton, Csehov, Tolsztoj, Csáth Géza, Mikszáth, Móricz), a mesterekhez és pályatársakhoz való viszony (Márai Sándor, Esterházy, Pilinszky, Weöres, és vannak, aki csak kezdőbetűvel). Vagyis minden: élet és íróság. És maradnak a kérdések: „*(Három kérdés)* Meddig még? Hogyan akkor? És azután?" Mindannyiunk kérdései.

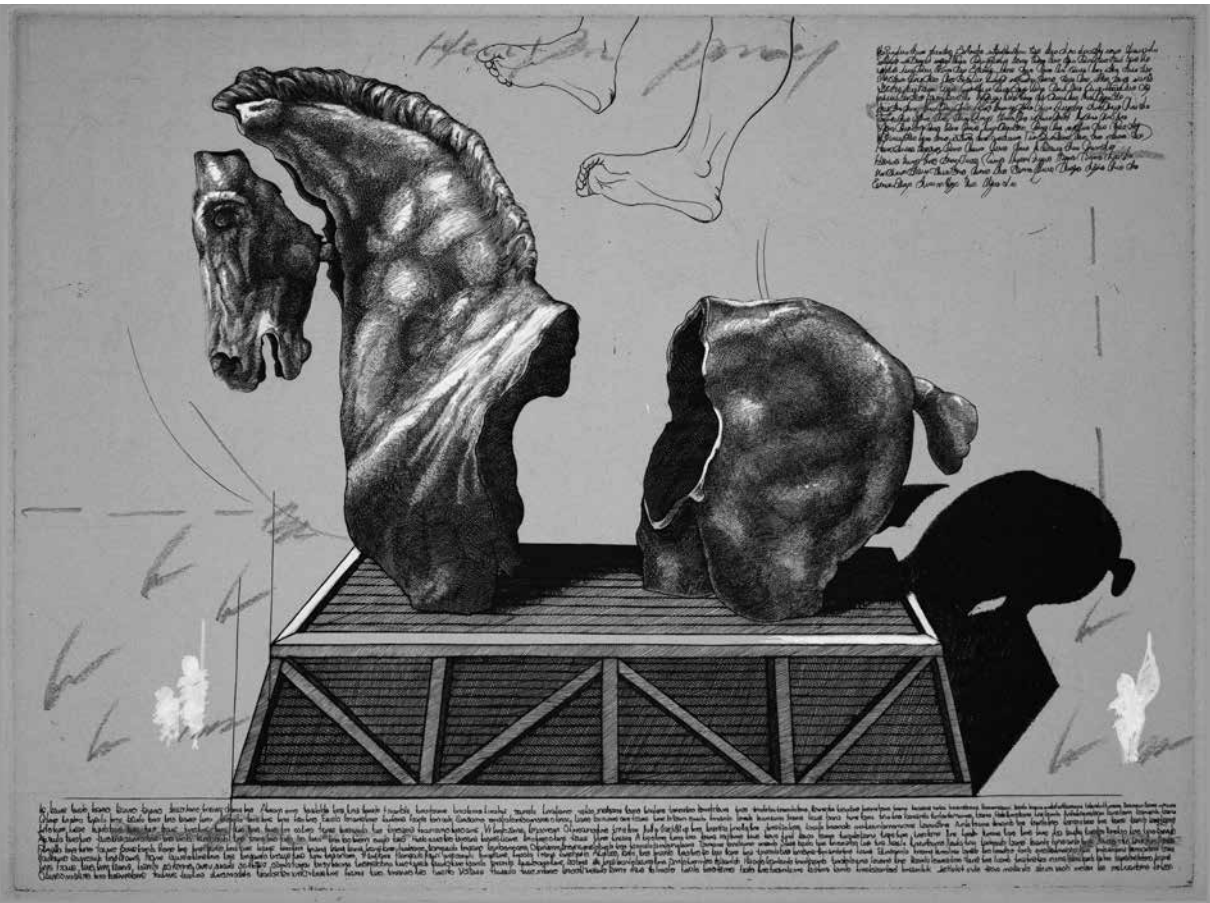

SZŰCS SÁNDOR

LEGYÜNK-E VIKINGEK?

Kötter Tamás: Vikingek. *Kalligram Kiadó, Bp., 2023*

„Olyan író akarok lenni, aki a lét kapuján dörömböl, s a lehetetlent kísérli meg." Kosztolányi írói hitvallása a 20. század első felében még lehetséges és megvalósítható programot jelentett, ám a 21. században mindez (sajnos) kissé anakronisztikusan hat, de ami fontosabb, úgy tűnik, ez már megvalósíthatatlan. Véget ért a nagy történetek kora, egy kisszerűvé váló világban nincsenek már valódi hősök, de nincsenek igazi antihősök sem. Balzac ma már nem tudna „emberi színjátékot" írni, mert nincsenek egyértelműen besorolható figurák, nincs Vautrin, aki bűnözőként szembesítené a társadalmi elitet saját bűnével és hitványságával. Ma minden relativizálódott, nincs egyértelmű definíció a bűnre és hitványságra. Ez a „vikingek" világa. Ennek a világnak egyetlen mércéje van: a sikeresség. Az a sikeres, aki bármilyen eszközt felhasználva eléri célját. Aki sikeres akar lenni, az legyen ravasz, rejtse el valódi céljait, szándékait, ne legyenek gátlásai, hagyományos erkölcsi mércéi, felejtse el a részvétet és a szolidaritást.

A keresztény morál és etika előtti társadalmi lét rajzolódik ki Kötter Tamás *Vikingek* című regényében. Az igazi hős, a nietzschei értelemben vett emberfeletti ember, akit nem kötnek évszázados erkölcsi szabályok, nem hisz semmiféle keresztény életeszményben. Az élet új hőseinek más eszményei vannak: „Vegyük a kezünkbe akár a sagákat, Rígsbulát, az ősi mondákat, A Nagyságos szavát, azaz a Hávamált vagy a keresztény kortársak feljegyzéseit, valamennyiben felsejlik az eszményi északi férfialak, a dicsőséges, fiatal nemzetségfő, az átható tekintetű, szőke előkelőség, a minden harci fegyver olvasásához értő, félelem nélküli lovas és vadász; a vezér, aki legyőzi a férfiakat, és új földeket hódít meg magának, s akinek a fiából király lesz. Legyenek akár legenda szülte, akár történeti alakok, rendelkeztek a vikingek által leginkább megbecsült vonásokkal, s e tulajdonságok terén versengve egymást múlták felül. A mérleg egyik serpenyőjében ott volt a bátorság, az elszántság, a halál megvetése, a bőkezűség, az értelem, a hűség; a másikban pedig a kegyetlenség, a bosszúállás, a gúny, a gyűlölet és a fortély." A regény első oldaláról vett idézet lényegében össze is foglalja a mű történetét. Dr. Mátrai Csaba, a fia, dr. Mátrai Dezső és Lang Krisztián tudatosan vagy ösztönösen vikingek akarnak lenni. A regény cselekményét e három férfi sorsa rajzolja ki, és sorsukon keresztül feltárul Magyarország története is a 2000-es évek első felében. A könyv persze a három főszereplő társadalmi beágyazódottsága miatt a budapesti felső középosztály nézőpontjából megírt história.

Nyilvánvalóan fontos kérdés az elbeszélői nézőpont, az írói narráció. Kötter nem foglal állást, nem ítélkezik, ő csak néz, lát és regisztrál. Az abszolút szenvtelen, külső nézőpont megteremti az objektivitás, hitelesség látszatát. Az egyértelmű, hogy a szerző mélyen ismeri ezt a világot, kíváncsi e világ szereplőire, mert általuk valami mást, az egyéni sorsoknál fontosabb, általánosabb dolgot kíván megjeleníteni.

A Mátrai Dezső-féle típusok régóta foglalkoztatják, korábbi, hasonló témájú novellái mintegy előtanulmányai a regénynek.

A *Vikingek*, meglátásom szerint, egy nagyszabású kísérlet arra, hogy minden nehézség és lehetetlenség ellenére mégiscsak szülessen egy, a világunkat a maga totalitásában bemutató regény. Lehetséges ez ma? Kérdéses, hogy egy adott kort, egy adott világot egyetlen társadalmi csoporton keresztül hitelesen be lehet-e mutatni, Kötter mindenesetre kísérletet tesz rá.

Szóval, három sors, három egymásba fonódó história. Dr. Mátrai Csaba indítja a történetet valamikor a Kádár-kor végén. Ő már nem a műveletlen, ideológiailag elkötelezett pártkáderek körébe tartozik. Tanult, nyelveket beszélő értelmiségi, aki tudásával elsősorban saját karrierjét építi. A rendszer elitjéhez tartozik, egy külkereskedelmi cég alkalmazottjaként beutazta az egész világot, mellesleg jelentéseket írt az elhárításnak. Korábbi pozíciója sodorja a baloldali pártelit holdudvarába, ahol nélkülözhetetlen gazdasági tényezővé válik mint a privatizációs folyamat egyik lebonyolítója (mintha Borvendég Zsuzsanna monográfiáiból lépett volna elő). Feleségét természetesen elhagyja más nőkért, bár bőkezűen ellátja anyagi javakkal, csakúgy, mint kamaszodó fiát, Dezsőt. Habzsolja az életet, minden vágyát kielégíti, miközben vagyona egyre gyarapodik. Az öncélú hedonizmus szimbóluma, aki fiának, ritka találkozásaikkor, ezt a „viking" mintát közvetíti.

Az ifjú Mátraiból hiányzik apja kíméletlensége, elsősorban a történelem érdekli, környezetét is történelmi személyiségeken keresztül azonosítja. Legfőbb problémája a szexuális frusztráció, amelyről kétségbeesetten vall pszichológusának. Apja hedonizmusára vágyik, ám a kiszemelt nők elérhetetlenek számára. Még nem viking, még képtelen vágyai tárgyát megszerezni. Házassága Jutkával igazából kényszerből történt, nem társra vágyott, hanem valakire, aki szexuális vágyainak tárgya lehet.

Lang Krisztián, aki Dezsőt megismerteti a *Vikingek*kel, szintén az apjáéhoz hasonló életszemléletet közvetíti. Nők, siker, hatalom. Élete simábban indult, mint Mátraié. Rajongtak érte a nők, kihasznált minden adódó lehetőséget, de hosszú távú koncepciókban nem gondolkodott, a pillanatnak, a jelennek élt. A regény kezdetén, miként Mátrai, ő is a negyvenes éveiben jár, nős, de házassága boldogtalan. Dezső a szomszédja, valamiféle barátság vagy inkább jószomszédi viszony fűzte őket össze. Ő az aktívabb, ő viszi magával Dezsőt a Belgába. Itt szembesülnek először saját helyzetükkel: a kiszemelt nők, miután megtudják, hogy nős emberek, visszautasítják őket. Lang keserű kifakadása egy elrontott, félresikerült élet beismerése. „Ez az egész, úgy, ahogy van, el van baszva, mindent tönkretett a monogámia meg a kereszténység a lelkifurdalással – magyarázta kudarcuk okát a feldúlt, minden ízében remegő Lang." „A vikingek azok igen…Azok aztán nem zavartatták magukat. Ha megkívántak egy nőt, egyszerűen a falhoz nyomták. És ha híres harcos volt az illető, a másik férfi még megtiszteltetésnek is vette, ha megtermékenyítette az asszonyát. Ez volt az igazi élet, nem?!" A kudarc Mátrai számára inspirációvá válik, új életet kíván magának teremteni.

Ebben apja lesz segítségére, aki időközben visszaszorult a második vonalba, de még mindig jelentős befolyással rendelkezik. A számára már elérhetetlen célokat fiával akarja megvalósíttatni, érdekből és játékból. Innentől kezdve Mátrai Dezső visszavonhatatlanul rálép a vikinggé válás útjára, megbuktatja a Public Invest vezérigazgatóját, Hajdú Istvánt, hogy a helyére léphessen. A lelki átalakulást megelőzi a testi, magával rántja az edzőtermek világa, külsőleg valódi vikinggé gyúrja magát. Apja példáját követi, szeretőket tart, megszerzi magának a legszebb nőket, hogy azután mint elhasznált, ócska tárgyakat el is dobja őket. Autója is státuszszimbólum, erőt és hatalmat sugárzó Porsche.

A beteljesedés utolsó állomása a másik viking, Lang feleségének, Angélának az elcsábítása: „Készült erre a napra. Bátorság, elszántság, halálmegvetés, bőkezűség és hűség; a sok szép viking eszmény és tulajdonság mellett minden igazi északi, így Mátrai jellemének is megvoltak az árnyoldalai: kegyetlenség, bosszúállás, gúny, gyűlölet, fortély. És Mátrai farsang óta már nemcsak gúnyolta és megvetette Langot, de egyenesen gyűlölte, és bosszút forralt ellene. – Azt mondta, hogy joga van hozzám, mert ő egy igazi harcos, aki bárkinek elveheti az asszonyát – folytatta sipítozva Lang felesége." Megtörténik a végső identifikáció is, pszichológusa kérdésére Ragnar Lodbrokként azonosítja magát.

A regény története nagy ívű szerkezetbe ágyazódik, a hat rész a *Vikingek* televíziós sorozatra rímel. A regényidő alapvetően lineáris jellegű, ezt néha töri meg a múltbeli események felidézése. Az elbeszélés folytonosságát a tipográfiailag is eltérő vallomások szakítják meg. Minden szereplő, Mátrai Csabát kivéve, pszichológushoz jár. Az ott elhangzott beszélgetések önreflektív gesztusok, a szereplők próbálják önmagukat elhelyezni a világban, próbálják értelmezni, sikertelenül, egész létezésüket. A pszichológus részben státuszszimbólum, részben viszont egy lehetséges támasz, kapaszkodó a szereplők számára. Tisztában vannak ugyan vele, hogy a beszélgetések révén semmi nem fog megoldódni, de számukra elegendő a megoldás illúziója. Az egész életük is illúzió, ezért teremtenek maguknak szerepeket. A viking életszemlélet hirdetése ráadásul még infantilis is, a saját egzisztenciális alapjukkal szembenézni képtelen, éretlen emberek értelmetlen játéka. Nem más ez, mint az önmaguk elől való menekülés. Az élet „vikingjeinek" valójában rendkívül tragikus életük van, a hódítás és a hedonizmus mögött az üresség, a semmi fenyegető réme húzódik. Ezekből az életekből minden metafizikai távlat hiányzik. Az Isten nélküli létezés kíméletlen kritikája Kötter regénye, éppen ezért folytathatatlan. Ez az élet ennyi. Nincs tovább. Mint ahogyan a regényben lévő sorsok is véglegesek és lezártak. Semmi nem fog már történni, marad a hedonizmusba fulladt boldogtalanság.

PATÓ KÁROLY: WAR
LINÓMETSZET, 63x43 CM

SZERZŐINK

BÁN MÓR (Kecskemét, 1968): író, újságíró, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Kastély ajándékba* – történelmi regény (2024).

BÁNKI ÉVA (Nagykanizsa, 1966): író, költő, irodalomtörténész. Legutóbbi könyve: *Petőfi-vírus* (2023).

BENEDEK SZABOLCS (Bp., 1973): író. Legutóbbi könyve: *Nothing is real* (2024).

DARVASI LÁSZLÓ (Törökszentmiklós, 1962): író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Az év légiutas-kísérője* (2022).

JÓNÁS TAMÁS (Ózd, 1973): költő, író. Legutóbbi kötete: *Kívülálló* (2023).

KARAP ZOLTÁN (Kunhegyes, 1984): író, esztéta, zenész.

KEMÉNY ISTVÁN (Bp., 1961): költő, író. Legutóbbi kötete: *Lúdbőr* (2021)

KÉPGRAFIKUSOK OLGYAI VIKTOR EGYESÜLETE: a 2020-ban alakult csoport tagjai klasszikus grafikai eljárásokat kortárs szemléletben művelő professzionális alkotók, akik a műfaj művelésén túl annak minél szélesebb körben való megismertetését is fontosnak tartják.

KISS LÁSZLÓ (Gyula, 1976): író, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Én meg az Ének* – Bérczesi Róberttel közösen (2019).

KOPRIVA NIKOLETT (Munkács, 1996): költő. Kötete: *Kővé zsugorodott ország* (2024).

KÖTTER TAMÁS (Csorna, 1970): író. Legutóbbi kötete: *Élet az ember után* (2024).

KÜRTI LÁSZLÓ (Vásárosnamény, 1976): költő. Legutóbbi verseskötete: *Apajegyek* (2022).

LÉVAI ALIZ MÁRIA (Bótrágy, 2002): költő. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola magyar szakos hallgatója. Móricz Zsigmond-ösztöndíjas.

MAJOROS SÁNDOR (Bácskossuthfalva, 1956): író. Legutóbbi kötete: *Woland professzor Szabadkán* (2024).

MARKÓ BÉLA (Kézdivásárhely, 1951): költő, író, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Autóbusz Kufsteinba* (2024).

NAGY LEA (Szolnok, 2000): költő, képzőművészettel is foglalkozik. Legutóbbi kötete: *Kőhullás* (2020).

P. NAGY ISTVÁN (Székelykeve, 1961): költő, kritikus. Legutóbbi kötete: *Ágrólszakadtak* (2022).

PETŐCZ ANDRÁS (Bp., 1959): költő, író, esszéista. Legutóbbi könyve: *Dadog* (2024).

SERFŐZŐ SIMON (Zagyvarékas, 1942): költő, író. Legutóbbi kötete: *Arcunk az ég. Összegyűjtött versek* (2019).

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY (Bp., 1958): író. Legutóbbi kötete: *Bitang nyarak* (2023).

SZŰCS SÁNDOR (Szolnok, 1966): kritikus, tanár.

TERÉK ANNA (Topolya, 1984): költő. Legutóbbi kötete: *Háttal a napnak* (2020).

URBÁN ANDREA (Szolnok, 1998): költő, tanár, a Debreceni Egyetem Irodalom- és Kultúratudományok Doktori Iskola hallgatója.

VÁMOS MIKLÓS (Bp., 1950): író, dramaturg. Legutóbbi könyve: *Ki vinné haza* (2024).

VEREBES ERNŐ (Zenta, 1962): író, zeneszerző, dramaturg. Legutóbbi kötete: *Senkim földje* (2023).

VIDÉKI PÉTER (Szolnok, 1973): kritikus, tanár, drámatanár.

SIKLÓDY FERENC: JÖNNEK
DIGIPRINT, 70X100 CM

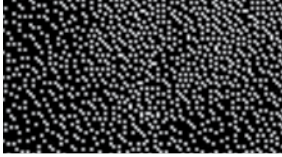

AZ ESŐ MEGJELENÉSÉT TÁMOGATJA:

Petőfi Kulturális Ügynökség

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alap

Szolnok Megyei Jogú Város Önkormányzata

800 FT

9 771419 798000 24002